

**T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI**

EVLYÂ ÇELEBİ SEYAHATNÂMESİ'NDE ŞAİRLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gamze ÖZOK

VAN-2011

**T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI**

EVLYÂ ÇELEBİ SEYAHATNÂMESİ'NDE ŞAİRLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Gamze ÖZOK

Danışman

Yrd. Doç. Dr. İsmail ARIKOĞLU

VAN-2011

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE,

Bu çalışma, jürimiz tarafından
ANABİLİM DALI, ... **BİLİM**
DALI'nda YÜKSEK LİSANS / DOKTORA / SANATTA YETERLİK TEZİ olarak
kabul edilmiştir.

İmza

Başkan :

Üye (Danışman) :

Üye :

Üye :

Üye :

ONAY: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.... / / 2000

.....

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	VII
KISALTMALAR.....	VIII
1.GİRİŞ	1
1.1. EVLİYÂ ÇELEBİ’NİN HAYÂTI VE SEYAHATNÂME	1
1.2. SEYAHATNÂME’DE ŞAİR BİYOGRAFİLERİ’NİN TASNİFİ	7
2. EVLİYÂ ÇELEBİ SEYAHATNÂMESİ’NDE ŞAİRLER	10
2.1. SEYAHATNÂME’NİN 1. KİTABINDA BULUNAN ŞAİRLER	10
2.1.1. MURAD HAN (IV. MURAD)	10
2.1.2. EBÜ’L-FETHİN ZAMÂN-I SA‘ÂDETLERİNDEKİ ŞU‘ARÂLARI BİLDİRİR:	11
2.1.3. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: FATİH SULTAN MEHMED (II. MEHMED) ZAMANINDAKİ ŞAİRLER:	14
2.1.4. BÂYEZİD HÂN ASRINDAKİ EMLAHU’Ş-ŞU‘ARÂLARI BEYÂN EDER:	17
2.1.5. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: BÂYEZİD HÂN (II. BÂYEZİD) ZAMANINDAKİ EN İYİ ŞAİRLERİ AÇIKLAR	22
2.1.6. SELİM HÂN’DA OLAN FUSAHÂ-YI BÜLEĞÂ ŞU‘ARÂLARI BİLDİRİR	27
2.1.7. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: YAVUZ SULTAN SELİM ZAMANINDAKİ BELÂGAT SAHİBİ ŞAİRLER	30
2.1.8. EŞ-ŞEYH MEVLÂNÂ ŞEMSEDDİN AHMED BİN SÜLEYMÂN BİN KEMÂL PAŞA	32
2.1.9. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: KEMAL PAŞA OĞLU SÜLEYMAN OĞLU ŞEYH EFENDİ ŞEMSETTİN AHMED	33
2.1.10. EŞ-ŞEYH HAZRET-İ ADLÎ EFENDİ	34
2.1.11. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: ŞEYH ADLÎ EFENDİ HAZRETLERİ	35
2.1.12. EL-MEVLÂ ŞEYH EDÎBÎ (EDEBÎ) EFENDİ	35
2.1.13. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: ŞEYH EDÎBÎ EFENDİ	35
2.1.14. EL-MEVLÂ FEYZULLÂH YA’NÎ KAFZÂDE	35
2.1.15. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: FEYZULLÂH EFENDİ YANÎ KAFOĞLU.	35
2.1.16. EL-MEVLÂ MUHAMMED KESTELÎ	36
2.1.17. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: MUHAMMED KESTELÎ EFENDİ	36
2.1.18. EL-MEVLÂ SUN‘ULLÂH HAMÎDÎ	36
2.1.19. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: SUN‘ULLÂH HAMÎDÎ EFENDİ	36
2.1.20. EL-MEVLÂ AHMEDÎ	36
2.1.21. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: AHMEDÎ EFENDİ	37
2.1.22. EL-MEVLÂ MAHMUD NİKSÂRÎZÂDE ÇELEBİ	37
2.1.23. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: NİKSÂRÎOĞLU MAHMÛD EFENDİ	37
2.1.24. EL-MEVLÂ MEMİKZÂDE MUHAMMED EFENDİ	37
2.1.25. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: MEMİKOĞLU MUHAMMED EFENDİ ...	37
2.1.26. ZİYÂRETGÂH-I EŞ-ŞEYH BEYÂNÎ	37
2.1.27. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: ŞEYH BEYÂNÎ TÜRBEŞİ	38
2.1.28. EL-MEVLÂ EL-FÂZİL VE EL-ÜSTÂDÜ’L-KÂMİL ABDÜLHALÎM EFENDİ, YA’NÎ AHÎZÂDE ÇELEBİ	38

2.1.29. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: FAZİLETLİ VE ÂLİMLERİN ÜSTADI ABDÜLHALİM EFENDİ, YANİ AHİZÂDE ÇELEBİ.....	38
2.1.30. EL-MEVLÂ CÜNÜNÎ İSMÂ'ÎL EFENDİ	39
2.1.31. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: DELİ İSMÂ'ÎL EFENDİ.....	39
2.1.32. EL-MEVLÂ İBRÂHİM HÜSÂMZÂDE.....	39
2.1.33. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: HÜSÂMOĞLU İBRÂHİM EFENDİ.....	40
2.1.34. EL-MEVLÂ ABDÜLKÂDİR	40
2.1.35. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: ABDÜLKÂDİR EFENDİ.....	40
2.1.36. EL-MEVLÂ MUHAMMED REMZÎZÂDE	41
2.1.37. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: REMZÎOĞLU MUHAMMED EFENDİ....	41
2.1.38. EL-MEVLÂ SULTÂNU'Ş-ŞU'ARÂ VE'L-BÜLEĞÂ BÂKÎ EFENDİ	41
2.1.39. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: ŞAİRLERİN SULTANI VE BELAGAT SAHİBİ BÂKÎ EFENDİ.....	41
2.1.40. SULTÂN MURÂD ASRINDA OLAN EFSAH [U] BÜLEĞÂ ŞU'ARÂLARI BEYÂN EDER	42
2.1.41. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: SULTAN MURAD (IV.MURAD) ZAMANININ AÇIK SÖZLÜ VE BELÂGAT SAHİBİ ŞAİRLERİ.....	44
2.2. SEYÂHATNÂME'NİN 2. KİTABINDA BULUNAN ŞAİRLER	46
2.2.1. TRABZON ŞEHRİ ŞAİRLERİ	46
2.2.2. AMASYA ŞEHRİ ŞAİRLERİ.....	47
2.2.3. TEBRİZ ŞEHRİ ŞAİRLERİ	48
2.2.4. EŞ-ŞEYH MEHEMMED HAMDULLAH İBN AKŞEMSEDDİN	48
2.2.5. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: AKŞEMSEDDİN OĞLU ŞEYH MUHAMMED HAMDULLAH.	49
2.3. SEYAHATNÂME'NİN 3. KİTABINDA BULUNAN ŞAİRLER	50
2.3.1. KONYA ŞEHRİ ŞAİRLERİ.....	50
2.3.2. KAYSERİ ŞEHRİ ŞAİRLERİ.....	50
2.3.3. MAŞÂD-I ŞÂ'İR-İ MÂHİR İMRÜ'L-KAYS	50
2.3.4. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: USTA, ŞAİRLİĞİN ZİRVESİ İMRÜ'L-KAYS	51
2.3.5. AKSARAY ŞEHRİ ŞAİRLERİ	52
2.3.6. EŞ-ŞEYH PİRÎ EFENDİ	52
2.3.7. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: ŞEYH PİRÎ EFENDİ.....	53
2.3.8. SOFYA ŞEHRİ ŞAİRLERİ	53
2.3.9. EDİRNE ŞEHRİ ŞAİRLERİ	53
2.4. SEYAHATNÂME'NİN 4. KİTABINDA BULUNAN ŞAİRLER	55
2.4.1. MALATYA ŞEHRİ ŞAİRLERİ	55
2.4.2. DİYARBAKIR ŞEHRİ ŞAİRLERİ	55
2.4.3. BİTLİS ŞEHRİ ŞAİRLERİ.....	56
2.4.4. VAN ŞEHRİ ŞAİRLERİ	57
2.4.5. HEMEDAN ŞEHRİ ŞAİRLERİ (İRAN)	57
2.4.6. KAZVİN ŞEHRİ ŞAİRLERİ (İRAN).....	58
2.4.7. MİHRİBÂN ŞEHRİ ŞAİRLERİ (HEMEDAN, İRAN).....	58
2.4.8. KUM ŞEHRİ ŞAİRLERİ (İRAN).....	58
2.4.9. KÂŞÂN ŞEHRİ ŞAİRLERİ (İSFAHAN, İRAN).....	59
2.4.10. REY ŞEHRİ ŞAİRLERİ (TAHRAN, İRAN).....	59
2.4.11. BAĞDAT ŞEHRİ ŞAİRLERİ.....	59
2.4.12. BASRA ŞEHRİ ŞAİRLERİ (İRAK).....	59

2.4.13. AMEDİYE ŞEHRİ ŞAİRLERİ (IRAK)	59
2.4.14. CİZRE ŞEHRİ ŞAİRLERİ (ŞIRNAK)	59
2.4.15. MUSUL ŞEHRİ ŞAİRLERİ (IRAK)	59
2.5. SEYAHATNÂME’NİN 5. KİTABINDA BULUNAN ŞAİRLER	60
2.5.1. SİİRT ŞEHRİ ŞAİRLERİ	60
2.5.2. TOKAT ŞEHRİ ŞAİRLERİ	60
2.5.3. GELİBOLU ŞEHRİ ŞAİRLERİ	60
2.5.4. BELGRAD ŞEHRİ ŞAİRLERİ	60
2.5.5. SARAYBOSNA ŞEHRİ ŞAİRLERİ	60
2.5.6. ÜSKÜP ŞEHRİ ŞAİRLERİ	60
2.5.7. ZİYÂRET-İ SULTÂNÜ’Ş-ŞU‘ARÂ ÜVEYS BİN MEHEMMED EŞ-ŞEHİR VEYSİ EFENDİ	61
2.5.8. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: ŞAİRLER SULTANI MUHAMMED OĞLU ÜVEYS YANİ MEŞHUR VEYSİ EFENDİ’Yİ ZİYARET	62
2.5.9. MANASTIR ŞEHRİ ŞAİRLERİ (MAKEDONYA)	64
2.6. SEYAHATNÂME’NİN 6. KİTABINDA BULUNAN ŞAİRLER	65
2.6.1. ZİYÂRET-İ SULTÂNÜ’Ş-ŞU‘ARÂ ZARÎFİ ÇELEBİ	65
2.6.2. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: ŞAİRLER SULTANI ZARÎFİ EFENDİ’Yİ ZİYARET	65
2.6.3. PEÇUY ŞEHRİ ŞAİRLERİ (MACARİSTAN)	65
2.6.4. BUDİN ŞEHRİ ŞAİRLERİ (MACARİSTAN)	65
2.6.5. UZİCE (OZİÇE) ŞEHRİ ŞAİRLERİ (SİRBİSTAN)	66
2.6.6. MOSTAR ŞEHRİ ŞAİRLERİ (BOSNA-HERSEK)	66
2.7. SEYAHATNÂME’NİN 7. KİTABINDA BULUNAN ŞAİRLER	67
2.7.1. BAHÇESARAY ŞEHRİ ŞAİRLERİ (KIRIM)	67
2.7.2. KIRIM HANLARINDAN SELİM GİRAY HÂN VE ZAMANINDAKİ ŞAİRLER	67
2.7.3. TARHU ŞEHRİ ŞAİRLERİ (DAĞISTAN)	68
2.8. SEYAHATNÂME’NİN 8. KİTABINDA BULUNAN ŞAİRLER	69
2.8.1. SEREZ ŞEHRİ ŞAİRLERİ (YUNANİSTAN)	69
2.8.2. SELANİK ŞEHRİ ŞAİRLERİ	69
2.8.3. TRİKALA (TIRHALA) ŞEHRİ ŞEYHLERİNDEN	69
2.8.4. ANAPOLİ ŞEHRİ ŞAİRLERİ	70
2.8.5. ERGİRİ ŞEHRİ ŞAİRLERİ (ARNAVUTLUK)	70
2.8.6. ELBASAN ŞEHRİ ŞAİRLERİ (ARNAVUTLUK)	71
2.8.7. TEKİRDAĞ ŞEHRİ ŞAİRLERİ	71
2.9. SEYAHATNÂME’NİN 9. KİTABINDA BULUNAN ŞAİRLER	72
2.9.1. KÜTAHYA ŞEHRİ ŞAİRLERİ	72
2.9.2. MANİSA ŞEHRİ ŞAİRLERİ	72
2.10. SEYAHATNÂME’NİN 10. KİTABINDA BULUNAN ŞAİRLER	75
2.10.1. KADIASKER (---) HIFZÎ EFENDİ	75
2.10.2. KABR-İ HAZRET-İ ŞEYH UKBE İBN ÂMİRÜ’L-CÜHEYNÎ	75
2.10.3. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: ÂMİRÜ’L-CÜHEYNÎ’NİN OĞLU ŞEYH UKBE HAZRETLERİNİN KABRİ	75
2.10.4. KABR-İ ZİYÂRET-İ EŞ-ŞEYH ZENNÛN-I MISRÎ	76
2.10.5. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: ŞEYH ZÛNNÛN-I MISRÎ’NİN KABRİNİ ZİYARET	76

2.10.6. KABR-İ EL-MEVLÂNÂ EL-FÂZİL RIZÂYÎ MEHEMMED ÇELEBÎ	77
2.10.7. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: FÂZİL RIZÂYÎ MUHAMMED	
EFENDİ’NİN KABRİ.....	78
3. SONUÇ.....	79
KAYNAKLAR.....	83
ÖZET	85
SUMMARY.....	86
SEYAHATNÂME’DE BULUNAN ŞAİRLER İLE İLGİLİ TABLO.....	87

ÖNSÖZ

Seyahatnâme, Evliyâ Çelebi tarafından 17. yüzyılda kaleme alınan, Çelebi'nin yarım asra yaklaşan seyahatleri sırasında gezip gördüğü yerleri ve şahit olduğu olayları konu alan, on ciltlik kapsamlı bir eser olup; Türk kültür tarihi bakımından büyük önem taşımaktadır.

Türk seyahat edebiyatının en büyük, en kıymetli ve orijinal telifi olarak kabul edilen Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi, coğrafya ve tarih bakımından büyük önem taşımakla birlikte sadece bu konuları ihtiva eden teorik bir bilgi kaynağı olmayıp; hemen her konuda içerdiği bilgilerle pek çok alana da kaynaklık etmektedir. Bu büyük eserin hemen her konuda içerdiği bilgilerle önemli oranda kaynaklık ettiği alanlardan biri ise edebiyat tarihidir.

Edebiyat tarihimizin önemli kaynakları arasında gösterilen Seyahatnâme'de gezip gördüğü yerleri tarihten coğrafyaya, mimâriden sanata, günlük hayattan sosyal hayata hemen her yönüyle vermeye çalışan Evliyâ Çelebi, gezip gördüğü bu yerlerde yetişen ve bu yerlerde bulunan insanları ve önemli şahsiyetleri de eserine kaydetmeyi ihmal etmemiştir. Evliyâ Çelebi'nin gezip gördüğü yerlerde karşılaştığı insanlar arasında bu yerlerde yetişen ya da bulunan şairlerin olması da kuvvetle muhtemeldir. Bunun yanı sıra Evliyâ Çelebi'nin bugün elimizde olmayan, çağımıza ulaşamayan şair biyografilerini içeren tezkireleri ya da başka türde eserleri okuyup, bu eserlerde karşılaştığı şairleri de eserine kaydetmiş olabileceği düşüncesi, bizi bu araştırmayı yapmaya yöneltmiştir.

Yaptığımız bu araştırma bize gösterdi ki Evliyâ Çelebi, karşılaştığı ya da bir yerlerden okuduğu şair biyografilerini belirli bir tasnifle eserine kaydetmiştir. Biz de Çelebi'nin yaptığı tasnife sadık kalarak, Seyahatnâme'de karşılaştığımız şair ve şair biyografilerini çalışmamıza günümüz Türkçesi'ne çevirdiğimiz hâliyle de kaydettik.

Yaptığımız bu çalışmanın hem kendi alanımız hem de Seyahatnâme açısından yararlı bir kaynak olmasını temenni ediyoruz.

Çalışmanın başından sonuna kadar desteğini ve yardımlarını esirgemeyen değerli tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. İsmail ARIKOĞLU'na sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Gamze ÖZOK

VAN-2011

KISALTMALAR

a.g.e : adı geçen eser

c. : Cilt

H.z. : Hazret

No : Numara

s. : Sayfa.

vb. : ve benzeri

vs. : ve saire

1.GİRİŞ

1.1. EVLİYÂ ÇELEBİ’NİN HAYÂTI VE SEYAHATNÂME

Hayatı

Hayatı hakkında bilinenler seyâhat hatıralarını topladığı on ciltlik muazzam eseri Seyahatnâme’ye dayanır. Eserindeki bilgilere göre Evliyâ Çelebi, 25 Mart 1611’de (10 Muharrem 1020) İstanbul’da Unkapanı’nda doğdu. Bazı kaynaklara göre tam ve gerçek adı belli olmayan “Evliyâ Çelebi’nin asıl adı Evliyâ’dır. Bu ona devrin büyük imamlarından Evliyâ Mehmed Efendi’ye duyulan hürmetle, babası Derviş Mehmed Zillî tarafından bilhassa verilmiş görünmektedir.”¹ Evliyâ Çelebi’nin ismi ve künyesi, Seyahâtname’nin matbu nüshasının baş kısmında Evliyâ Mehmed Zillî İbn Derviş olarak yazılmış ve bu bir tertip ve istinsah hatası olarak kabul edilmiştir. “Kendisi ise ismini her zaman, Evliyâ, Evliyâ Çelebi veya Evliyâ Efendi olarak; babasını da Derviş Mehmed Zillî, Derviş Mehmed Ağa-i Zillî veya Derviş Mehmed Ağa diye göstermekle kalmamış, kendi şiirlerinde mahlası yerine Evliyâ ismini ve babasına izafe eylediği bir tarih beytinde de onun mahlasını Zillî olarak kaydetmiştir.”²

Evliyâ Çelebi’nin babası Derviş Mehmed Zillî Efendi, Saray-ı Âmire kuyumcubaşısıdır. Evliyâ Çelebi, eserinde babasının Kanunî Sultan Süleyman’ın bütün seferlerine katıldığını belirtse de yapılan hesaplara göre babasının ancak Kanunî’nin son seferlerine katılmış olduğu anlaşılır. Evliyâ, babasının Kanunî’nin ölümünde 35 yaşında olduğunu yazar. Buna göre babasının doğum tarihi 1531’dir. Bu hesaba göre 117 sene gibi uzun bir ömür yaşayan babası, 1648’de vefat etmiştir. Eserinde çoğunlukla mübalağalı haberler vermekten hoşlanan Evliyâ Çelebi, dünyaya geldiğinde evlerinde yetmiş kadar ulemâ ve meşâyih bulunduğunu, onların yardımlarından dolayı da macera dolu hayatında her türlü dert ve sıkıntıdan kolayca kurtulduğunu belirtir. Çelebi, bunları herhâlde babasının tanınmış bir kişi olduğunu anlatmak için yazar. Nitekim Evliyâ Çelebi, babasının II. Selim zamanında Kıbrıs adasının fethinde bulunduğunu ve padişâha Magosa’nın anahtarlarını sunduğunu bildirir. Ayrıca babasının, I.Ahmed devrinde, Kâbe’nin oluklarını bizzat imal ederek, surre³ emanetiyle Hicaz’a götürdüğünü; Sultan Ahmed Camii’nin kapı ve pencere tezyinatını yaptığını; sanatkâr, hoş sohbet hatta biraz da şair ruhlu bir adam olduğunu ve hizmet ettiği hükümdarların takdirini kazanarak musahib-i şehriyâriliğe kadar yükseldiğini kaydeder.

¹ Nihad Sâmi Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, C.2, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 2001, s.688.

² Cavid Baysun, “Evliya Çelebi” mad., İslam Ansiklopedisi, C.4 , Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1988, s.400.

³ Surre: Hac zamanlarında padişah tarafından Mekke ve Medine’ye gönderilen para vs. (Ferit Devellioğlu, Osmanlıca – Türkçe Lûgat)

Ataları hakkında ise karışık bilgiler vermektedir. Ailesini Germiyanogulları'na bağlayıp, Hoca Ahmed Yesevi soyundan geldiğini bildirir. Evliyâ Çelebi'nin "Germiyanogulları'na nisbeti kendi rivâyetinden ibaret olduğu gibi, sülâlesinin Ahmed Yesevi'ye bağlanması da Türkler arasında birçok kimselerin kendilerini bu meşhur velî neslinden göstermeleri mahiyetinde bir iddiadan ibarettir."⁴ Dedeleri arasında bulunduğunu söylediği Yavuz Er ise Fâtih'in bayraktarıdır. Çelebi'nin ifadesine göre Yavuz Er gaza malından 100 dükkan ile Evliyâ'nın doğduğu evi yaptırmıştır. Evliyâ Çelebi'nin, Seyahatnâmesi'nin muhtelif yerlerindeki kayıtlara göre tam şeceresi şöyledir: "Evliyâ Çelebi İbn Derviş Mehmed Zıllî İbn Kara Ahmed, İbn Demirci-zâde Kara Mustafa Paşa al-Şehid İbn Durhan Bey İbn Yavuz Er İbn Ece Yakub İbn Allah-verdi Akay İbn Mehmed Kirmâni İbn Hoca Ahmed Yesevî'dir."⁵

Evliyâ Çelebi'nin ifadelerinden atalarının aslen Kütahyalı olduğu ve Kütahya'nın Zereğen mahallesinde ikamet ettikleri, fetihten sonra İstanbul'a gelip yerleştikleri anlaşılmaktadır. Kütahya'daki evlerinden başka ailesine ait Bursa'da İnebey mahallesinde ve Manisa'da birer ev ile Sandıklı'da bir çiftlik bulunduğunu söyler. Ailesinin İstanbul'a yerleştikten sonra Unkapanı'nda iki ev ve dükkâna, bunlardan başka Kadıköy'de de bir bağa sahip olduğunu kaydeder.

Evliyâ Çelebi, eserinde annesinin Abaza asıllı olduğunu, I.Ahmed zamanında saraya getirildiğini ve babası ile evlendirildiğini belirtir. Çeşitli kayıtlara göre Evliyâ'nın annesi, devrin tanınmış devlet adamlarından Melek Ahmed Paşa'nın annesi ile kardeşir ya da Evliyâ'nın annesi, Melek Ahmed Paşa'nın teyzezâdesidir. Evliya Çelebi'nin yine anne tarafından Defterzâde Mehmed ve İpşir Mustafa Paşa ile de akrabalığı vardır. Çelebi yine eserinde Mahmud adında bir erkek kardeşi ile İnal adında bir kız kardeşinden(bu kız kardeş, IV. Murad döneminde isyan eden Balıkesirli İlyas Paşa'nın eşidir) ve adlarını bilmediği diğer iki kız kardeşi ile üvey annesinden de bahseder.

İyi bir öğrenim gördüğü anlaşılan Evliyâ Çelebi, eserinden elde edilen bilgilere göre önce sıbyan mektebinde okumuş, daha sonra Unkapanı civarında Fil-Yokuşu'nda Şeyhülislâm Hamid Efendi medresesinde "hücrenişin" olarak müderris Ahfeş Efendi'den yedi sene ders görmüş; kendisine adı verilen Evliyâ Mehmed Efendi'den hıfza çalışmış (Sâdi-zâde dârülkurrasında, kendi rivâyetine göre 11 sene ders okumuş) ve kendi babasından da taş üzerine yazı kazımak, hattatlık gibi sanata dair birçok hüner öğrenmiştir. Ardından da saraya intisap ederek Enderun'da tahsiline devam etmiştir. O zamana kadar hıfzı dinlenmiş, güzel sesi ve mûsiki bilgisi ile büyük meclislerde az-çok şöhret bulmuş bir genç olan Evliyâ Çelebi, Silahdâr Melek Ahmed Paşa vasıtasıyla 1635 senesinin Kadir gecesi Ayasofya Camii'nde IV. Murad'ın huzuruna çıkarılmış ve birkaç gün sonra padişâhın emriyle saraya, Kılâr-ı

⁴ Baysun, *a.g.e.*, s.401.

⁵ Baysun, *a.g.e.*, s.400.

Hâs'a alınmıştır. Evliyâ Çelebi, Enderun'da lala tuşucubaşı Ahmed Ağa'nın nezareti altında terbiye edilmiş; güğümcü-başı Mehmed Efendi'den yazı, Musahip Derviş Ömer Gülşenî'den mûsiki, Keçi Mehmed Efendi'den ilm-i nahiv ve kafiye dersleri aldığı gibi haftada birkaç gün saraya gelen Evliyâ Mehmed Efendi'den tecvid öğrenerek bilgisini arttırmıştır. Her gördüğünü sorup öğrenmeye meraklı Evliyâ Çelebi'nin öğrenme şevki ve merakı, hayatının son zamanlarına kadar devam etmiştir. Onun, ihtiyarlığında uzun süre kaldığı Mısır'da, zamanın en büyük uleması Şeyh Ali eş-Şabramallisi'den üç sene bir talebe gibi ders alması; onun öğrenme aşkı ve merakının, hayatı boyunca hiç sönmediğinin kanıtıdır.

Öğrenme arzusunu hayatı boyunca sürdürdüğü anlaşılan Evliyâ Çelebi, dört yıl kaldığı Enderun'dan 40 akçe maaşla sipahi zümresine dâhil olmak üzere çırağ edilmiştir. Evliya Çelebi, sarayda, Enderun'da kaldığı zamanlarda geçimini bu şekilde sağlamıştır. Peki, hayatının yarım asrını seyahat ederek geçiren Evliyâ Çelebi'nin asıl mesleği neydi? Seyahatleri sırasında geçimini nasıl sağlıyordu? Şüphesiz ailesinin zengin olması, uzun seyahatleri için gerekli kaynağı temin etmede kolaylık sağlamış olmalıdır. Fakat bunların yanında asıl merak edilen, dediğimiz gibi “Evliya Çelebi'nin mesleği'nin ne olduğu”dur. Bu soruya Halil İnalcık, şöyle güzel ve kapsamlı bir cevap vermektedir:

“... Evliyâ Çelebi kimdir? Onun hangi mesleğe mensup olduğu esere etkisi göz önünde tutularak ortaya çıkarılmalı. Niçin bu şekilde yazdı? Evliyâ Çelebi tipik bir nedimdir. Musahip yahut nedim 19. asırda karîn dedikleri kudemâ, kurenâ dediğimiz meslek sahibidir; o mesleğe mensup birisidir nedim. Nedimin sanatını ve faaliyetini tespit ettikten sonra eserin mahiyetini daha iyi anlarız. Nedim, kimdir? Nedim, ta eski İran'dan gelen sultanların, hükümdarların sırdaş olarak yanlarında bulundurduğu, hükümdarın birçok hizmetlerini, hafiyelik hizmetini yahut elçilik hizmetini yahut bir yerden para temin etmek gibi işleri üzerine alan, onu eğlendiren, onu bilgilendiren kişidir... Nedim aynı zamanda iyi yazı yazan, efendisinin mesajlarını güzel bir dille yazıp yerine eriştiren kişi olmalıdır. Edebi bilgisi olmalıdır. Nedim her fenden, her ilimden behresi olan bir insan olmalıdır... Nedim sır saklamalıdır, efendisine candan bağlı olmalıdır, bilgili olmalıdır, yardım etmelidir... Has bahçede, işret meclislerinde daima hükümdarlarla beraber bulunan, şiir okuyan, şiir yazan hükümdarlara yardım eden, hükümdarın resmi hayatı dışında ona arkadaşlık eden insandır. İşte Evliyâ Çelebi, böyle bir insandır. Her telden çalar, her şeyden anlar. Hatta hokkabazlık bile yapar. IV. Murad'ın önüne çıktığı zaman, bir hokkabaz gibi perende atar, yani o sanatı da bilir. Yani bugün televizyonda seyrettiğimiz bu harikulade hikâyeleri Evliyâ Çelebi, efendilerine, paşalarına anlatıyordu. Çok seçkin bir musahip olduğu için de bir paşa ölünce öbür paşalar onu yanlarına, hizmetlerine almak için yarışıyorlardı... İşte evvela Evliya Çelebi'nin eserini anlamak için onun bir nedim olduğunu, bu gibi fonksiyonları yerine getiren geleneksel bir insan olduğunu tespit etmek lâzım...”⁶

⁶Nakleden: Nuran Tezcan, Çağının Sıradışı Yazarı Evliyâ Çelebi, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2009, s.14–15.

Evliya Çelebi küçük yaştan itibaren kendisini imkânları bol, geniş bir çevrenin içinde bulmuş, çok insan tanımış, pek çok olaylara şahit olmuştur. Seyahat merakı da bu geniş çevrenin içinde genç yaşlardan itibaren başlamıştır. Nitekim ilk seyahat heyecanını; yaş yaşamış, gün görmüş Kanûni Sultan Süleyman devrinden Sultan İbrahim'e kadar gelen padişahlara hizmet ettiğini belirttiği babasının anlattığı hikâyelerden aldığını söyler. “Dede ve pederimizden bu hakir-i kemtere irs ile üç yüz senelik sergüzeşt ve serencamlar intikal etmiştir” cümlesi ile de bu söylemini destekler. Ayrıca babasının dostlarından dinlediği çeşitli seyahat maceralarının da ona ilham verdiği söylenebilir. Geniş bir hayal dünyasına ve bilgi birikimine sahip olması, seyahat merakını karşı konulmaz bir hâle getirir. Bütün varlığını kaplayan “peder ve mâder ve üstâd ve birader kahırlarından nice halâs olup, cihankeş olurum” düşüncesiyle de seyâhat etme fikrinin kesinleştiği söylenebilir.

Evliyâ Çelebi, eserinde seyâhatlerinin sebebini, 1040 Muharrem'inin aşure gecesi(19 Ağustos 1630) gördüğü bir rüyaya bağlar. Bu rüyaya göre Evliyâ Çelebi, “İstanbul'da Yemiş İskelesi civarındaki Ahi Çelebi Camii'nde Hz. Peygamber'i kalabalık bir cemaatle birlikte görür, heyecana kapılıp Resûl-i Ekrem'in elini öperken, ‘Şefaât yâ Resûllallah’ diyecek yerde ‘Seyahat yâ Resûllallah’ der. Hz. Peygamber tebessüm ederek şefaati, seyahati ve ziyareti ona müjdeler; cemaatte bulunan ahabın duasını alır; Sa'd b. Ebû Vakkâs da gördüklerini yazması temennisinde bulunur. Bu rüyayı tâbir ettirdiği Kasımpaşa Mevlevîhânesi Şeyhi Abdullah Dede'nin, ‘Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın nasihati üzere ‘ibtidâ bizim İstanbul'cağızı tahrir eyle’ tavsiyesiyle önce doğduğu ve yaşadığı şehri gezmeye, gördüklerini yazmaya karar verir.”⁷

İstanbul'u semt semt gezen, tekkelerden koltuk meyhanelerine ve büyüklerin meclisinden meddah kahvehânelerine kadar girmedikleri yer kalmayan ve bu uğradığı yerler hakkında bilgiler toplayan Evliyâ Çelebi, İstanbul dışına ilk seyahati 1640 yılında Bursa'ya yapar. Babasından izinsiz gittiği Bursa'dan dönüşünde, babası ona artık seyahat etme izni verdiği gibi bir seyahatname kaleme almasını da tavsiye eder. Bursa seyahatinin ardından Kütahya, Manisa ve İzmit'e kısa seyahatlerde bulunur.

Evliyâ Çelebi'nin uzak memleketlere ilk seyahati, Ketenci Ömer Paşa'nın Trabzon'a vali tayin edilmesiyle olur. Trabzon'dan deniz yoluyla Kırım'a gider ve Azak kalesinin fethinde bulunur. Kırım'dan İstanbul'a deniz yoluyla dönerken bindiği gemi, şiddetli fırtına yüzünden batma tehlikesi geçirir ve İstanbul'a vardıkdan sonra muhtemelen bu korku dolayısıyla dört yıl seyahate ara verir. 1645'te tekrar yola çıkar. Bu sefer Yusuf Paşa ile Hanya seferine katılır, Erzurum Beylerbeyi Defterdârzâde Mehmed Paşa'ya müezzin ve musahib olarak Erzurum'a gider ve bu sayede Anadolu'yu bir baştan bir başa dolaşır. Buradan Azerbaycan ve Gürcistan'a giderek, Tiflis ve Bakû'ye kadar uzanır. 1647'de tekrar İstanbul'a döner. 1648'de

⁷ Mücteba İlgürel, “Evliyâ Çelebi”, İslam Ansiklopedisi, C.11, Diyanet Yayınları, İstanbul, 1995, s.530.

beylerbeyi tayin edilen Murtaza Paşa ile Şam'a giden Evliyâ Çelebi, buradan Suriye ve Filistin'in birçok şehrine görevli olarak seyahat imkanı bulur. 1650'de tekrar İstanbul'a döner. Aynı yıl İstanbul'da iken yakından tanıdığı ve aralarında akrabalık bulunduğunu belirttiği Melek Ahmed Paşa'nın sadrazam olması, hayatının en önemli dönüm noktasını oluşturur. Sadrazamın en yakın adamlarından biri olur ve bu vesile ile gördüğü olayların iç yüzünü bütün açıklığıyla yazmaktan çekinmez. Ertesi yıl, sadrazamlıktan azledilen Melek Ahmed Paşa ile Özi'ye gider ve bu da Evliyâ Çelebi'nin yeniden seyâhat etmesine vesile olur. Bu fırsattan istifade ederek bütün Rumeli'yi dolaşır. Ancak Paşa'nın azli üzerine 1653'te İstanbul'a döner, uzun bir süre İstanbul'da kalır. Melek Ahmed Paşa'nın Van Beylerbeyliği'ne tayini üzerine tekrar Anadolu yollarına düşen Evliyâ Çelebi, bu seyâhati sırasında Doğu Anadolu'da pek çok yeri dolaşma imkânı bulur. 1671 yılına kadar, arada bir İstanbul'a dönmekle birlikte bütün Rumeli'yi ve bazı Avrupa ülkelerini gezdiğini söyler. Hatta bu Avrupa gezilerinin bir kısmını yapabilmek için Viyana'da İmparator I. Leopold ve başkumandan Montecuculli ile görüştüğünü, imparatorun aldığı izin belgesiyle Danimarka, Hollanda ve Brandenburg'a gittiğini ve birçok ülkeyi gezdiğini belirtse de bunun doğruluğu şüphelidir. Bu seyahatlerinin ardından Aralık 1670'de İstanbul'a döner. Birkaç ay İstanbul'da kalan ve bunca memleket görmesine rağmen hâlâ hacca gidememenin üzüntüsünü yaşayan Evliya Çelebi, hac farızasını yerine getirmek üzere 1671'de yola çıkar. Bu seyahatini de bir rüyaya bağlamıştır. "Kadir gecesi Eyüp Sultan'ın kabrini ziyaret ettikten sonra babasını ve hocası Evliyâ Mehmed Efendi'yi rüyasında görmüş ve onlar da hacca gitmesini tavsiye etmişlerdi. Evliyâ Çelebi, dostu Sali Çelebi, üç arkadaşı ve sekiz kölesiyle Mayıs 1671'de İstanbul'dan hareket eder. Bu şekilde ilk defa herhangi bir kafileye katılmadan kendi küçük grubu ile uzun bir seyahate çıkmış olur. Güzergâhını yine farklı tutar."⁸ Batı Anadolu kıyılarını, bazı Ege adalarını ve Ayıntab'ı görerek Mekke'ye ulaşır. Hac güzergâhını ayrıntılı bir şekilde eserinde kaydeder. Hac farızasını yerine getirdikten sonra Mısır'a geçer. Burada iken bütün bölgeyi ve eyaletleri gezme imkânı bulur. On yılı aşkın bir süre burada kalır ve muhtemelen Mısır'da kaleme aldığı eserinin 10. yani son cildini tamamen bu memleketlere ayırır.

Evliyâ Çelebi'nin, seyahatnâmesinde kaydettiği son yolculuk ise Belbis açıklarındaki Salihli'ye gidip gelmesidir. Bundan sonraki hayatı hakkında bir bilgi sahibi olmak mümkün olmamıştır.

Ömrünün elli yılını seyahatlerle çeşitli ülke ve şehirlerde geçiren Evliyâ Çelebi, hiç evlenmemiştir. Yeni ülkeler, yerler görmeye, çeşitli insanlar ve kültürler tanımaya meraklı bu seyyah, belki de evliliğin; çok sevdiği ve ömrünü adadığı seyahatleri, seyahat etme isteğini engelleyeceğini düşünmüştür.

⁸ İlgürel, *a.g.e.* , s.531.

Evliyâ Çelebi, dış görünüşü hakkında Seyâhatnâme’de tek tük kayıtlarla pek sınırlı bir bilgi vermiştir. Kendi tarifine göre ufak tefek fakat çevik ve enerjik bir kimse olan Evliyâ Çelebi, gayet güzel at biner, iyi cirit oynar ve silah kullanırmış. Yine kendi ifadesine göre gençliğinde hatta kırk yaşından sonralara kadar uzun bir müddet sakal bırakmamıştır.

Evliyâ Çelebi’nin vefât yeri ve tarihi hakkında kesin bir bilgi yoktur. “Seyahatnâme’nin 10. cildi birden bire eksik bir şekilde bitmektedir. Bu sebeple de Evliyâ Çelebi’nin eserini bir sonuca bağlayamadan vefat ettiği tahmin edilmektedir. Onun ölüm tarihi üzerinde duran M. Cavid Baysun, Seyahatnâme’nin 10. cildinin sonlarındaki bilgilerden hareketle önce bunun 1093 (1682) civarında olabileceğini yazmış, daha sonra bu bilgiyi düzelterek Evliyâ Çelebi’nin muhtemelen II. Viyana Kuşatması’nı idrak ettiğini ve 1095 (1684) yılında hayatta bulunduğunu belirtmiştir. Ayrıca Evliyâ Çelebi’nin Mısır’dan döndükten sonra öldüğüne, mezarının Meyyitzâde kabri civarındaki aile kabristanında bulunduğuna dair iddialar da vardır.”⁹

Seyahatnâme

Evliyâ Çelebi’nin gezip gördüğü yerleri ve şahit olduğu olayları konu alan ve tamamı on cilt olan Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi, Türk kültür tarihinin en önemli eserlerinden biridir ve oldukça önemli bir külliyyât niteliği taşımaktadır. Seyahatnâme-i Evliyâ Çelebi ya da Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi adlarıyla bilinen bu esere, Evliyâ Çelebi, yer yer Defter-i Havâdis adını verdiğini; kitaba “Seyahatnâme” adının babası tarafından bir de “Mekke ulularından bir zat” tarafından verildiğini bizzat kendisi söylemektedir.

Seyahatnâme’de hemen bütün İmparatorluk coğrafyasına, Suriye, Irak, Mısır, İran, Kırım, Balkanlar, Macaristan, Almanya, Felemenk, İsveç, Lehistan ve Rusya gibi çeşitli ülke ve memleketlere ait ayrıntılı gözlem ve bilgilere yer verilmiştir.

Seyahatnâme, coğrafya ve tarih bakımından büyük önem taşımakla birlikte din ilmi, felsefe, toplum bilimi, edebiyat, halk edebiyatı, tekke edebiyatı, mimârî, tarihi eserler ve bütün bu gezilen yerlerdeki insanların yaşayış tarzları, gelenek ve görenekleri, fert ve toplum hâlindeki hayatları, iç ve dış âlemleri, inanışları hakkında yer yer ayrıntılı ve ilgi çekici bilgilerle, rivâyetler, tasvirler ve hatta vesikalarla süslenmiştir.

⁹ İlgürel, *a.g.e.* , s.531.

Evliyâ Çelebi bu muazzam eserini, devrin ağır, ağıdalı ve sanatlı nesir dilinden uzak; “sade, sevimli, ilgi çekici; bilgi, görgü, resim, mizah ve masal unsurlarıyla süslü; çok güzel ve çok zengin bir orta halk lisanıyla, hatta Evliyâ Çelebi Türkçesi diyebileceğimiz bir lisanla kaleme almıştır.”¹⁰ Üslûbu ise yer yer görülen gramer hatalarına rağmen okuyucuyu cezbeder. Anlatımında rastlanan yazı diline uymayan bazı şekiller, ilgili yöre halkının konuşma dilini verme amacına yönelik olmalıdır. Nitekim Evliyâ Çelebi, “eserinde karşılaştığı veya karşılaştırdığı birçok şahısları 17. yüzyılda halk arasında yaşayan bir dille konuşturmuş; halk deyimlerini ve halk tekerlemelerini de aynen yazıya geçirerek günümüze kendi devri için çok kıymetli bir dil, bir kelime ve ifade hazinesi bırakmıştır.”¹¹

“Tamamı on cilt olan Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi’nin en güvenilir olarak kabul edilen nüshası Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi’nde bulunan nüshadır. On ciltlik Seyahatnâme’nin Bağdat 304, 305, 307, 308 ve Revan 1457 numaralarında kayıtlı olan ilk sekiz cildi müellif nüshası olarak kabul edilmektedir. Bu serinin son iki cildi kaybolmuştur. Bu serinin son iki cildinden kopyalanarak oluşturulan üç nüsha (Süleymaniye Kütüphanesi Pertev Paşa 462, Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Beşir Ağa 452 ve Yıldız -Bağdat 306- nüshaları) ile eser tamamlanmaktadır. Bu kopya nüshalardan anlaşıldığı kadarıyla ilk seriye ait olan 9. ve 10. ciltler yıpranıp çürümüş ve sonuçta kaybolmuştur.”¹²

Günümüze kadar birçok kişi ve kurum tarafından yayınlanan Seyahatnâme, son olarak Yapı Kredi Yayınları tarafından güvenilir, tam metin hâlinde yayınlanmış ve bu yayın 2007’de tamamlanarak, bilim dünyasına sunulmuştur.

1.2. SEYAHATNÂME’DE ŞAİR BİYOGRAFİLERİ’NİN TASNİFİ

Divân edebiyatı geleneğinde şair biyografilerinin ana kaynağını, şuarâ tezkireleri oluşturur. Şairlerin doğum yeri, adı, lâkabı, eğitim durumu, meslek hayatı, ölümü, mezarı, edebi kişiliği üzerine değerlendirmeler vb. hususlar üzerinde durulan ve eserlerinden örnekler verilen tezkireler biyografiler bakımından edebiyat tarihi kaynaklarından olmuşlardır. Fakat tezkire türünün yanında edebiyatımıza biyografiler açısından kaynaklık eden başka eserler de vardır. Bu eserler arasında yer alan seyahatnâmeler de edebiyat tarihimize biyografiler açısından kaynaklık eden eserler arasındadır.

¹⁰ Banarlı, *a.g.e.* , s.690.

¹¹ Banarlı, *a.g.e.* , s.691.

¹² Nuran Tezcan, *Çağının Sıradışı Yazarı Evliyâ Çelebi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2009, s.203.

“Kültür tarihimizin çok önemli eserlerinden biri olan Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi’nin böyle bir noktadan değerlendirilmesi durumunda bolca malzeme ihtiva edeceği tabiidir. Seyahatnâmeler gezilen görülen yerleri tanıtmak amacıyla kaleme alınmış eserler de olsa, sonuç olarak bu çevreyi ayakta tutan insan unsuruna da gerekli dikkati göstermişlerdir. Özellikle yörelerin yetiştirdiği değerli insanlar, o bölgenin havası, suyu, ürünleri ve diğer coğrafi özellikleri kadar ilgi çekmiş, seyahatnâme yazarları bu alâkayı daima göz önünde tutmuşlardır.”¹³

Seyahatnâme’yi bu açıdan ele alıp incelediğimiz çalışmamızda, Çelebi’nin şair biyografilerini Seyahatnâme’ye farklı şekillerde kaydettiği görülecektir. Çelebi, Seyahatnâme’nin birinci cildinde padişahların tahtta kalış sürelerini esas alan bir şair sıralaması yapar. Şairleri ve şair biyografilerini Fatih Sultan Mehmed devri şairleri, II. Bayezîd dönemi şairleri, Yavuz Sultan Selim devri şairleri ve IV. Murad devri şairleri gibi başlıklar altında sunar. Evliyâ Çelebi, bu şekilde yaptığı tasniflerde adını zikrettiği şairlerin hayatları hakkında klasik tezkirecilerin aksine çok kısa bilgiler vermektedir. Çelebi, bu durumun onda bilinçli bir tavır olduğunu IV. Murad dönemi şairlerinden Nefî’yi anlattığı şu satırlarda göstermektedir. *Eğer zikr olunacak şu‘arâların elfâz-ı dürer-bârları olan ebyât u eş‘ârların yazsak, başka bir divân olur.*¹⁴

Birinci ciltte ve diğer ciltlerde yapılan bu tasnifin dışında ayrıca kendinden bahsedilen mutasavvıf şairler de vardır. Bahsi geçen bu şairler hakkındaki bilgiler diğer tasnifteki şair biyografilerine göre biraz daha fazladır. Bunun nedeni de bu şairlerin yaşadıkları devrin ya da şehrin “meşayih” yani “şeyh” tasnifinde ele alınması olabilir.

Evliyâ Çelebi, Seyahatnâme’nin ikinci cildinin başlarında “ I. Murad zamanındaki şairler, Yıldırım Bayezîd zamanındaki şairler, Çelebi Mehmed zamanındaki şairler ve II. Murad zamanındaki şairler” diye başlıklar altında yine padişahların saltanat süresini esas alan bir tasnif yapsa da bu tasnifler sadece başlık olarak geçmekte, bahsi geçen zamanda yaşamış şairlerden bahsetmemekte ve herhangi bir bilgi vermemektedir. Bunun yanı sıra Çelebi, ikinci ciltten itibaren şairleri başka bir şekilde tasnif etmektedir. Şairler, şehir anlatıldıktan sonra o bölgede yetişen, o bölgenin yetiştirdiği şairler başlığı altında verilmektedir. Trabzon şehri şairleri, Amasya şehri şairleri vb. şeklinde tasnif edilmiştir. Bu tasnif şekli ikinci ciltten başlayıp, son cilde kadar devam etmektedir. Fakat bu tasnif şeklinde de şairler hakkında çok az bilgi verilmektedir. Bazı şehir şairleri, sadece isim olarak verilirken, bazı şehir şairleri sayı olarak verilmektedir. Bazen de anlatılan şehrin şairlerinden kaçının divân sahibi olduğu ayrıca belirtilmektedir. Bunun yanında bazı şehirler anlatılırken “Şair Sınıfının Methi” şeklinde başlıklar atılsa da bunlar sadece başlık olarak kalmakta, herhangi bir bilgi verilmemektedir. Basra (c.4, s.290), Musul (c.4,

¹³ Mustafa İsen, *Ötelerden Bir Ses*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997, s.187.

¹⁴ Evliyâ Çelebi, *Seyahatnâme*, 1. Kitap, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006, s.359.

s.351), Siirt (c.5, s.5), Tokat (c.5, s.39) vs. şehirler “Şair Sınıfının Methi” vb. başlıkların atılıp, bir bilginin verilmediği şehirlerdir.

Eserde şair adlarına yer vermenin bir başka şekli de ziyaret yerleri münasebetiyledir.¹⁵ Bu tasnif şekline Çelebi’nin Üsküp gezisinde Veysî Efendi’yi ziyareti (c.5, s.300) örnek gösterilebilir.

Bizim de tüm bu bilgilere ulaşmak için yaptığımız bu çalışmada ilk olarak Seyahatnâme’nin on cildi tek tek ele alınıp incelendi ve her ciltte şair taraması yapıldı. Her bir ciltte yapılan tarama sonunda elde edilen bilgiler, bulunan şairler ya da şair biyografileri olduğu gibi eserdeki tasniflerine ve ciltlere göre çalışmaya kaydedildi. Kaydedilen her bilgi günümüz Türkçesi’ne aktarıldı ve eserden alınan bilgiyle günümüz Türkçesi’ne aktarılmış hâli art arda sunuldu.

¹⁵ İsen, *a.g.e.*, s.190.

2. EVLİYÂ ÇELEBİ SEYAHATNÂMESİ'NDE ŞAİRLER

2.1. SEYAHATNÂME'NİN 1. KİTABINDA BULUNAN ŞAİRLER

2.1.1. MURAD HAN (IV. MURAD)

Ve fûnûn-ı âhar: Ve ilm-i şi'irde Nef'î ve Cevrî mertebesinde ebyât [u] eş'ârı olduğundan mâ'adâ üç yüz varak bir dîvânı vardır. Ammâ hurûf-ı tâ ve ayn redifinde nâ-tamâmıdır. Vehbî Osmân Çelebi tamâm edem derken ol dahi nâ-tamâm olup tamâm-ı dünyâyâ intikâl eyledi.

Ve mu'tâd-ı Murâd Hân bir haftayı sayf [u] şitâda sekiz bahş etmişdi. İbtidâ leyle-i cum'ada ulemâ ve sulehâ ve meşâyihân ve hâfız-ı Kur'ân edüp sabâha dek mübâhese-i ilm olurdu.

Ve leyle-i sebtde ilahî-hânlar ve na'thânlar ve hânende ve sâzendegân sohbeti olurdu.

Ve ahad gecesı meddâhân ve şâ'irân ve Tıflî ve Cevrî ve Nef'î ve Arzî ve Nedîmî ve Nisârî ve Beyânî ve Uzletî misilli şu'arâlar cem' olup cân sohbeti olurdu. (s. 105)

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ

MURAD HAN (IV. MURAD)

Ve başka ilimler: Şiirde Nef'î ve Cevrî düzeyinde şiirleri olmasının yanında, üç yüz yapraklı bir divânı vardır. Fakat divân "te" ve "tı" harfleri ve "ayn" redifinde eksiktir. Vehbi Osman Çelebi tamamlayayım der ama onun da tamamlamaya ömrü yetmez.

Ve Sultan Murad âdet olunduğu üzere bir haftayı yaz ve kış olmak üzere sekiz gün olarak bahşetmişti.

İlk önce cuma gecesi âlimler, salih kimseler, şeyhler ve hafızlar ile sabaha kadar ilim konuşulurdu. Ve cumartesi gecesi ilâhi okuyanlar, na'at okuyanlar, şarkıcılar ve çalgıcıların sohbeti olurdu. Ve Pazar gecesi meddahlar, şairler, Tıflî, Cevrî, Nef'î, Arzî, Nedîmî, Nisârî, Beyânî ve Uzletî (İzzetî) gibi şairler toplanıp, can sohbeti ederlerdi.

2.1.2. EBÜ'L-FETH'İN ZAMÂN-I SA'ÂDETLERİNDEKİ ŞU'ARÂLARI BİLDİRİR

Evvelâ şâ'ir **Ahmed Paşa**: Bursevîdir. Uslûb-i kasîdede pîr-i üstâdân-ı mukaddemîndir. Sene 902 vefâtına Mevlânâ Eflâtûnzâde târîh demişdir:

*Kâle Rûhu'l-Kudsi fî târîhihi
İnne fî'l-cennâti me'vâ rûhihi.*

Şa'ir **Türâbî**: Kastamonîdir, fakr u fâkada bir meczûb-ı ilâhî kimesne idi. Ammâ ilhâm-ı Rabbânî ile dürr-i meknûn kelimâtı vardı.

Senâyî Çelebi: Kastamonîdir na'thân ve mu'arrif olduğundan Senâyî tahallüs eder. Ve,

Câmî-i Rûmî: Kastamonîdir.

Cemâlî: Karamanîdir.

Monlâ Hamdî: Kastamonîdir, Monlâ Latîfî'nin ceddidir.

Haydar: Sivrihisârlıdır, Cem Şâh'ın defterdârı ve enîs-i gam-güsâridir.

Harîrî: Bursevîdir.

Hafî: Edirnevîdir.

Halîlî: Diyârbekirîdir, Rûm'a geldikde bir mahbûb-ı cihân-ârâ imiş.

Dâ'î: Kastamonîdir.

Dâ'î-i diğ̃er: Bursevîdir.

Resmî: Bursevîdir, Şa'ir Ahmed Paşa nedîmlerindendir.

Zeyneb Hâtûn: Kastamonîdir, dîvân sâhibi afîfetü'l-hâl bir sâliha hâtûn imiş.

Sa'dî Paşa, Cem Şâh Sa'dîsi: Sivrihisârîdir.

Şehrî Çelebi: Kastamonîdir ve Cenderecizâde ceddidir.

Şehdî ba'zılar **Şehîdî** yazmışlar.

Sâfî: Bizzât Cezerî Kâsım Paşa'dır.

Sun'î: Bursevîdir.

Adnî Paşa: Ebü'l-feth'in makbûl Mahmûd Paşasıdır.

Aşkî ve Ulvî: Bursevîlerdir.

Gülşenî: Sarhanîdir, Mısır'da medfûndur ammâ İbrâhîm Gülşenî hazretleri değildir.

Kemâl-i Zerd: Bergamalıdır.

Lâlî: Tokatlı iken Acem'de çok seyâhat edüp Acemâne eş'âr-ı belîğî vardır.

Melîhî: Tokadîdir ve Şâ'ir Ahmed Paşa nedîmlerindendir, firâvân te'lîfâtı vardır.

Mehdî: Bursevîdir, hâzır-cevâb ve şîrîn-hitâb bir şâ'ir-i mâhirdir.

Nişânî: Celâleddîn Rûmî zürriyetindendir ki Karamanî Mehemed Paşa'dır. Uzun Hasan şâh'a Ebü'l-feth tarafından nâme-i dürer-bârı bunlar inşâ etmişdir. Bedîhe bu ebyât anındır, beyt:

*Fazl ehli hayli mu'teber u kâmrân imiş
Rüşvet yoğ imiş anda zamân ol zamân imiş.*

Nizâmî: Taht-ı Selçûkıyân olan Konya'dandır. Sulehâ ve fukahâ Veliyyeddîn nâm bir vâ'izin evlâdıdır.

Nûrî: Kuzât tâ'ifesindendir.

Cem Şâh ibn Ebü'l-feth Mehemed Hân: âşıkâne eş'âr-ı belîği vardır. Karındaşı Bâyezîd-i Velî ile ceng edüp Cem münhezimen Mısır'a ve Mekke vü Medîne'ye ve Yemen'e ve Aden'e andan Frengistân'da diyâr-ı ademe gidüp na'şı Bursa'ya geldiği bâlâda mastûrdur. Ve,

Eş-Şeyh Yazıcızâde Mehemed Efendi: *Muhammediyye* te'lîfidir. Ve,

Ahmed Bîcân: Yazıcızâde karındaşıdır. *Envârü'l-Âşıkîn* nâm kitâbın sâhibi bir âşık-ı sâdık hâl sâhibi erler ve pîr-perverler imiş.

Eş-Şeyh Kâtib Selâhaddîn: Ankaravî'dir. İlm-i nücûmda gûyâ Fisagores-i Tevhîdî idi. *Melheme* ve *Ta'bîrnâme* misilli te'lîfâtı vardır. *Rahmetullâhi aleyhim ecma'in.*
(s.139)

2.1.3. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: FATİH SULTAN MEHMED (II. MEHMED) ZAMANINDAKİ ŞAİRLERİ BİLDİRİR

İlk önce Şair **Ahmed Paşa**, Bursalı'dır. Kaside tarzında değerli üstatların piridir, sene 1496. Mevlâna Eflâtunzâde, vefâtına tarih düşmüştür:

*Kâle Rûhu'l-Kudsi fî târihihi
İnne fî'l-cennâti me'vâ rûhihi.*

Şa'ir Tûrâbi: Kastamonulu'dur. Yoksul, Allah'a bağlı divâne biriydi. Ama İlâhi ilham ile söylediği dizilmiş inci gibi sözleri vardır.

Senâyi Çelebi: Kastamonulu'dur. Na't okuduğu ve yazar olduğu için Senâyi (övcü) mahlasını almıştır.

Câmî-i Rûmî: Kastamonulu'dur.

Cemâlî: Karamanlı'dır.

Molla Hamdi: Kastamonulu'dur, Molla Lütî'nin dedesidir.

Haydar: Sivrihisarlı'dır, Cem Sultan'ın defterdârı ve dert ortağıdır.

Harirî: Bursalı'dır.

Hafî: Edirneli'dir.

Halîlî: Diyarbakırlı'dır, Anadolu'ya geldiğinde sevilen biriymiş.

Da'î: Kastamonulu'dur.

Diğer Da'î: Bursalı'dır.

Resmî: Bursalı'dır, Şair Ahmed Paşa'nın sohbet arkadaşlarındandır.

Zeyneb Hatun: Kastamonulu'dur. Divân sahibi, iffetli, ahlaklı, iyi bir kadınmış.

Sa'dî Paşa, Cem Sultan Sa'dîsi: Sivrihisarlı'dır.

Şehrî Çelebi: Kastamonulu'dur ve Cendericizâde'nin dedesidir.

Şehdî, bazıları Şehîdî yazmışlardır.

Safî: Cezerî Kasım Paşa'dır.

Sun'î: Bursalı'dır.

'Adnî Paşa: Fatih Sultan Mehmed'in gerçek Mahmud Paşa'sıdır.

'Aşkî ve 'Alevî: Bursalı'dırlar.

Gülşenî: Saruhanlı'dır, Mısır'da defnedilmiştir fakat İbrahim Gülşenî Hazretleri değildir.

Sarı Kemal: Bergamalı'dır.

Lâlî: Tokatlı'dır. Tokatlı olmasına rağmen İran'da çok gezmiştir. Farsça güzel şiirleri vardır.

Melihî: Tokatlı'dır. Şair Ahmed Paşa'nın nedimlerinden, sohbet arkadaşlarındandır ve çok fazla telif eseri vardır.

Mehdî: Bursalıdır, hazır cevap ve hoş sohbet usta bir şairdir.

Nişânî: Mevlânâ Celâleddin Rumî soyundandır ki Karamanlı Muhammed Paşa'dır. Fatih Sultan Mehmed tarafından Uzun Hasan Şah'a söylenen nâme-i

dürrerbârı (İnci Yağdıran Mektup) Nişânî kaleme almıştır. Birden söylenen bu beyit onundur. Beyit:

*Fazl ehli hayli mu'teber u kâmrân imiş
Rüşvet yoğ imiş anda zamân ol zamân imiş.*

Nizâmî: Selçuklu başkenti olan Konya'dandır. Fıkıh ilminin ustası, iyi ve değerli Veliyüddin adında bir va'izin evlâdıdır.

Nurî: Kadılar taifesindendir.

Cem Sultan: Fatih Sultan Mehmed'in oğlu Cem Sultan'ın 'âşıkane söylenmiş güzel şiirleri vardır. Kardeşi Bâyezîd-i Velî (II. Bâyezîd) ile savaşıp, bozguna uğrayan Cem Sultan, sırayla Mısır'a, Mekke'ye, Medine'ye, Yemen'e ve Aden'e oradan da Avrupa'ya gitmiş; Avrupa'da vefât ettiği ve na'sının Bursa'ya getirildiği yukarıda yazılmıştır.

Şeyh Yazıcıoğlu Muhammed Efendi: *Muhammediyye* eseridir.

Ahmed Bican: Yazıcıoğlu'nun kardeşidir. *Envârü'l-Âşıkîn* ('Âşıkların Nurları) adında kitabın sahibi, sadık âşık ve işin ustasını yetiştiren bir insanmış.

Şeyh Kâtib Selâhaddin: Ankaralı'dır. Astrolojide güya Pisagor gibiydi. *Mülheme* ve *Ta'bîrnâme* gibi birçok eseri vardır.

Allah cümlesine rahmet eylesin.

2.1.4. BÂYEZÎD HÂN ASRINDAKİ EMLAHU'Ş-ŞU'ARÂLARI BEYÂN EDER

Evvelâ şehzâde-i âzâde **Cem Şâh**-ı pâdişâhzâde ibn Ebü'l-feth Sultân Mehmed Hân'dır kim Bâyezîd Hân'ın bürâder-i kihteridir. Sâhib-i dîvân bir âşık-ı şeydâ Cem Şâh'dır. İlm-i Arabî'de mu'teber te'lifâtları vardır. Ve,

Şehzâde Korkud Hân ibn Bâyezîd Hân bunlar Şehzâde Selîm'den mihter ve Şehzâde Ahmed'den kihter olan ciğer-kûşe-i Bâyezîd Hân Korkud'dur. Babası Bâyezîd Hân'dan korkup Antalya'dan münhezimen gemilere süvâr olup hac niyeti ile Mısır'da Sultân Kayıtbay'a giderken bu ebyât anlarındır. Beyt:

*Tâc [u] kabâyı terk edüp uryân olalım bir zamân
Gurbetde seyrân eyleyüp mihmân olayın bir zamân.*

Âfitâbî: Bursevîdir.

Emîrî: İsmi Seyyid Mahmûd'dur, âşıkâne na't-ı şerîfleri vardır.

Nasîrî: Bilâd-ı Acem'de mütevellid olup Monlâ Câmî ve Monlâ Gürânî mektûbları ile ba'zı a'yân-ı Rûm'a gelüp Fârisî eş'ârlarına nihâyet yokdur. Bu ebyât anlarındır:

*Âşıklarını âh o Mesîhâ-dem öldürür
Bu âdem oldurur ki Mesîh âdem öldürür.*

Bu ebyâtdan murâd-ı şu'arâ oldurur kim, âyet:

İnne mesele ıysa indellahi ke meseli adem

Behîştî: İsmi Sinân'dır. Karışdıran'da Süleymân oğludur. *Hamse* nâmında te'lifâtı vardır.

Tâcî: Nişânî Ca'fer Çelebi'nin pederidir.

Nişânî: Rûmî'dir, hüsn-i cemâli mahallinde Yûsuf-ı sâni derlerdi, mutarraş oldukda Yusûfluğu gidüp sâdece sâni kaldı.

Çâkerî: Ümerâ-yı Bâyezîd Hân'dandır.

Celîlî: Bursevîdir.

Hasan Mu'îd: Hâk-i Rûm'dır. Terk-i diyâr edüp seyâhat ile Acem'e vardıkda bir râfîzî "Sünnîdir" deyü Hasan Mu'îd'i şehîd etmişdir. Âlimâne reddü'l-'aciz ale's-sadr, eş'âr-ı pesendîdeleri vardır.

Hâkî: Üskübîdir eş'âr-ı pesendîdesi çendân değildir.

Zekâyî: Şehzâde Alemşâh'ın dîvân kâtibi idi.

Zihnî: Bâyezîd Hânzâde şehzâdesi Mehmed Hân'ın Kefe'de dîvân kâtibi idi.

Râzî: Üskübîdir. Koca Hasanzâde derler, pâk eş'âr-ı belîği vardır.

Seyfî: Sinobîdir Sofya şehrinde hayrât ü hasenâtı olup anda medfûndur.

Şâmî: Ümerâlardandır. Şâmîdir ammâ şûmî değildir. Ne cânibe me'mûr olsa mansûr u muzaffer gelüp kendi gazâlarına kasâyidleri ve musanna' târîhleri vardır.

Şâhidî: Edirnevîdir. Cem Şâh defterdârı idi.

Şevkî: Edirne'de bir fertûte-i cihânenin abd-i memlûki idi. Cümle eş'ârı dehr-i denî ve pîrezen-i dünyâ içündür.

Safâyî: Sinobîdir Bâyezîd Hân nâmına bir dîvânı vardır.

Likâyî: Hoş âyende eş'ârı vardır.

Sun'î: Kastamonîdir ve Necâtî Beğ telâmîzindendir. Firdevsî eş'ârına nazîre-misâl te'lifâtı ve pâk-zebân kasâyidleri var ve bir na't-ı şerîf etmişdir kim aslâ nazîre kabûl etmez.

Tarîkî: Vidinlidir. Cihân-ârâ bir nev-cüvân iken cihândan Vidin'e gitdi, kal'a cenbinde medfûndur.

Zarîfî: Boluvî'dir. Hayli rûzgâr-ı zorkâr-dîde seyyâh-ı âlem idi.

Ömrî: Abdülkerîmzâde'dir, ebâ an-ced şu'arâlardır ki lâ-nazîrdır.

Andefîbî: Şâhzâde Mehemed Hân'ın nedîmlerindendir, bûlbûl-âsâ nağmâtlar ile kendü eş'ârların savt-ı hazîn ile dü-beyt ve taksîm ederdi. Üstâd-ı kâmil hânende idi.

Ahdî: Edirnevîdir. Şi'ir:

*Kande varsam sâye-i serv-i bülendim var iken
Kime kul olam senin gibi efendim var iken.*

Firdevsî: Bursevîdir, üç yüz altmış cild *Süleymânnâme* anın te'lifâtındandır kim gûyâ Ebû'l-me'âlîdir.

Figânî: Karamanîdir. *İskendernâme* manzûmu anındır. Ba'dehu Figânî salb olunmuşdur. Zîrâ mahlasında hurûf-ı gaynın te'sîridir derler. Selefde iki Figânî dahi gelmişdir biri salb olup biri mülhiddir deyü derisi yüzülmüşdür.

Kâdirî: Edirnevîdir.

Kandî: Sirozîdir.

Kâtibî: Bursevîdir.

Kebîrî: Florinalıdır ammâ filorili değildir. Fîrûzîne tab‘ Florinalıdır.

Mestî: Edirnevîdir, çeşm-i mest-i gazâlin Süzebolı etdikde âşıkları mest olup Mestî'ye Mestî demişler. Âhir mahlasanın te'sîriyle Mestî mest-i müdâm olup ayş u nûşa müte'allik pâk eş'ârı vardır.

Münîrî: Amasiyyelidir Fârisî ve Türkî eş'ârı çokdur. Şehzâde Sultân Ahmed'in vüzerâsındandır. Ammâ kasâyidlerine söz yokdur, her mısra'ları birer matla‘ olmağa liyâkatli kasâyideleri vardır.

Mihri: Amasiyyelidir. Gûyâ binti İmrü'l-kays-vâr bir hâtûn-ı aşkbâz idi. Bîkr-i fikri gibi mümtâz ser-firâz-ı cihâne olup nâ-şükûfte bâğ-ı cinâne revâne oldu. Sâhib-i dîvândır ve fıkha, ferâyize müte'allik hayz ü nifâs bahsinde manzûm risâleleri vardır.

Necâtî Beğ: Ol asırda sultân-ı şu'arâ ve fusahâ [vü] büleğâ mîr-i bî-nazîr idi. Şehr-i Edirne'de Sâ'ilî nâm şâ'irin *Kurret-i ayn-ı lî ve lek* mâ-sadaka üzre abd-i memlûkü ve oğulluğu idi. İsmi İlsâ'dır. Tîr-i kemân vasfında bir penc beyti vardır kim hakkâ tîr-i kemânın arşa asmışdır. Yetmiş altı aded mücelled te'lîfâtları ve *Dîvân*'ı ve *Hamse*'si vardır. Sene (---) târîhinde merhûm olup Vefâ Sultân kurbünde medfûndur. “Zamânında yeğâne-i asr ferîdü'd-dehr idi. Selîs ve hoş-âyende dîvânı ve niçe mücelled te'lîfâtları var. Hattâ Edirnevî Sehî Beğ, Necâtî Beğ'in duhter-i pâkîze-ahterin alup Necâtî Beğ intikâlinden sonra Sehî Beğ *Evrâk-ı Perîşân-ı Necâtî* ile *Sehî* nâmıyla bir dîvân etmişdir. Ammâ Necâtî hizmet-i pâdişâhîde mîrilivâ olmasa dâ'imâ künc-i ferâğda olsa beher-yevm birer te'lîfâtı olurdu. Lâkin sene 914'de sarsar-ı fenâdan Necâtî necât [u] rehâ bulmayup kendü mısra'ı üzre,

Ölmeyince gelmedi mesken Vefâ Meydânı'na.

dedüğü minvâl üzre âhir cenâzesi Meydân-ı Vefâ'da kılınup mezkûr mahalde defn olundu. Türbe-i münevveri içre bir sebîlhânesi ve bir çâh-ı mâsı var, sebîl-i Necâtîden nûş eden necât bulur. Seng-i mezârında Karahisârî hattıyla dâmâdı Sehî Beğ güftesiyle târîhi budur:

Gitdi Necâtî hây. Sene (---) târîh vâkı' olmuşdur.” (s.151)

Sehî Beğ: Necâtî Beğ dâmâdıdır. Yarân-ı zürefânın güft [ü] gûları üzre Sehî Beğ, Necâtî'nin kızın almadan murâdı Necâtî'nin *Evrâk-ı Perişân*'ın almakdır murâd, deyü hâlâ durûb-ı emsâldir. Hakkâ ki Sehî Beğ eş'ârı gûyâ Necâtî'ye necât vermişdir. Yâhûd serv-i Sehî yâbis iken eş'âr-ı Necâtî ile necât bulmuşdur.

Necmî: Çankî'dir. İlm-i nücûmda dahi kâmyâb ve dânen-de-i rumûz-ı usturlâb ve nâzikâne eş'ârına âb u tâb vermişdir.

Niyâzî: Üç Niyâzî var ammâ bu Niyâzî, Necâtî ile hem-asır olup Geliboluludur. Pâk eş'ârı vardır.

Vasfî: Aydınlı'dır. Gâyet dehhâllık ile meşhûrdur.

Vasfî: Sirozî'dir.

Hâsimî: Acem sâdât-ı kirâmlarındandır. Acemâne pâkîze eş'âr-ı pâkîzesi vardır.

Hilâlî: Bursevîdir. Şî'ir:

*Asacaksın cihânda ey Mansûr
Sana görmem imâmeti ma'kûl
İsm-i mef'ûl adın takındım çün
Câ'iz olmaz imâmet-i mef'ûl
Mef'ûl ve ma'kûl sözi dahi
Mef'ûl sözidir ki na- ma'kûldur.*

(s.141,s.142)

2.1.5. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: BÂYEZÎD HÂN (II. BÂYEZÎD) ZAMANINDAKİ EN İYİ ŞAİRLERİ AÇIKLAR

İlk önce Fatih Sultan Mehmed'in oğlu hür şehzâde **Cem Sultan** gelir ki II. Bâyezîd'in küçük kardeşidir. Cem Sultan divân sahibi, bir deli âşıktır. Arapça, hatırı sayılır, itibarlı eserleri vardır.

Bâyezîd Hân'ın Oğlu Şehzâde Korkud Hân: Şehzâde Selim'den büyük ve Şehzâde Ahmet'ten yaşça küçük olan Korkut, Bâyezîd Hân'ın sevgili oğludur. Babası Bâyezîd Hân'dan korkup, Antalya'dan bozguna uğramış gemilere binip, hac niyeti ile Mısır'a Sultan Kayıtbay'a giderken yazdığı bu beyit onundur. Beyit:

*Tâc u kabâyı terk edüp uryân olalım bir zamân
Gurbetde seyrân eyleyüp mihmân olayın bir zamân.*

Âfitâbî: Bursalı'dır.

Emîrî: İsmi Seyyid Muhammed'dir. 'Âşıkane na'tları vardır.

Nasîrî: İran'da doğup, Mollâ Câmi ve Mollâ Gürânî mektupları(?) ile Anadolu'nun ileri gelenlerinin yanına gelen Nasîrî'nin sayısız Farsça şiiri vardır. Bu beyit onundur:

*Âşıklarını âh o Mesîhâ-dem öldürür
Bu âdem oldur[ur] ki Mesîh âdem öldürür.*

Bu beyitte şairin dileği, anlatmak istediği şudur ki, ayet:

"Allah'ın katında İsa'nın durumu Âdem'in durumu gibidir." (Kur'ân, Âli İmrân, 59)

Behîştî: İsmi Sinan'dır. Karışdıranlı Süleyman'ın oğludur. Hamse adında bir eseri vardır.

Tâcî: Nişânî Cafer Çelebi'nin babasıdır.

Nişânî: Anadoluludur. Yüz güzelliği bakımından “İkinci Yusuf” denilirmiş. Tıraş olduğunda ise “Yûsuf-ı sâî”nin Yusuf’unun gidip, sadece sâîsinin (ikinci) kaldığı söylenir.

Çâkerî: Sultan Bâyezîd zamanı beylerindendir.

Celîlî: Bursalı’dır.

Hasan Mu’îd: Anadolu toprağındandır. Memleketi terk edip, seyahatle İran’a vardığında bir rafızî, sünnî olduğu için Hasan Mu’îd’i öldürmüş, şehit etmiştir. Bir âlime yakışacak şekilde “*reddü’l-‘acz ales-sadr*”¹ sanatını kullandığı pek beğenilmiş şiirleri vardır.

Hâkî: Üsküplü’dür. Güzel, beğenilmiş şiirleri o kadar çok değildir.

Zekâyî: Şehzâde ‘Aleşah’ın divân kâtibiydi.

Zihni: II. Bâyezîd’in torunu Şehzâde Muhammed Hân’ın, Kefe’de divan katibiydi.

Râzî: Üsküplü’dür. Kendisine Koca Hasanoğlu derler. Sade ve güzel şiirleri vardır.

Seyfî: Sinoplu’dur. Güzel, hayırlı ve iyi işler yaptığı Sofya şehrinde defnolunmuştur.

Şâmî: Şam beylerindendir. Şamlıdır ama şûmî (hayırsız, uğursuz) değildir. Nerede görevlendirilse, orada zafer kazanıp, üstün gelirmiş. Kendi savaşlarını, mücadelelerini anlattığı kasideleri ve çok süslü, sanatlı tarihleri vardır.

Şâhidî: Edirneli’dır. Cem Sultan’ın defterdâriydi.

¹ Bir fıkra ya da mısraın sonunda zikrolunan ikinci kelimeyi, fıkranın veya mısraın evvelinde söyleme sanatı. (Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Lûgat*)

Şevkî: Edirne’de pek yaşlı bir kadının kölesiydi. Bütün şiirleri, zamanın alçaklığı ve dünyanın acuzeliği üzerinedir.

Safâyî: Sinoplu’dur. II. Bâyezîd adına bir divânı vardır.

Lakâyî: Hoş, akıcı şiirleri vardır.

Sun’î: Kastamonulu’dur ve Necati Beğ’in öğrencilerindendir. Firdevsî’nin şiirlerine yaptığı nazirelerin olduğu bir eseri ve sade, açık bir dille söylediği kasidelerden oluşan bir na’t-ı şerifi vardır ki bu na’t-ı şerif asla nazire kabul etmez, benzersizdir.

Tarîkî: Vidinli’dir.² Dünyayı süsleyen bir delikanlı iken cihandan Vidin’e gitti. Kalenin yanına defnedilmiştir.

Zarîfî: Bolulu’dur. Hayli gözü rüzgârlı dünya gezginiydi.

Ömrî (‘Amri?): ‘Abdülkerimoğlu’dur. Babadan dededen şairdirler ki benzeri yoktur.

‘Andelîbî: Şehzâde Muhammed Han’ın nedimlerinden, sohbet arkadaşlarındandır. Bülbul gibi ahenkler ile kendi şiirlerinin hazin sesini iki beyite bölerdi. Kemâle ermiş usta bir şarkıcıydı.

‘Ahdî: Edirneli’dir. Şiiri:

*Kande varsam sâye-i serv-i bülendim var iken
Kime kul olam senin gibi efendim var iken.*

Firdevsî: Bursalı’dır. Üç yüz altmış ciltlik *Süleymannâme* onun eserlerindendir ki oldukça fazladır.

² Bulgaristan’ın kuzeybatı ucunda Tuna Nehri kıyısında yer alan bir şehirdir. (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Vidin>)

Figânî: Karamanlı'dır. İskender-nâme manzum şiiri onundur. Ondan sonra asılmıştır. Zirâ asılmasında, mahlasındaki “gayn” harfinin etkisi olduğunu söylerler. Öncesinde iki Figânî daha gelmiştir. Biri asılmış, biri de “Allah’ı inkâr eden, dinsizdir” diye derisi yüzülmüştür.

Kâdirî: Edirneli'dir.

Kandî: Serezli'dir.³

Kâtibî: Bursalı'dır.

Kebirî: Florinalı'dır⁴ ama filorili değildir. Firuzine bağlı Florinalıdır.

Mestî: Edirneli'dir. Ceylan sarhoş gözünü süzüp bakınca, tüm ‘âşıklar kendilerinden geçip, Mestî’ye Mestî demişlerdir. Sonunda mahlasının etkisiyle Mestî, devamlı sarhoş olmuş. Yiyip içme, eğlenceyle ilgili saf şiirleri vardır.

Münîrî: Amasyalı'dır. Farsça ve Türkçe şiirleri çoktur. Şehzâde Sultan Ahmed’in vezirlerindendir. Kasidelerine ise söz yoktur. Her mısraı birer matla‘ olmakla değerli kasideleri vardır.

Mihri: Amasyalı'dır. Güya İmrül-kays kızı gibi aşkla oynayan bir kadın idi. İlk söylenen söz gibi seçkin, başı yukarda bir hanım olup; açılmamış cennet bahçelerine yürüdü. Divân sahibidir ve fıkha, farza, Allah’ın emirlerine bağlıdır. Kadınlarda âdet ve lohusalık hâli hakkında manzum küçük kitapları vardır.

Necâtî Beğ: O asırda şairlerin sultanı, iyi, güzel söz söyleme kabiliyetine sahip, belâgat sahibi benzersiz bir usta idi. Edirne’de Sâ’ilî adında bir şairin göz nuru, sadık bir kulu ve evlatlığı idi. Adı ‘İsa’dır. Yay ve ok (sevgilinin kirpiği, bakışı) vasfında bir gazeli vardır ki doğrusu (yaydan fırlayan oku) sevgilinin bakışını göğe asmıştır. Yetmiş altı tane ciltlenmiş eseri ve (...) ve hamsesi vardır. “Zamanında tek olan, eşi bulunmayan biriydi. Akıcı ve beğenilen bir divânı ve pek çok ciltli eseri vardı. Hatta Edirneli Sehî Beğ, Necâtî Beğ’in kızıyla evlenmiş; Necâtî Beğ’in ölümünden sonra da *Evrâk-ı Perişân-ı Necâtî* (*Necâtî’nin Perişan Yaprakları*) ile Sehî adında bir divân oluşturmuştur. Ama Necâtî padişah hizmetinde üst

³ Yunanistan’ın Orta Makedonya coğrafi bölgesine dâhil bir il. (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Serez>)

⁴ Yunanistan’ın Batı Makedonya bölgesinde, aynı adı taşıyan ilin (nomos) merkezi olan küçük bir şehirdir. (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Florina>)

kademelerde olmayıp, daima hiçbir işle meşgul olmayıp, dinlenseydi; her bir gün birer eser meydana getirirdi. Fakat 1508/9 yılında kötü, şiddetli rüzgârdan (hastalıktan) kurtulamamış, kendi mısraı üzerine:

Ölmeyince gelmedi mesken Vefâ Meydânı'na.

Dediği şekilde cenaze namazı Vefâ Meydanı'nda kılınıp, adı geçen bu yerde defnedilmiştir. Aydınlık türbesi içinde bir sebilhâne ve bir yer kuyusu vardır. Necâtî'nin sebilinden içen kurtuluşa erer. Mezar taşında Kara Hisârî hattı ve damadı Sehî Beğ'in sözüyle tarih yazılıdır.

Gitdi Necâtî hây. Sene (---) târîh vâkı' olmuşdur.

Sehî Beğ: Necâtî Beğ'in damadıdır. Nazik dostlarının sözleri üzerine Sehî Beğ'in Necâtî'nin kızını alma maksadı, "Necâtî'nin Evrâk-ı Perişân'ın almaktır murad" diye hâla bir atasözüdür. Doğrusu Sehî Beğ'in şiirleri Necâtî'yi kurtarmıştır ya da serv-i Sehî⁵ kuru iken Necâtî'nin şiirleri ile kurtuluşa ermiştir.

Necmî: Çankırılı'dır. Astrolojide dahi isteğine ulaşmış ve usturlâb⁶ işaretlerinde bilgindir ve incelikli, zarif şiirlerine güzellik vermiştir.

Niyâzî: Üç Niyâzî vardır ama bu Niyâzî, Necâtî ile çağdaş olup; Gelibolulu'dur. Sade şiirleri vardır.

Vasfî: Aydınlı'dır. Gâyet dehhâllik⁷ ile meşhûrdur.

Vasfî: Serezli'dir.

Haşimî: İran soyundan gelen ululardandır. 'Acem tarzında saf, sade şiirleri vardır.

⁵ Doğru büyümüş iki daldan ibaret selvi.(güzellerin boyu buna benzetilir.) (Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Lûgat*)

⁶ Yıldızların Arz'a nazaran yükseklik derecesini bulmakta kullanılan âlet. (Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Lûgat*)

⁷ Aldatmak, mekir ve hile etmek.

Hilâfî: Bursalı'dır. Şiiri:

*Asacaksın cihânda ey Mansûr
Sana görmem imâmeti ma'kûl
İsm-i mef'ûl adın takındım çün
Câ'iz olmaz imâmet-i mef'ûl
Mef'ûl ve ma'kûl sözi dahi
Mef'ûl sözidir ki na- ma'kûldur.*

2.1.6. SELİM HÂN'DA OLAN FUSAHÂ-YI BÜLEĞÂ ŞU'ARÂLARI BİLDİRİR

Evvelâ **Âhî Çelebi:** Rûm'da Nigebolı şehrinde Benli Hasan derler. Cemâl-i kemâlde imiş. Gül ruhsârında bir hâl-i Hâşimîsi olmağile gören uşşâklar âh-ı ciğersûz çekdiklerinden Âhî tahallüs ederdi. Mahlasının te'sîrinden ömr-i nâzenîni âh [u] vâh ile güzere edüp Karaferye'de medfûndur. Bî-hisâb te'lîfâtı var ammâ *Hüsn-i dil-i Âhî* nazîre kabûl etmez bir dîvândır.

Habîbî: Acem'dir. "Hakkâ ki pâkîze eş'ârı vardır. Selîm Şâh-ı Evvel'in nüdemâlarındandır. Bu Südlüce'de Ca'fer-âbâd tekyesinde medfûndur. "Ca'ferî mezheb olmağile Ca'fer-âbâd tekyesinde defn olunmağı vasiyyet etdi" deyü iftirâ etdiler."(s.175)

Hudûrî: Geliboluludur.

Andan **Halîmî Çelebi:** Kastamonî'dir Selîm Hân ile şehzâdeliği âleminde Çıldır ve Mısır fethinde bulunup Mısır'dan avdet edüp Şâm'da medfûndur. Nâzikâne pâkîze eş'ârı vardır.

Halîmî: Diyâr-ı Acem'den gelüp Şâm'da *Lûgat-ı Halîmî* te'lîf edüp anda medfûndur.

Revânî: Edirne'de bir ravza-i İrem'de müştak olup isimleri Şücâ'dır. "Süleymân Hân haremde neşv [ü] nemâ bulmuşdur. Pâkîze eş'âr [u] güftârı ve bir dîvân-ı müdevveni vardır."(s.165). Kırkçeşme kurbünde mescidi hazîresinde bir revzen dâhilinde şâhrâha nâzır yerde medfûndur. Târîhi:

*İşidüp rûh-ı kudsî dedi târîh
Cinândan yana azm etdi Revânî.*

Sene (---).

Sucûdî: Rûmeli'nde Kalkandelen'dendir ve Pîrî Paşa huddâmlarındandır.

Surûrî: Şark âdemîdir ammâ mevlûdu ve belîdesi nâ-ma'lûmdur.

Sa'yî: Piriznelidir.

Sûzî: Bu dahi Piriznelidir. Mücâhid-i fî sebîlillâh olup Mihaloğlu Alî Beğ ile hem-inân şu'arâ-yı bahâdırân ammâ sâhib-i dîvân değildir. Lâkin penc beyt ve müfredâtta lâ-nazîrdir.

Sehî Beğ: Abdullâhoğlu ve Necâtî Beğ dâmâdıdır. Hayli te'lîfâtı vardır. şi'ir:

*Dağlar halka zırhlar geyirüpdür tenime
Cebe satmak nice olur göstereyim düşmenime.*

Sene 951 vefât etdi.

Şemsî: Bursevîdir.

Sabâyî: Edirnevîdir. İlm-i arûzda bahr-i ma'ânîdir. Ve,

Sun'î Beğ: İskender Paşazâde Mustafâ Beğ'dir. Tarabulus-ı Şâm vâlîsi idi. Hoş âyende eş'ârı vardır. Andan,

Tâli'î: Kastamonîdir, Necâtî'ye mânend emlahü's-şu'arâdır. Nazmuhu:

*Görelî tal'at-ı garrâsını ol sîm-berin
Çarhı batdı güneşin yıldızı düşdü kamerin.*

Fakîrî: Rûmelindendir, haylice matbû‘ eş‘ârı ve bedîhe-gûyluğu vardır, anınla şöhre-i şehîr olmuşdur.

Neşrî: Germiyanîdir ammâ Bursa'da neşv [û] nemâ bulmuşdur. Âl-i Osmân'a bir tevârîh te'lîf edüp gâyetü'l-gâye âb-ı tâb vermişdir ve eş‘âr-ı hüsnîyyât ile meşhûrdur.

Nihâlî: Bursevîdir. Nazmuhu:

*Hammâma girdi nâz ile bir sîm-ten güzel
Sol şöyle diyecek yeri yok cümleten güzel.*

Nihânî: Arnavud İskenderiyyesindendir. Nazmuhu:

*Lâleler çıkdı kızıl tâciyle şâhîler gibi
Çaldı sūsen tîğını Sünnî sipâhîler gibi
Râfızîdir lâle tâcın bâde ver Yârap deyü
Yâsemenler Hakka yüz tutmuş ilâhîler gibi
Ey Nihânî çâr-yârî sev Muhammed aşkına
Bâyezîdî meşreb ol olma tebâhîler gibi
.....(4 satırlık yer boş).....*

(s.144)

2.1.7. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: YAVUZ SULTAN SELİM ZAMANINDAKİ BELÂGAT SAHİBİ ŞAİRLERİ BİLDİRİR

İlk önce **Âhî Çelebi**: Rumeli’de Niğbolu⁸ şehrinde kendisine Benli Hasan derlerdi. Olgun bir yüz güzelliği varmış. Gül yanağında bir gösterişli ben olduğunu gören ‘âşıklar acı bir ah çektiği için Ahî mahlasını almıştır. Mahlasının etkisiyle narin ömrü ah vah ile geçmiştir. Karaferye’de⁹ defnedilmiştir. Sayısız eseri vardır ama Ahî’nin dil, üslup güzelliğinde benzeri olmayan bir divânı vardır.

Habîbî: İranlı’dır. Doğrusu temiz, güzel şiirleri vardır. Yavuz Sultan Selim’in nedimlerinden. Habîbî, Sütluçe’de Ca’fer-âbâd tekkesine defnedilmiştir. “Ca’ferî mezhebinden olduğu için Ca’fer-âbâd tekkesine gömülmeyi vasiyet etti” diye iftira etmişlerdir.

Hudûrî: Gelibolulu’dur.

Halîmî Çelebi: Kastamonulu’dur. Selim Han ile şehzâdeliği zamanında Çıldır ve Mısır fethinde bulunup, Mısır’dan dönmüştür. Şam’da defnolunmuştur. Narin, sade ve güzel şiirleri vardır.

Halîmî: İran’dan gelmiş, Şam’da *Lügat-ı Halîmî* adlı eserini yazmış, orada defnedilmiştir.

Revânî: Edirne’de bir cennet bahçesini arzulamış. İsmi Şücâ’dır. Kanûnî Sultan Süleyman Han’ın haremindedir. Saf ve güzel sözlü şiirleri ve kitap hâline getirilmiş düzenli bir divânı vardır. Kırkçeşme yakınında mescid mezarlığında bir pencere içinde anayola bakan yere defnedilmiştir. Tarih:

*İşidüp rûh-ı kudsî dedi târîh
Cinândan yana azm etdi Revânî.*

Sene (---).

⁸ Bulgaristan’ın kuzeyinde Plevne ilinin bir ilçesi. (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Ni%C4%9Fbolu>)

⁹ Yunanistan’ın Orta Makedonya bölgesinde, Imathia vilayetinin (nomos) merkezi olan bir şehirdir. (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Karaferye>)

Sücûdî: Rumeli’de Kalkandelen’denir¹⁰ ve Pîrî Paşa’nın hizmetinde bulunanlardandır.

Surûrî: Doğu insanıdır. Ama doğum tarihi ve yeri bilinmemektedir.

Sa’yî: Prizrenli’dir.¹¹

Sûzî: Bu da Prizrenli’dir. Allah yolunda savaşıyan bir savaşçı olup, Mihaloğlu Ali Bey ile atbaşı bir arkadaş olan kahraman bir şâirdir ama divân sahibi değildir. Fakat gazel ve müfred¹² beyitleri benzersizdir.

Sehî Beğ: Abdullah oğludur ve Necâtî Bey’in damadıdır. Pek çok eseri vardır. Şiiri:

*Dağlar halka zırhlar giripdür tenime
Cebe satmak nice olur göstereyim düşmenime*

1544/45’te vefat etti.

Şemsî: Bursalı’dır.

Sabâyî: Edirneli’dir. Aruz ilminde ma’na denizi gibidir, engin bilgisi vardır.

Sun’î Beğ: İskender Paşa’nın oğlu Mustafa Bey’dir. Trablusşam¹³ vâlisiydi. Hoşa giden, beğenilen şiirleri vardır.

Tâli’î: Kastamonulu’dur. Necâtî’ye eş iyi şairlerdendi. Nazmı:

*Görelî tal’at-ı garrâsını ol sîm-berin
Çarhı batdı güneşin yıldızı düşdü kamerin.*

¹⁰ Makedonya’nın kuzeybatısında bir şehirdir. (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Kalkandelen>)

¹¹ Kosova’nın güneybatısında bir şehir ve belediye merkezi. (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Prizren>)

¹² İki mısraı arasında kafîye bulunmayan beyit. (Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Lûgat*)

¹³ Lübnan’ın Şimal vilayetinin merkezi ve 2. büyük şehri. (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Trablus%C5%9Fam>)

Fakîrî: Rumeli'dendir. Basılmış pek çok şiiri vardır ve birdenbire, düşünmeden güzel söz söyleme kabiliyetine sahip biridir. Bu yönüyle de şehirde meşhur olmuştur.

Neşrî: Germiyanlı'dır. Ama Bursa'da büyüüp yetişmiştir. Osmanlı ailesine, devletine bir tarih yazmış, en son derecede bir güzellik vermiştir ve güzellik şiirleri ile şöhret bulmuştur.

Nihâlî: Bursalı'dır. Nazmı:

*Hammâma girdi nâz ile bir sîm-ten güzel
Şol şöyle diyecek yeri yok cümleten güzel.*

Nihânî: Arnavutluğun İşkodra (İskenderiye) ilindendir. Nazmı:

*Lâleler çıkdı kızıl tâciyle şâhîler gibi
Çaldı sûsen tîğını Sünnî sipâhîler gibi
Râfîzîdir lâle tâcın bâde ver Yârap deyü
Yâsemenler Hakka yüz tutmuş ilâhîler gibi
Ey Nihânî çâr-yârî sev Muhammed aşkına
Bâyezîdî meşreb ol olma tebâhîler gibi*

.....(4 satırlık yer boş).....

2.1.8. EŞ-ŞEYH MEVLÂNÂ ŞEMSEDDÎN AHMED BİN SÜLEYMÂN BİN KEMÂL PAŞA

Bâyezîd Hân ve Selîm Hân ulemâsıdır. Selîm Hân ile Mısır fethinde bulunup kadı'asker kalmıştır. Ba'dehu İslâmbol'da Müftî's-sakaleyn ya'nî ins [ü] cinne fetvâ verüp kutbiyyete kadem basmış idi. Eğer bunların evsâfların tahrîr eylesek bir tomar-ı tavîl olur. Ancak yetmiş aded kütüb-i mu'teberelerinde[n] mâ'adâ iki yüz risâle te'lîfâtı ve tasavvufâne ve âlimâne eş'âr-ı belîğî vardır. Ammâ bî-mahlaslıkları kendüye mahlas olmuştur. Âhir-i kâr hâlisen ve muhlisen merhûm olup Edirnekapusu hâricinde tarîk-i âm üzre bir demir pençereler içre üstü mekşûf bir mahalde âsûdedirler. İns [ü] cinne sâhib-i fetvâ olduklarında her cum'a ertesi vakt-i

seherde niçe yüz masrû‘ âdemler gelüp üç hafta ziyâretine müdâvemet edüp bi-emrillâh sar‘a zahmetinden halâs olur. Ziyâretgâh-ı hâs [u] âm-ı enâmdır. Târîh-i intikâl-i Kemâl Paşazâde Ahmed Efendi:

İrtahale'l-ulûm bi'l-kemâl.

Sene 941.

Diğer târîh:

Kabr-i Ahmed dâ[’i]m ola pür-nûr

Sene 941.

Diğer târîh:

Hâzâ makâm-ı Ahmed.

Diğer târîh:

Hiye âhirü'l-kıyâs.

Sene 941.

(s.151)

2.1.9. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: KEMAL PAŞA OĞLU SÜLEYMAN OĞLU ŞEYH EFENDİ ŞEMSETTİN AHMED

II. Bâyezîd ve Yavuz Sultan Selim zamanı âlimlerindendir. Selim Han ile Mısır’ın fethinde bulunmuş, kazasker olarak kalmıştır. Ondan sonra İstanbul’da insan ve cin müftüsü yani insana ve cine fetva verip kutbiyete, “Allah’ın, kendisine tasarruf kudreti vermiş olduğu velî” mertebesine ulaşmıştı. Eğer bunların sıfatlarını yazsak, çok uzun sürer. Fakat yetmiş tane hatırı sayılır kitabından başka iki yüz tane küçük kitap şeklinde eseri; tasavvufî alâkalı ve bir âlime yakışır surette yazılmış iyi, güzel şiirleri vardır. Ama mahlassız oluşu, kendisine mahlas olmuştur. İşin sonunda hilesiz, gerçekten vefat edip, Edirnekapı dışındaki suyolu üzerinde bir demir pencere

içerisinde üstü açık bir yerde huzur bulmuştur. İnsanlar ve cinler üzerinde güç sahibi olduğu için her cumartesi seher vakti sar'a hastası pek çok insan gelip, üç hafta ziyaretine devam ederek, Allah'ın emriyle sar'a hastalığından kurtulurlar. Yaratılmış olan tüm canlıların türbesidir. Kemal Paşa oğlu Ahmed Efendi'nin ölüm tarihi:

İrtahale'l-ulûm bi'l-kemâl.

Sene 1534/35

Diğer târîh:

Kabr-i Ahmed dâ[']m ola pür-nûr

Sene 1534/35

Diğer târîh:

Hâzâ makâm-ı Ahmed.

Diğer târîh:

Hiye âhirü'l-kıyâs.

Sene 1534/35

2.1.10. EŞ-ŞEYH HAZRET-İ ADLÎ EFENDİ

Niçe sene seyâhat edüp ba'dehu zâviyelerinde sâkin olup Koca Mustafâ Paşa şeyhi Hasan Efendi merhûm olunca yerine bu Adlî Efendi sâhib-i seccâde oldu. Âhir anlar dahi sene (---) âhirete intikâl eyleyüp Kocamustafâpaşa haremde Zencîrli Servi zeylinde medfûndur. Adlî mahlasıyla hoş-âyende tasavvufâne eş'ârları ilm-i edvâr üzre beste olunup devr-i tevhîdde ilâhiyyâtları tilâvet olunur. (s.151)

2.1.11. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: ŞEYH ADLÎ EFENDİ HAZRETLERİ

Pek çok sene seyahat ettikten sonra tekkesinde oturup, köşesine çekildi; Koca Mustafa Paşa şeyhi Hasan efendi vefat edince de yerine bu Adlî Efendi seccâde sahibi oldu. Son zamanlarda dahi (...) yılında vefât edip, Koca Mustafa Paşa haremünde Zincirli Servi altına defnedilmiştir. Adlî mahlasıyla kaleme aldığı, beğenilen tasavvufi şiirleri zamanın bilgisine göre bestelenmiştir. Tevhid tarzındaki ilâhileri de usulüne göre okunur.

2.1.12. EL-MEVLÂ ŞEYH EDÎBÎ (EDEBÎ) EFENDİ: Bursevîdir, mevtine târîhi güfte-i Fâ'izî:

*Edîbî'nin makâmın Cennet-i Adn eyleye Allâh.
Sene 1025.*

İlm-i şi'irde fâris-i belâğat idi.

(s.151)

2.1.13. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: ŞEYH EDÎBÎ EFENDİ: Bursalıdır. Vefâtına tarih Fâ'izî'nin sözü:

*Allah'ım Edîbî'nin makâmını cennet bahçelerinden eyle.
Sene 1616/17*

Şiir ilminde Farsça belâgat sahibiydi.

2.1.14. EL-MEVLÂ FEYZULLÂH YA'NÎ KAFZÂDE: İsimleri Mustafâ iken Feyzî tahallus etmeğile isimleri Feyzullâh olmuştur. Sihr-i mübîn eş'ârı vardır. Sinn-i şerîfleri 71 seneye bâliğ iken merhûm olup Zencîrlükuyu kurbinde kayınbabaları Ma'lûnzâde türbesi civârında medfûndur.
(s.152)

2.1.15. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: FEYZULLÂH EFENDİ YANİ KAFOĞLU: İsmi Mustafa iken Feyzî mahlasını aldıktan sonra Feyzullâh olmuştur.

Açıklığı, netliği ile büyüleyen şiirleri vardır. Mübarek ömürleri yetmiş bir seneye eriştiğinde vefat etmiş, Zincirlikuyu yanında bulunan kayınbabası Ma'lunzâde türbesi civarına defnedilmiştir.

2.1.16. EL-MEVLÂ MUHAMMED KESTELÎ: İmâmzâde'dir ve Edirnekapusu hâricinde Kestel Sekisi nâm bir çemenzâr suffa-i âlî üzre medfûndur. Âlim ü fâzıl ve şâ'ir ü mâhir idi. (s.153)

2.1.17. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: MUHAMMED KESTELÎ EFENDİ: İmâmoğludur ve Edirnekapı dışında Kestel Sekisi adında bir çimenli ulu sofa üzerine defnedilmiştir. Erdemli, âlim, şair ve yetenekli bir kimseydi.

2.1.18. EL-MEVLÂ SUN'ULLÂH HAMÎDÎ: Yalvaç nâm kasabada Şeyh Abdülkerîm'in oğludur. Sun'î tahallüs etmeğile şöhret bulmuştur. Kesegendede civârında medfûndur. İlm-i inşâda mâhir eş'âr-ı dilâvîzi reşk-endâz-ı silki'l-cevâhirdir. (s.153)

2.1.19. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: SUN'ULLÂH HAMÎDÎ EFENDİ: Yalvaç adında bir kasabada Şeyh Abdülkerim adında bir zâtın oğludur. Sun'î mahlasını alarak meşhur olmuştur. Kesegen Dede¹⁴ civarına defnedilmiştir. İnşa (güzel yazılmış, sanatlı nesir) ilminde usta; gönül çeken şiirleri, gıpta ettirici cevher dizileridir.

2.1.20. EL-MEVLÂ AHMEDÎ: Bursevîdir. Hayrî tahallüs eder âbdâr pâkîze eş'ârı vardır. Sinân Paşa medresesine mutasarrıf iken ecel sinânına uğrayup fevtine târîh güfte-i Fâ'izî:

İde Ma'bûd Hayrî'ye rahmet.

Sene 1025.

Hâfız Ahmed Paşa nedîmlerinden idi. (s.153)

¹⁴ **Keskin Dede Hazretleri:** Hasan Fehmi Paşa Caddesi üzerinde, Boyalı Mehmed Paşa Camii'nin karşısındaki hazirede Fatih Sultan Mehmed'in ordusuna mensup ni'me'l-ceyş'ten Keskin Dede Hazretlerinin kabri vardır. Fatih Sultan Mehmed Han'ın da mensup olduğu Bayramiyye tarikatına bağlıdır. Hayatı hakkında bilgi yoktur. (<http://www.diyanehaberler.com/haber/iste-istanbuldaki-sahabeler-ve-kabri-serifleri-3944.html>)

2.1.21. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: AHMEDÎ EFENDİ: Bursalıdır. Hayrî mahlasını kullanmıştır. Saf, zarif ve parlak şiirleri vardır. Sinan Paşa Medresesi'nde mutasarrıf iken vefat etmiş. Vefâtına tarih, Fâ'izî'nin sözü:

Allah Hayrî'ye rahmet eylesin.

Sene 1616/17

Hâfız Ahmed Paşa'nın sohbet arkadaşlarındandı.

2.1.22. EL-MEVLÂ MAHMUD NİKSÂRÎZÂDE ÇELEBİ: Edirnekapusu hâricinde vâlideleri cenbinde defn olundu. Hadîdü'l-lisân, cerîü'l-cinân bir bahr-i ma'ânî ve bir çeledi-i nûrânî idi ve Niksârî tahallüsü ile hayli latîf eş'ârı vardır. (s.153)

2.1.23. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: NİKSÂRÎOĞLU MAHMÛD EFENDİ: Efendi, nazik biridir. Edirnekapı dışında, annesinin yanına defn olunmuştur. Sivri dilli, cesur, yürekli, bir mana denizi ve nur yüzlü bir efendi idi. Niksârî mahlası ile pek çok güzel şiiri vardır.

2.1.24. EL-MEVLÂ MEMİKZÂDE MUHAMMED EFENDİ: Amasiyye-i gâsiyedendir.¹⁵ Kayınatası Nişancı Paşa câmi'i hazîresinde medfûndur. Fuzalâ-yı asr ve ilm-i şi'irde şâ'ir ü mâhir idi.(s.153)

2.1.25. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: MEMİKOĞLU MUHAMMED EFENDİ: Amasya ulularındandır. Kayınpederi Nişancı Paşa'nın Cami'i mezarlığına defn olunmuştur. Asrın erdemli, faziletli insanlarından biri ve şiir ilminde usta bir şairdi.

2.1.26. ZİYÂRETGÂH-I EŞ-ŞEYH BEYÂNÎ: Tuna sâhilinde Ruscuk nâm kasabadandır. İlm-i şi'irde ve ilm-i tasavvufda nazîri yokdur. İslâmbol'da zâviyesi sâhasında mestûrdur. (s.153)

¹⁵ Gavsîye (gavs): Yardımcı, imdâda yetişen. (Allah'ın velîleri, uluları hakkında kullanılır.)

2.1.27. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: ŞEYH BEYÂNÎ TÜRBEŞİ: Tuna sahilinde bulunan Ruşçuk adlı bir kasabadandır. Şiirde ve tasavvuf ilminde benzeri yoktur. İstanbul'da küçük tekkesinin olduğu alana defnedilmiştir.

2.1.28. EL-MEVLÂ EL-FÂZİL VE EL-ÜSTÂDÜ'L-KÂMİL ABDÜL-HALÎM EFENDÎ, YA'NÎ AHÎZÂDE ÇELEBÎ: Bunlar Ebussu'ûd-ı Sâni'dir, diller ile medh olunmaz. Târîh-i güfte-i Hâşimî:

Cinân ola Ahîzâde Efendi'nin câyî.
Sene 1013.

Târîh-i diğەر,

İrtahale'l-ulûm ba'de'l-halîm.
Sene 1013.

Pâkîze eş'ârı vardır. Halîmî tahallüs eder. (s.154)

2.1.29. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: FAZİLETLİ VE ÂLİMLERİN ÜSTADİ ABDÜLHALÎM EFENDÎ, YANÎ AHÎZÂDE ÇELEBÎ: Kendisi ikinci Ebussu'ûd'dur,¹⁶ anlatmakla bitmez, methedilemez. Hâşimî'nin düştüğü tarih:

Ahîzâde Efendi'nin mekanı cennet bahçeleri olsun.
Sene 1604/5

Başka bir tarih,

İrtahale'l-ulûm ba'de'l-halîm
Sene 1604/5

¹⁶Mehmet Ebussuud Efendi (1490–23 Ağustos 1574) El-İmâdî" diye anılır, çünkü ailesi Musul civarındaki İmâdiyye'deydi, "Ebû s-Su'ûd" veya "Hoca Çelebi", İslam dininde Hanefî mezhebinde Osmanlı Şeyhülislamı'dır. (http://tr.wikipedia.org/wiki/Mehmet_Ebussuud_Efendi)

Sade ve güzel şiirleri vardır. Halimî mahlasını kullanmıştır.

2.1.30. EL-MEVLÂ CÜNÛNÎ İSMÂ'ÎL EFENDÎ: Fâzıl u kâmil ü âlim ve şâ'ir ü mâhir kimesne idi. Cemî'i keyfile âlûde olduğundan kendüye cünûn galebe edüp üç sene dârü's-şifâ zencîri mansıbında makyûd olup şarâb-ı asâ ile akli başına gelir şekilli oldukda bu şi'iri demişlerdir:

*Başka bir gûne cefâ eylerise her mûsâ
Geçemem çember-i geysû-yı mutarrâsından*

pesendîde ebyâtdır. Zî-akl olan idrâk edüp demeğe kâdir değildir. Ba'dehu ifâkat bulup cemî'i menâhî ve me'âsîden tâ'ib ü tâhir olup maraz-ı tâ'ûndan merhûm olup Kesegendede civârında âsûdedir. (s.154)

2.1.31. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: DELİ İSMÂ'ÎL EFENDÎ: Erdemli, olgun, âlim, şair ve maharetli bir kişiydi. Bütününüyle keyif ve neşeye bulaştığından kendisine delilik galip gelmiş, üç sene şifâhanede (tımarhanede) zincirlik deli derecesinde bağlı kalmış; büyük bir kadeh (değnek şarabı) şarap ile akli başına gelir gibi olduğunda bu şiiri söylemiştir:

*Başka bir gûne cefâ eylerise her mûsâ
Geçemem çember-i geysû-yı mutarrâsından*

Beğenilmiş bir beyittir. Akıl sahibi olan biri bu beyiti anlayıp, söyleme gücüne sahip değildir. Tüm bu olanlardan sonra iyileşip, haram olan her şeyden ve günahlardan tövbe edip, temizlenmiştir. Veba hastalığından vefat edip, Kesegendede civarına defnedilmiştir.

2.1.32. EL-MEVLÂ İBRÂHÎM HÜSÂMZÂDE: Germiyanî Hüsâmzâde'dir kim bu hakîrin akrabâlarındandır. Çârşenbebâzârı'nda Mehemed Ağa câmi'i kur-bünde Şerîfe Hâtûn mescidi sâhasında medfûndur. Mevlânâ-yı merkûm, efrâd-ı ulemâdan ma'dûd zât-ı şerîfi kâmil vücûd idi. Şerîfi mahlası ile şi'iri ve kâbil-i kabûl pâkîze eş'ârı var idi. *Kuddise sirruhu.* (s.154)

2.1.33. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: HÜSÂMOĞLU İBRÂHİM EFENDİ:

Germiyanlı Hüsamoglu'dur ki bu hakirin akrabalarındandır. Çarşambapazarı'nda Muhammed Ağa camii yanında bulunan Şerîfe Hâtûn mescidi avlusuna defnedilmiştir. Adı geçen efendi, âlim kişilerden sayılmış; şerefli, kemale ermiş bir kişiydi. Şerîfî mahlası ile yazdığı şiiri ve kabul edilebilir saf, güzel şiirleri vardı. *Allah onun sırrını mukaddes etsin.*

2.1.34. EL-MEVLÂ ABDÜLKÂDİR: Eş-şehîr Kadrî Çelebi, Su'ûdî

Efendi'nin mes'ûdü'l-vürûdudur. Karaman kurbünde kaynatası Beğzâde Efendi civarındaki Mi'mâr Sinân mescidi sâhasında medfûndur. Mevtine târîh-i Tabîbî:

Etdi Kadrî Çelebi azm-i bekâ.

Târîh-i diğer,

Gitdi hayfâ bilinmedi Kadri.

Sene (---).

Arabî ve Fârisî eş'âr-ı ezhâr-ı iktidâr eylemiş bir fârisü'l-hayâl idi.
(s.154)

2.1.35. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: ABDÜLKÂDİR EFENDİ: Meşhur

Kadrî Çelebi, Su'ûdî Efendi'nin saadetli yetişenidir, oğludur. Karaman yakınında kayınpederi Beğzâde Efendi civarında bulunan Mi'mâr Sinân mescidinin avlusuna defnolunmuştur. Vefatına Tabîbî'nin tarihi:

Kadrî Çelebi sonsuzluğa erişti.

Başka bir tarih:

Kadrî gitti, yazık ki bilinmedi.

Sene (---).

Arapça ve Farsça güç, kudret çiçeklerinin açtığı şiirler yazan, bir hayalperest İranlı idi.

2.1.36. EL-MEVLÂ MUHAMMED REMZÎZÂDE: Meşâyih-i izâmdan Mü'eyyedzâde Hacı Efendi duhter-i pâkîze-ahterinden vücûda gelmiştir. *Kâmûs-ı Ahterî* hıfz edüp ilm-i lügatda bahr-i amîk idi. Koğacı mescidi haremünde medfûndur. Fusahâ-yı büleğâ şâ'ir idi. (s.155)

2.1.37. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: REMZÎOĞLU MUHAMMED EFENDİ: Büyük şeyhlerden Mü'eyyedzâde Hacı Efendi'nin iyi, namuslu kızından dünyaya gelmiştir. Yıldız Sözlüğü'nü ezberlemiş, sözlük ilminde derin bir denizdi. Koğacı mescidinin haremüne defnedilmiştir. Belagat sahibi, iyi ve güzel konuşan bir kişiydi.

2.1.38. EL-MEVLÂ SULTÂNU'Ş-ŞU'ARÂ VE'L-BÜLEĞÂ BÂKÎ EFENDİ: Süleymân Hân şu'arâlarından. Mu'ammer olup Mehmed-i Sâlis'e erdiler. Hâk-i İstanbul'dan Kargazâdeliğile meşhûrdur, ba'zı zurafâ Gurâbzâde Bâkî dermiş. Mu'teber dîvânı ve kasâyidi ve muhammesâtı ve müseddesâtı lâ-nazîrdır. Edirnekapusu hâricinde Emîr Buhârî tekyesi kurbünde bir soffa üzre medfûndur. Seng-i mezârında celî hat ile tahrîr olunan târîhi budur, güfte-i Hâdî-i Bağdâdî:

*Sultân-ı mülk-i ma'nî Bâkî Efendi
Ya'nî Edüp vedâ'-ı fânî dünyâyâ bin sekizde.
Mevtine lafz u ma'nen târîh dedi Hâdî
Bakî Efendi gitdi ukbâyâ bin sekizde.*

Sene 1008.

Diğer târîh-i zîbâ:

*Bir seher esdi meğer bâd-ı fenâ
Mevtden Bâkî'ye erdi râyiha
Câhî-i dâ'î dedi târîhini
Oku rûh-ı Bâkî için Fâtiha.*

Sene 1008.

(s.155)

2.1.39. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: ŞAİRLERİN SULTANI VE BELAGAT SAHİBİ BÂKÎ EFENDİ: Kanûnî Sultan Süleyman Han dönemi şairlerindendir. Ömür sürüp, III. Mehmed zamanına erişmiştir. İstanbul'da Kargazâdeliği ile meşhurdur. Bazı zarîf, nazik kimseler Kargazâde Bâkî derlermiş. Değerli divânı, kasideleri, muhammesleri ve müseddesleri benzersizdir. Edirnekapı

dışında Emir Buhârî tekkesi yanında bulunan bir sofaya defnedilmiştir. Mezar taşında celî hat ile yazılan tarih budur. Hâdî-i Bağdâdî'nin sözü:

*Sultân-ı mülk-i ma'nî Bâkî Efendi
Ya'nî Edîp vedâ'-ı fânî dünyâyâ bin sekizde.
Mevtine lafz u ma'nen târîh dedi Hâdî
Bakî Efendi gitdi ukbâyâ bin sekizde.*

Sene 1599/1600

Başka güzel bir tarih:

*Bir seher esdi meğer bâd-ı fenâ
Mevtinden Bâkî'ye erdi râyiha
Câhî-i dâ'î dedi târîhini
Oku rûh-ı Bâkî için Fâtiha.*

Sene 1599/1600

2.1.40. SULTÂN MURÂD ASRINDA OLAN EFSAH [U] BÜLEĞÂ ŞU'ARÂLARI BEYÂN EDER

Evvelâ sultân-ı şu'arâ **Nef'î Çelebi**, Arab [u] Acem'de nazîri yok sultân-ı şu'arâ idi. Eğer zikr olunacak şu'arâların elfâz-ı dürrer-bârları olan ebyât [u] eş'ârların yazsak, başka bir dîvân olur. Andan,

Sağır Riyâzî Çelebi, kasîde-perdâz üstâd-ı kâmil idi.

Vahdetî Efendi, penç-beytde bî-bedeldir.

Azmîzâde Hâletî Çelebi, rubâ'ıyyâtta lâ-nazîr kabîlindendir.

Kevkebî, ba'zı şu'arâ Kepkebî demişler, müstezâtda akrânı yoktur.

Şâmî Arabî, kasîdelerine nazîre edememişlerdir, Üsküdar'a geçerken gark olup âhir şâmî oldu. Ve,

Şeyhülislâm Yahyâ Efendi. Ve,

Bahâyî Muhammed Efendi, bin altmışda şeyhülislâm oldu, penç-beyt eş'ârda lâ-nazîrdır.

Kâfzâde Fâyizî Efendi, pederinden kûh-ı Kâf kadar feyz olup Kâf'dan Kâf'a dâstândır kim ilm-i kâf'a mâlik bir zât-ı şerîf idi, penç-beytde dahi yed-i tûlâ sâhibi idi. Ve,

Alî Rızâyî Efendi, Şeyhülislâm Yahyâ Efendi'nin hâherzâdesi bir zât-ı pâk, hoş-hisâl çelebidir, âlimâne nâzik eş'ârı vardır.

Okcuzâde Şâhî, pâkîze eş'ârından mâ'adâ ilm-i inşâda münşîlerin şâhı idi, mekâtibleri ok gibi menzile varırdı.

Hasan Keferî Bahâyî, fenn-i hicivde mâhir olduğundan gayrı ilm-i nücûmda (---) idi.

Meşrebî, muhammes ve müseddesde sâhib-i itibâr ve pâk-meşreb çelebidir.

Mantıkî Efendi, *Sâkinâme*'sinde gûyâ *Mantiku't-tayr*'dır kim nutk-ı dürer-bâriyla Mantıkî olduğun ayân etmiştir.

Tıflî Çelebi, Murâd Hân huzûrunda *Şâhnâme* okudukda şâhları dil-şâd ederdi, bir latîf dîvânı vardı[r]. Kadd ü kâmet sâhibi olmağile Leylek Tıflî derlerdi. Ve,

Nâ'ilî Çelebi, Fârisî ve Arabî'de te'lîfâtlarından mâ'adâ pâk dîvânı vardır.

Sırrî Efendi, Nâ'ilî Efendi'nin pederidir, sonra sâhib-i dîvân oldu

Tarzî Çelebi, *Zellenâme*'siyle Tıflî'nin ağzından a'rabdan bir *Vasiyyetnâme*'si vardır kim ve mine'l-iberdir ve hoş-güftâr dîvânı vardır.

.....(15 satırlık yer boş).....

... Evvelâ iblîs-i la'îne ders verüp pireyi kafese koyup kehle fakîri arabaya koşan **Fennî Çelebi**, hezârfenliğinden mâ'adâ pâkîze eş'âr-ı dürrer-bârları vardır. (s.359)

2.1.41. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: SULTAN MURAD (IV. MURAD) ZAMANININ AÇIK SÖZLÜ VE BELÂGAT SAHİBİ ŞAİRLERİNİ AÇIKLAR

İlk önce şairler sultanı **Nef'î Çelebi**, Arapça ve Farsça'da bir benzeri olmayan şairler sultanı idi. Eğer bahsedilecek şairlerin inci gibi dizilmiş sözlerinden oluşan şiirlerini, beyitlerini yazsak apayrı bir divân olur. Ondan sonra,

Sağır Riyâzî Çelebi, kaside yazan, olgun bir usta idi.

Vahdetî Efendi, gazelde benzersizdir.

Azmîoğlu Hâletî Çelebi, rubâîlerde benzeri yok kabul edilir.

Kevkebî, bazı şairler Kepkebî demişler. Müstezadda benzeri yoktur.

Şâmî Arabî, kasidelerine nazire söyleyememişlerdir. Üsküdar'a geçerken boğulup, nihayetinde uğursuzluğa uğrayıp, şâmî olmuştur.

Şeyhülislâm Yahyâ Efendi. Ve,

Bahâyî Muhammed Efendi, 1650 senesinde şeyhülislâm oldu. Gazel şekliyle yazdığı şiirlerde benzersizdir.

Kâfzâde Fâyizî Efendi, babasından Kâf dağı kadar feyz, ilim, irfan almış; bir Kâf'tan bir Kâf dağına standır ki kâf (keff)¹⁷ ilmini bilen bir kişiydi. Gazelde de tam ve çok geniş bilgiye sahipti.

Alî Rizâyî Efendi, Şeyhülislâm Yahyâ Efendi'nin yeğeni, temiz ahlaklı, iyi huylu bir kişiydi. Bir âlime yakışacak şekilde yazdığı zarif şiirleri vardır.

¹⁷ Avuç çizgilerine bakarak geçmişi ve geleceği bilme ilmi. (*Ferit Devellioğlu, Osmanlıca – Türkçe Lûgat*)

Okcuoğlu Şâhî; saf, güzel şiirlerinden başka inşâ‘(güzel yazılmış, sanatlı nesir) ilminde münşîlerin sultanıydı. Mektupları, ok gibi gideceği yere, ulaşacağı en üst dereceye ulaştı.

Hasan Keferî Bahâyî, hicivde usta olmasının yanında astrolojide de (---) idi.

Meşrebî, muhammes ve müseddeste itibâr sahibi; yaradılışı temiz, iyi olan efendi biriydi.

Mantıkî Efendi, *Sâkînâme*'sinde güya *Mantıku't-tayr (Kuş Dili)*'dır ki inci gibi sıralanmış sözleriyle Mantıkî olduğunu, söylev kabiliyeti olduğunu ortaya koymuştur.

Tıflî Çelebi, Murad Han'ın (IV. Murad) huzurunda *Şâhnâme*'yi okuduğunda bütün sultanların gönlünü hoş ederdi. Güzel bir divânı vardır. Boybos sahibi olduğundan kendisine Leylek Tıflî derlerdi.

Nâ'îlî Çelebi, Farsça ve Arapça eserlerinden başka saf, arı bir divânı vardır.

Sırrî Efendi, Nâ'îlî Efendi'nin babasıdır. Sonra divân sahibi oldu.

Tarzî Çelebi, *Zellenâme*'siyle Tıflî'nin ağzından Arapça bir *Vasiyyetnâme*'si vardır ki ibret alınacak bir eserdir ve güzel, akıcı bir divânı vardır.

.....(15 satırlık yer boş).....

...İlk önce şeytana ders verip, pireyi kafese koyup, zavallı bitî arabaya koşan **Fennî Çelebi'nin** hezarfenliğinden başka güzel, saf, inci gibi dizili şiirleri vardır.

2.2. SEYÂHATNÂME’NİN 2. KİTABINDA BULUNAN ŞAİRLER

Bursa Şehri Şairlerinin Vasıfları (s.22),
 Osmancık’taki Şairler (s.24),
 Orhan Gazi Zamanındaki Şairler Sultanı (s.24),
 I. Murad Zamanı Şairleri (s.27),
 Yıldırım Bâyezîd Zamanındaki Şairler (s.28),
 Çelebi Mehmet (I. Mehmed) Zamanındaki Şairler (s.28),
 II. Murad Zamanındaki Şairler (s.29).

Yukarıda sıraladığımız ifadeler sadece bir başlık olarak geçmekte, bahsi geçen yer ve zamanda yaşamış şairler hakkında bilgi verilmemektedir.

2.2.1. TRABZON ŞEHİRİ ŞAİRLERİ

Der-sitâyiş-i şu‘arâ-yı Tarabefzûn : Evvelâ emlahu’s-şu‘arâ **Gınâyî Efendi:** Tayyâr Mehmed Paşa’nın re’îsi idi. Ba‘dehu Melek Ahmed Paşa’ya re’îsü'l-küttâb olmuşdu. *Kâmûs-ı Ahterî* ve *Şem‘î’yi* hıfzen tekmîl edüp Hâfız [ü] Örfî’de ve *Dîvân-ı Fuzûlî’de* cârî hâfız idi ve hurûf-ı tehecca üzre dîvânın tekmîl etmişdi. Hâtem-i engüşterinin seci’i: *Gınâyî dilde buldum ben Gınâyî* idi. Melek Ahmed Paşa sadâretten ma‘zûl olup eyâlet-i Özü, andan eyâlet-i Rûmeli oldukda Re’îs Gınâyî zâtü'l-cenbden merhûm olup Sofya’da Derviş Mehmed Paşa Câmi’inin mihrâbı önünde defn olundukda fevtine târîhdir. (---) (---) (---) (---) (---) Hayâtı ve memâtı târîhi, lafz-ı "*Gınâyî*"dir. Sene 1061 *rahmetullahi aleyh*.

Ve şu‘arâ **Alî Câmî ibn Gınâyî Efendi:** Pederinden sonra bunlar Melek Ahmed Paşa’ya re’îs oldular. Fâzıl ve ehl-i ilm ve dîvân sâhibi ve ilm-i inşâda üç mücellled te’lîfâtı vardır kim *Siyer-i Veysî* anın yanında kelâm-ı tıfl-ı ebced-hândır. Bir hâluk meclis-ârâ çelebî idi.

(s.49)

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ

Trabzon Şairlerini Övüş: İlk önce şairlerin en iyisi **Gınâyî Efendi:** Tayyar Muhammed Paşa’nın başkanıydı, bakanıydı. Ondan sonra Melek Ahmed Paşa’nın dışişlerinden sorumlu vekili oldu. Güneş ve Yıldız Sözlüğü’nü ezberleyip, bitirmiş; Hâfız, Örfî ve Fuzûlî divânlarını da akıcı bir şekilde ezberlemiş ve “te” harfine kadar divanını tamamlamıştır. Yüzüğünün mühründeki seci’i: *Ben Gınâyî zenginliği gönülde buldum*. Melek Ahmed Paşa sadrazamlıktan azledilip, Özü eyaletine oradan

da Rumeli eyaletine gidince Bakan Gınâyî satlıcandan¹⁸ vefât edip, Sofya'da Derviş Mehmed Paşa Cami'sinin mihrabı önünde defnedilmiştir, vefâtına tarih: (---) (---) (---) (---) (---). Hayatı ve ölüm tarihi (Sene 1650) ile ilgili bilgileri Gınâyî kendisi söylemiştir. Allah rahmet eylesin.

Ve Şairlerden Gınâyî Efendi'nin oğlu Alî Câmî: Babasından sonra kendisi Melek Ahmed Paşa'ya vekil oldu. Erdemli, âlim, divân sahibi ve inşa' ilminde üç ciltlik eseri vardır ki *Siyer-i Veysî*, bunun yanında okula yeni başlayan bir çocuğun sözü gibidir. İyi huylu, hoş sohbet bir kimseydi.

2.2.2. AMASYA ŞEHİRİ ŞAİRLERİ

Ve Sultân-ı şu'arâ **Münîrî Efendi:** Amasiyyevîdir ve Amasiyye'de medfûndur. Arabî ve Fârisî ve Türkî pâkîze eş'âr-ı bi'l-bedâheleri vardır. Amâsiyye hâkimi olan Şehzâde Sultân Ahmed Hân vüzerâsındandır.

Şâ'ire-i mâhire **Mihrimâh Hâtûn:** Pîr İlyâs hazretlerinin haseb [ü] nesebinden Râbi'a-i Adeviyye-misâl bir afife hâtûn imiş. Yetmiş cild kitâb-ı mu'tebereyi hıfz edüp cümle ulemâ anınla mübâhase-i ilm etmede âcizler imiş. İsmi Mihrimâh olmağıla "Mihrî" tahallus eder pâkîze eş'âr-ı güftârı ve hurûf-ı hecâ üzre mükellef dîvânı ve fikh [u] ferâ'ize müte'allık nifâs bahsinde makbûl mes'eleleri ve manzum risâleleri vardır. Bikri fikri gibi mümtâz-ı ser-efrâz-ı cihâne olup nâ-şükûfte bâğ-ı cinâna revâne olup ecdâd-ı ızâmı Hazret-i Pîr İlyâs âsitânesinde defn olundu.

(s.99)

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ

Şairler Sultanı Münîrî Efendi: Amasyalıdır ve Amasya'da defnolunmuştur. Arapça, Farsça ve Türkçe güzel birdenbire, düşünmeden söylediği şiirleri vardır. Amasya valisi olan Şehzâde Sultan Ahmed Hân'ın vezirlerindendir.

Hünerli Şaire Mihrimâh Hâtûn: Pîr İlyas Hazretleri'nin asil soyundan, Râbi'a-i Adeviyye¹⁹ misâli iffetli bir hanımmış. Yetmiş cilt değerli, hatırı sayılır kitabı ezberlemiş; bütün bilginler, onunla ilimden bahsetmede aciz kalırlarmış. İsmi Mihrimâh olduğu için "Mihrî" mahlasını kullanmıştır. Saf, güzel sözlü şiirleri, elifba

¹⁸ Zatürree, akciğer örtüsünün iltihabı (<http://tdkterim.gov.tr/bts/>)

¹⁹ Basralı ünlü kadın sufi. İlk dönem sufi şairleri arasından en önemli isimlerden biridir. İlahi aşk öğretisi kendisinden sonraki sufileri de önemli ölçüde etkilemiştir. (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Rabia>)

(alfabe) sırasına göre mükemmel şekilde hazırlanmış bir divânı, fıkıh ve farzlara bağlı, lohusalık hâli hakkında beğenilen, önemli işleri ve manzum risaleleri vardır. İlk söylenen fikir gibi başı yukarda seçkin bir kadın olup, açılmamış cennet bahçelerine gidip, büyük babası Pîr İlyas Hazretleri'nin tekkesine defolunmuştur.

2.2.3. TEBRİZ ŞEHRİ ŞAİRLERİ

Der-vasf-ı musannifin [u] şâ'irân: Yetmiş sekiz aded dîvân sâhibi fasîhü'l-lisân ve bedî'u'l-beyân emlahü's-şu'arâ erbâb-ı ma'ârifî var. Evvelâ Yâverî ve Şâbî ve Sâ'ibî, zamânının Örfî'sidir, Edhemî, Çâkerî ve Câyî ve Râzî, müşerref olduğumuz yârân [u] ihvân ola, dîvân sâhibi Seyyid Vâhidî ve hâne sâhibimiz Yezdân Aka ve Merdân Aka cân ve Kurbân Kulu ve Hoca Nağdî ve Pîrbaş Aka ve Mirza Bâý ve Husâm Ata ve Elvend Aka ve Rızâ Bâý ve Kelb Alî. Mazanna-i kirâme-i mecâzibân Dede Şürîmî nâm bir meczûb-ı İlâhî var, yetmiş senedir yiyüp içüp tebevül ve tegayyuz etdiğün ve yatup uyuduğun bir ferd-i âferîde görmemiştir. Ve Şâh Kend ve Şûh Cân ve Dede Cân meşhûr mecâziblerdir. (s.127)

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ

Şair ve Yazarların Vasıfları: Yetmiş sekiz tane divân sahibi, açık sözlü, iyi ve güzel anlatıma sahip şair ve bilgili, kültürlü insan vardır. İlk önce Yâverî, Şâbî ve Sâ'ibî gelir ki zamanının Örfî'sidir. Edhemî, Çâkerî, Câyî ve Râzî tanımaktan şeref duyduğumuz samimi dostlarımız, divân sahibi Seyyid Vâhidî, ev sahibimiz Yezdân Ağa ve Merdân Ağa cân, Kurbân Kulu, Hoca Nağdî, Pîrbaş Ağa, Mirza Bey, Husâm Ata, Elvend Ağa, Rızâ Bey ve Kelb Ali'dir. Ermiş olduğu sanılan divânelerden Dede Şürîmî adında Allah yolunda bir divane vardır. Yetmiş yıldır yiyip içip, işediği ve öfkeleniği ve yatıp uyuduğu için bir Allah'ın kulu, onu görmemiştir. Ve Şâh Kend, Şûh Cân ve Dede Cân meşhur divânelerdir.

2.2.4. EŞ-ŞEYH MEHEMMED HAMDULLAH İBN AKŞEMSEDDİN:

Pederlerinden sonra seccâde-nişînliği kabûl etmeyüp *Yûsuf [u] Züleyhâ* te'lifine mukayyed olduğu bâlâda mastûrdur. Ammâ bunlar dahi rahm-i mâderde iken vâlideleri karnına pederleri urup "Bre benim zî-akl Aristo-yı zû-fünûn ve şâ'ir ü mâhir ve musannif ü mü'ellif oğlum" deyü vâlidî, vâlidesinin batnı ohşarmış. Hikmet-i Hudâ sene 853 târîhinde rahm-i mâderden müştakk olup sekiz yaşında dîvân sâhibi olup *Leylâ ve Mecnûn* kitâbın ve *Mevlûd-ı Manzûm* dahi anındır. Ammâ *Yûsuf [ü] Züleyhâ*'sı te'lîfî makdûr-ı beşer değildir. Ancak aşk-ı İlâhî ile âlûde olan kelâmıdır. Müddet-i ömr-i azîzleri altmış altıya yetmiş iken sene 909 târîhinde vefât edüp pederleri cenbinde medfûnlardır. Yüz yetmiş pâre risâle ve kütüb-i mu'teber te'lîfâtı vardır. *Rahmetullahi aleyh*. Ammâ *Kıyâfetnâme*'si ve *Yûsuf [u] Züleyhâ*'sı memdûh-i âlemdir.

(s.244)

2.2.5. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: AKŞEMSEDDİN OĞLU ŞEYH MUHAMMED HAMDULLAH: Babasından sonra şeyhliği kabul etmediği Yusuf ve Züleyhâ eserine kayıtlı olup, önceden yazılmıştır. Ama kendileri anne karnındayken babası annesinin karnına vurup “ Hey benim ilimler sahibi Aristo²⁰ aklına sahip, yetenekli, şair ve yazar oğlum” diyerek babası, annesinin karnını okşarmış. Allah’ın hikmeti 1450 yılında anneden olup, sekiz yaşında divân sahibi olmuş. Leylâ ve Mecnûn kitabı ve Manzum Mevlid de onundur. Ama Yusuf ve Züleyhâ eseri, beşeri aşkı anlatan bir eser değildir. Ancak İlâhî aşk ile bulaşmış olan kelimeleridir. Değerli ömürleri almış altıya ulaştığında 1504 yılında vefât edip, babalarının yanına defnedilmişlerdir. Yüz yetmiş tane risâlesi ve değerli kitapları vardır. Allah rahmet eylesin. Ama Kıyâfetnâme'si ve Yûsuf u Züleyhâ'sı övülen, methedilen eserlerdir.

²⁰ Edebiyatta ilim, akıl, isabetli görüşe sahip olma, mantık ve hizmet sembolü olarak karşımıza çıkan ünlü Yunan filozofu. (*İskender Pala, Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*)

2.3. SEYAHATNÂME’NİN 3. KİTABINDA BULUNAN ŞAİRLER

2.3.1. KONYA ŞEHİRİ ŞAİRLERİ

“Şairlerin Seçkin Vasıfları” diye sadece başlık olarak geçmektedir. (s.19)

2.3.2. KAYSERİ ŞEHİRİ ŞAİRLERİ

Der-na‘t-ı musannifin-i şâ‘irân: Bu şehir-i Kayseriyye'nin şitâsı şedîd olmağın ahâlî-i beledi ilme meşgûllerdir ve zekiyyü't-tab‘ [u] tîz-fehm olduklarından şu‘ârâsı çokdur. Cümleden Şihâb Çelebi divân sâhibidir ve Hicrânî Çelebi ve (---) (s.109)

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ

Şairler Sınıfının Medhi: Bu Kayseri şehrinin kışı şiddetli olduğu için şehir halkı ilimle meşguldürler. Zeki ve çabuk anlayan insanlar oldukları için şehrin şairi çoktur. Şairlerden Şihâb Çelebi, divân sâhibidir ve Hicrânî Çelebi ve (---)

2.3.3. MAŞÂD-I ŞÂ‘İR-İ MÂHİR İMRÜ'L-KAYS

Ol İmrü'l-Kays'dır kim Hazret-i Risâlet-penâh'ın zamân-ı sa‘âdetlerinde fusahâ-yı büleğâ-yı Kureyş idi. Ol asırda ilm-i şi‘re rağbet olmağla niçe bin sultân-ı şu‘arâlar var idi, ammâ cümleye mümtâz [u] müselleme Abdurrahmân Hassân ve bu İmrü'l-Kays idi. Pesendîde eş‘âr-ı belîğlerin Hazret-i Resûl kıra‘at edüp Seb‘a-yı Mu‘allaka nâm mahalde sahîfesiyle asup makbûl şi‘r olmuş olurdu. Ammâ Hassân İslâm ile müşerref olup sahâbe-i kirâmın güzîdesi oldu. Hattâ Mısır'dan melik Mukavkıs-ı Kıbtî Hazret'e Döldül katırı ve Zülfikâr kılıcı ve Mariya câriyeyi ve hemşiresin Hazret-i Zünnûn-ı Mısırî ile hedâ[yâ] gönderüp hedâyâ huzûr-ı Resûl'de makbûle geçdikde Döldül'ü ve Zülfikâr'ı Hazret-i Alî'ye ihsân etdi ve Mariya câriyeyi hazret kendülere alıkoyup İbni'n-nebî İbrâhîm andan oldu. Mariya câriyenin hemşiresin bu Hassân şâ‘ire verüp sultân-ı şu‘ara oldu ve elçi Zünnûn-ı Mısırî dahi İslâm ile müşerref olup sahâbe-i kirâmdan olup cümle hükemâyâ pîr oldu. Ve Mısır'da medfûndur, ammâ bu İmrü'l-Kays “*Veş şüaraü yettebiuhümül ğavun(Kur‘ân, Şuarâ sûresi, 224.ayet)*” dan olup İslâm ile müşerref olmadı. Zîrâ

ilm-i nücûmda Ebû Leheb-i la'înin telâmîzlerinden ve anın akrabâlarından idi. Hattâ bu İmrü'l-Kays hazret-i Kur'ân-ı azîm ve furkân-ı mecîd kibel-i Hakktan Cibrîl-i emîn vesâtatıyla resûl-i kibriyâya nâzil olmazdan yedi sene mukaddem “*Kutilel'insanu ma ekferehu*(Kur'ân, Abese Sûresi, 17. ayet) ” lafz-ı dürer-bârın mukaddem târîhile İmrü'l-Kays manzûm etmiştir kim güfte-i İmrü'l-Kays: (Arapça şiir parçası)

*Yetemni mer'fi'l sayfuş-şitâ
Fâzâ câ'eş-şitâ inkâra
Ve lâ yerdî bî-hâl vâhidin
Kutilel'insanu ma ekfereh*

Bu ebyâtlardan sonra sûre-i Abese'de “*Kutilel'insanu ma ekferehu*(Kur'ân, Abese Sûresi, 17. ayet) ” âyeti nâzil olup Hazret-i Resûl İmrü'l-Kays hakkında “*La'ne'llâhel-imrü'lkays*” dedikde yüzü kara olup şehir-i Mekke'de yüzü nûru kalmayup menfûr-ı âlem olup dâğ-ı derûnından Medîne-i Münevvere kurbunda vilâyet-i Hayberistân'a gelüp anda sâkin oldu. Ba'de'n-nübüvve Resûl-i Kibriyâ Hayber üzre sefer-i seriyye fermân eyleyüp azm-ı Hayberistân etdikde İmrü'l-Kays ilm-i nücûm ile bildi kim Muhammed bu diyârı feth eder. Andan firâr edüp azm-ı Rûm diyerek bu Kayseriyye'de kayser-i Rûm'a gelüp sâkin olup Hazret-i Ömer hilâfetinde bildi kim bu şehir-i Kayseriyye'yi Hazret-i Ömer feth eder. Dâğ-ı derûnundan mürd olup bu Kayseriyye hâricinde gûr-be-gûr olmuştur. Maşâd-ı kadîm olmağla binâsı ma'lûm yezgeddir.
(s.113)

2.3.4. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: USTA, ŞAIRLIĞIN ZİRVESİ İMRÜ'L-KAYS

İmrü'l-Kays Hz. Muhammed'in yaşadığı o saadet zamanında Kureyş'in belâgat sahibi, güzel ve açık konuşan, iyi söz söyleme yeteneğine sahip kişisiydi. O yüzyılda şiire ilgi olduğu için binlerce şairler sultanı vardı ama herkes tarafından üstünlüğü kabul edilen şairler bir Abdurrahmân Hassân bir de bu İmrü'l-Kays'dı. Beğenilen, güzel şiirleri, Hz. Muhammed okuyup, Seb'a-yı Mu'allaka²¹ adında bir yere sayfaları ile asınca kabul edilmiş şiir olurdu. Ama Hassân İslâmiyet'i seçip, Müslüman olunca sahabenin beğenisini kazandı. Hatta Mısır'dan Kıbtîler'in kralı Mukavkıs, Hz. Muhammed'e Döldül isimli katırı, Zülfikâr adlı kılıcı, Mariya isimli câriyeyi ve bu cariyenin kız kardeşini hediye olarak Zünnûn-ı Mısırî Hazretleri ile göndermiş; hediye, Hz. Resûl huzurunda kabul edince Döldül'ü ve Zülfikâr'ı Hz. Ali'ye bağışlamış ve Mariya isimli cariyeyi kendilerine almış ki Resûl'ün oğlu İbrahim bu cariyeden oldu. Mariya cariyenin kız kardeşini de bu Hassân isimli şaire vermiş ki Hasan Şairler Sultanı oldu. Ve elçi Zünnûn-ı Mısırî dahi İslâmiyet'i seçip

²¹ İslâm'dan önceki Arap şairlerinin beğenilip Kâbe duvarına asılmış bulunan yedi kasidesi. (Ferit Devellioğlu, a.g.e.)

Müslüman olunca, sahabeden olup bütün âlimlerin üstâdı oldu. Ve Mısır'da defnedilmiştir. Ama İmrü'l-Kays “Şairler, onlara da sapıklar uyarlar” dan (*Kur‘ân, Şuarâ sûresi, 224.ayet*) olup, İslâmiyet’i seçmedi. Zirâ astroloji’de Ebû Leheb’in öğrencilerinden ve onun akrabalarındandı. Hatta bu İmrü'l-Kays, Kur‘ân-ı Kerim Allah tarafından Cebrâil vasıtasıyla Hz. Muhammed’e indirilmeden yedi sene önce bu “Kahrolası insan! Ne nankördür!” (*Kur‘ân, Abese Sûresi, 17. ayet*) inci gibi dizilmiş sözü önceki bir tarihte manzum olarak yazmıştır ki İmrü'l-Kays’ın sözü:

Kişi yaz vaktinde kışı arzular. Kış gelince de ondan şikâyet eder. Hiçbir hâle razı olmaz. (Nitekim Allah buyurur): “Kahrolası insan! Ne nankördür!”

Bu beyitlerden sonra Abese sûresinde “Kahrolası insan! Ne nankördür!” ayeti inip, Resûl Hazretleri İmrü'l-Kays hakkında “Allah’ın la‘neti İmrü'l-Kays’ın üzerine olsun” deyince İmrü'l-Kays utanıp, Mekke şehrinde yüzünün nûru kalmamış; içinin yarasıyla dünyadan nefret edip Medine şehri yakınında bulunan Hayber şehrine gidip, orada kalmıştır. Peygamber olduktan sonra Hz. Muhammed, Hayber’e düşman üzerine sefer ilân edip Hayber memleketine yönelince, İmrü'l-Kays yıldız ilmi ile anladı ki Muhammed bu memleketi fethedecek. Oradan kaçıp, Anadolu’ya gitmeye karar vererek, Kayseri’de Anadolu kayserine²² gelip, burada kaldı. Hz. Ömer’in halifeliği sırasında anladı ki bu Kayseri şehrini Hz. Ömer fethedecek. Bu iç yarası, gönül acısıyla ölüp, Kayseri dışında bir yerde defnolunmuştur. Eski ve ulaşılan yüksek bir yer olduğu için defnedildiği bina bilinen bir türbedir.

2.3.5. AKSARAY ŞEHRİ ŞAİRLERİ

“Şairler ve Yazarlar” diye sadece başlık olarak geçmektedir. (s.117)

2.3.6. EŞ-ŞEYH PÎRÎ EFENDİ

Tarîk-i Halvetî’de âşık-ı şeydâ bir cân idi. Pîrî mahlasıyla âşıkâne pâkîze eş‘ârı on iki makâmda tilâvet olunur ilâhiyatları vardır. Hamd-i Hudâ bin altmış birde Kurşunlu Câmi’de dest-i şerîfin bûs edüp şeref-i sohbetleriyle müşerref olup semâ‘ u sofâ-safâlarında hâzır olduk. Mukaddemâ yeniçeri maryolu²³ olup Sultân Murâd-ı Râbi’le Revân fethinde âmâde olup serdengeçdi ağalığında on bir aded tülüngi kızılbaşın başların Sultân Murâd-ı Râbi’in önünde galtân edüp bir serbest ze‘âmet ihsân olunur. Ba‘dehû Koca Ken‘ân Paşa ağasından olup Silistre vâlisi iken Ken‘ân Paşa’dan ayrılıp ilhâm-ı Rabbânî ile kendüler Kastamonî Şa‘bân Efendi’ye varup

²² Roma ve Bizans imparatorlarının lâkabı.

²³ Osmanlı donanmasında görev yapan Hristiyan gemici. (*Robert Dankoff, Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi Okuma Sözlüğü*)

anlardan cihâz-ı fakrî kabûl edüp irşâd olurlar. Ba‘dehû anlardan me‘zûn olup Silistre’de sâhib-i seccâde iken civâr-ı rahmete semâ‘ ederek revâne oldular. *Rahmetullahi aleyh.* (s.195)

2.3.7. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: ŞEYH PÎRÎ EFENDİ

Halvetî tarikatında divâne bir âşıktı. Pîrî mahlasıyla yazdığı âşık tarzındaki saf, temiz şiirleri ile on iki makamda okunan ilâhileri vardır. Allah’a şükür 1651’de Kurşunlu Câmi‘de mübarek elini öpüp, sohbetlerinin yüceliğiyle müşerref olup semâ‘larında ve huzurlu, ferah sofalarında hazır bulunduk. Eskiden yeniçeri gemicisi olup Sultan IV. Murad ile Revân fethinde hazır bulunmuş; serdengeçti²⁴ ağalığında on bir tane tülüngi²⁵ kızılbaşın başlarını Sultan IV. Murad’ın önünde yuvarlamış; kendisine bir serbest zeamet bağışlanmıştır. Koca Kenan Paşa ağası Silistre vâlisi iken Koca Kenan Paşa’dan ayrılıp İlâhî ilham ile kendileri Kastamonulu Şaban Efendi’ye varıp, ondan yoksulluk eşyalarını kabul edip, bu dünyadan elini eteğini çekerek, onun gösterdiği yola yönelmişler. Ondan sonra onlardan izin alıp, Silistre’de seccâde sahibiyken rahmetin çevresinde semâ‘ ederek rahmete yürüdüler. *Allah rahmet eylesin.*

2.3.8. SOFYA ŞEHRİ ŞAİRLERİ

“Bilgi, Kültür Sahibi, Samimi, Sadık Dost Şairlerin Methi” diye sadece başlık olarak geçmektedir. (s.226)

2.3.9. EDİRNE ŞEHRİ ŞAİRLERİ

Tavsîf-i musannifîn ve fusehâ-yı şâ’irân: Zamânımızda bu şehir içre on yedi emlahu’ş-şu‘arâ ve musannifinden kimesneler var idi. Cümleden

.....(1 satır boş)

²⁴ Osmanlı’da kullanılan askeri bir tabirdir. Akıncılar içinde düşman ordusu içine girmek ve muhasara altındaki kalelere dalmak için gönüllü yazılanlar hakkında kullanılan bir tabirdir. Düşman ordusunda kilit noktalara hücum ederek savaştıkları için dönmelerinden ziyade şehadetleri muhakkak olduğu için “Serdengeçti” ismini almışlardır. (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Serdenge%C3%A7ti>)

²⁵ Safevî tebaasından olanlar veya Safevî casusları için takma ad olarak kullanılmıştır. (Robert Dankoff, a.g.e.)

Hâsılı mecma‘-ı ulemâ ve menba‘-ı fuzalâ ve mesken-i şu‘arâ ü sulehâ kânı
ulûm-ı garîbeye ü fûnûn-ı kesîreye mâlik ders-i Aristo çelebileri var. Müşerref
olduğumuz ihvân-ı yârân,

.(2.5 satır boş)

(s.261)

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ

Açık Sözlü Şairler ve Yazarların Vasıfları: Zamanımızda bu şehir içinde
on yedi tane iyi şair ve yazar olan kimseler vardı. Hepsinden

.....(1 satır boş)

Hâsılı âlimlerin toplandığı, erdemli insan kaynağı, şairlerin meskeni, iyi insan
ocağı, gaybden haber veren ve birçok ilme sahip Aristo akıllı efendiler var.
Tanıştığımız samimi dostlar,

.....(2.5 satır boş)

2.4. SEYAHATNÂME’NİN 4. KİTABINDA BULUNAN ŞAİRLER

2.4.1. MALATYA ŞEHİRİ ŞAİRLERİ

Der-vasf-ı güzîde-i şâ‘irân: Semt-i şark olmağile füsehâ-yı büleğâdan pâkîze-eş‘âr sâhibi çelebileri var. Evvelâ,

.....(1 satır boş).....

(s.14)

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ

Şairlerin Seçkin Vasıfları: Doğu ili olduğu için belâgat sahibi, açık sözlü, iyi ve güzel şiirler sahibi kişiler vardır. İlk önce,

.....(1 satır boş).....

2.4.2. DİYARBAKIR ŞEHİRİ ŞAİRLERİ

Der-na‘t-ı musannifin-i şâ‘iran: Bu diyâr cânib-i şark ve taraf-ı Acem olmağile niçe yüz fusehâ [vü] büleğâ şu‘arâ-yı kâmilleri vardır. Ekserî Fuzûlî ve Rûhî-yi Bağdâdî tarzı kasîde-perdâz emlahü’ş-şu‘arâları vardır. Cümleden bi’l-be-nâm cevşenî hümâmdır. Andan,

.....(1 satır boş).....

(s.30)

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ

Şairler Sınıfının Methi: Bu memleket doğuda ve İran tarafında olduğu için yüzlerce açık sözlü ve belâgat sahibi kemâle ermiş şair vardır. Dahası Fuzûlî ve Bağdatlı Rûhî tarzında kasîde söyleyen iyi şairler vardır. Her tarafı bilinen, meşhur, sağlam bir zırhtır. Ondan,

.....(1 satır boş).....

2.4.3. BİTLİS ŞEHİRİ ŞAİRLERİ

Der-zikr-i musannifin-i şâ'irân: Hakîr bu şehirde iken yedi kimesne dîvân sâhibi idi. Evvelâ hânın dîvân efendisi Kâtibî Çelebi ve Monlâ Ramazân Çelebi ve Cennetî Çelebi ve Gencî Çelebi, niçe şâ'irler vardır ammâ cümleden Hân a'lemdir. Hatta bu ebyâtlar anlarındır.

Gazel:

*Dil derdine em çekdi tabib-i sîne-sârı
Hıkd u hased eyletdi rakîb-i sîne-sârı*

Hamse-i Nizâmî kadar dîvânı vardır.

.....(1 satır boş).....

(s.67)

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ

Şair Sınıfı: Ben bu şehirde iken yedi kişi dîvân sahibiydi. İlk önce Bitlis Hânı'nın dîvân efendisi Kâtibî Çelebi, Mollâ Ramazan Çelebi, Cennetî Çelebi ve Gencî Çelebi gibi birçok şair vardır ama Hân, hepsinden bilgindir. Hatta bu beyitler kendileridir:

Gazel:

*Dil derdine em çekdi tabib-i sîne-sârı
Hıkd u hased eyletdi rakîb-i sîne-sârı*

Nizâmî'nin hamsesi kadar dîvânı vardır.

.....(1 satır boş).....

2.4.4. VAN ŞEHİRİ ŞAİRLERİ

Tasnîf-i musannifîn-i şâ'irân: Evvelâ zamânenin sultân-ı şu'arâsı Şânî Efendi, cemî'i ulûmda bahr-i ma'ânîdir. Hatta Sultân Mehmed Hân-ı Râbi'in mevlûdına bu târîh-i hâtif anındır:

Nûrdur geldi, Mehmed sulb-i İbrâhîm'den.

Sene 1051.

Ve Vanî Çelebi ve Mîr Sipihîrî (---) (---)
(s.123)

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ

Şairler Sınıfı: İlk önce zamanın şairler sultanı Şânî Efendi, bütün ilimlerde mana denizi gibidir, engin bir bilgiye sahiptir. Hatta Sultan IV. Mehmed'in doğuşuna söylediği bu seslenici tarih onundur:

İbrahim'in dölünden nûr olan Muhammed geldi.

Sene 1641

Ve Vanî Çelebi ve Mîr Sipihîrî (---) (---)

2.4.5. HEMEDAN ŞEHİRİ ŞAİRLERİ (İRAN)

Ve musannifîn-i şâ'irân: Şu'arâ-yı Hemedân'ın hadd [ü] hasrî yoktur. Diyâr-ı Fârisdir ammâ şu'arâları fesâhat ve belâğat üzre kelâm-ı Arabîde mâhirlerdir. Hatta Hemedân hakkında bu şi'r denmiştir:

*Beledün ekûlû bi-fazlihî
Lâkinnehû akbahü'l-büldânı sıbyânühû
Fi'l-kubhi misle şüyûhihî
Ve şuyûhuhû fi'l-akli ve's-sıbyânî*

(s.210)

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ

Şairler Sınıfı: Hemedân şehri şairlerinin haddi hesabı yoktur. İran memleketidir ama şairleri güzel ve açık konuşmada ve belâgatte Arap dilinde ustadırlar. Hatta Hemedan hakkında bu şiir söylenmiştir:

“Bu, faziletlerinden bahsettiğim bir şehirdir. Ancak bu şehir şehirlerin en çirkini: çocukları yaşlıları gibi çirkin, yaşlıları da akıl yönünden çocuklarıyla aynı seviyededir.”

2.4.6. KAZVİN ŞEHİRİ ŞAİRLERİ (İRAN)

Musannifin-i sultân-ı şâ‘irân: Hakîr bu şehirde iken yigirmi iki aded divân tertîb etmiş emlahu’s-şu‘arâları var idi. Meşhûru bunlardır ki zikr olunur: Hümâ-yı Kâşânî ve Bencâhî ve Yârî ve Ferhî ve Keşânî ve Sabâyî ve Vâ‘ızî ve Hitâyî ve bunlar nedîm-i şâhlardır.
(s.219)

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ

Şairler Sultanları Sınıfı: Ben bu şehirdeyken divân tertip etmiş yirmi iki tane iyi şair vardı. Bu şairlerin meşhur olanları şunlardır: Hümâ-yı Kâşânî, Bencâhî, Yârî, Ferhî Keşânî, Sabâyî, Vâ‘ızî ve Hitâyî’dir ve bunlar şâhın nedimleri, sohbet arkadaşlarıdır.

2.4.7. MİHRİBÂN ŞEHİRİ ŞAİRLERİ (HEMEDAN, İRAN)

“Şair Sınıfının Methi” şeklinde sadece başlık olarak geçmektedir. (s.224)

2.4.8. KUM ŞEHİRİ ŞAİRLERİ (İRAN)

“Açık Sözlü, Fasih ve Belâgat Sahibi Şairler” diye sadece başlık olarak geçmektedir. (s.227)

2.4.9. KÂŞÂN ŞEHRİ ŞAİRLERİ (İSFAHAN, İRAN)

“Şair ve Yazarların Methi” şeklinde sadece başlık olarak geçmektedir. (s.228)

2.4.10. REY ŞEHRİ ŞAİRLERİ (TAHRAN, İRAN)

“Farsça Bilen Yazar ve Şairler” şeklinde sadece başlık olarak geçmektedir. (s.233)

2.4.11. BAĞDAT ŞEHRİ ŞAİRLERİ

Der-na‘t-ı mü’ellif ü musannif-i şâ‘irân: Evvelâ kırk aded dîvân sâhibi fasîh ü belîğ şu‘arâları vardır. Cümleden pâk-zebân Şeyhzâde tahallus eder (---) (---) Çelebi ve Balı Dayı Çelebi ve Monlâzâde ve Gurâbî Mahmûd Efendi ve (---) (---) (---) (---) (s.254)

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ

Şairler ve Yazarların Methi: İlk önce kırk tane divân sahibi, güzel konuşan ve açık sözlü şairleri vardır. Herkes tarafından bilinen açık sözlü, Şeyhzâde mahlasını kullanmıştır. (---) (---) Çelebi, Balı Dayı Çelebi, Mollâzâde, Gurâbî Mahmûd Efendi ve (---) (---) (---) (---)

2.4.12. BASRA ŞEHRİ ŞAİRLERİ (İRAK) (S.290),

2.4.13. AMEDİYE ŞEHRİ ŞAİRLERİ (İRAK) (S.314),

2.4.14. CİZRE ŞEHRİ ŞAİRLERİ (ŞIRNAK) (S.325) ve

2.4.15. MUSUL ŞEHRİ ŞAİRLERİ (İRAK) (s.351), belirtmiş olduğumuz sayfalarda “Şair Sınıfının Methi” şeklinde sadece başlık olarak geçmekte ve herhangi bir bilgi verilmemektedir.

2.5. SEYAHATNÂME’NİN 5. KİTABINDA BULUNAN ŞAİRLER

2.5.1. SİİRT ŞEHRİ ŞAİRLERİ (s.5) ve

2.5.2. TOKAT ŞEHRİ ŞAİRLERİ (s.39), belirtilen sayfalarda “Şair Sınıfının Methi” şeklinde sadece başlık olarak geçmekte ve herhangi bir bilgi verilmemektedir.

2.5.3. GELİBOLU ŞEHRİ ŞAİRLERİ

Der-na‘t-ı musannifin-i şâ‘irân: Evvelâ eş-şeyh Ağazâde Efendi'nin âşıkâne ve tasavvufâne pâkîze eş‘ârları vardır ve Pârsâ Çelebi'nin kezâlik pâk güftârı var. (s.163)

Günümüz Türkçesi

Şair Sınıfının Methi: İlk önce Şeyh Ağazâde Efendi'nin âşıkça ve tasavvufla ilgili güzel, saf şiirleri vardır ve kezâ Pârsâ Çelebi'nin de saf, arı sözleri vardır.

2.5.4. BELGRAD ŞEHRİ ŞAİRLERİ (s.198) ve

2.5.5.SARAYBOSNA ŞEHRİ ŞAİRLERİ (s.228), belirtmiş olduğumuz sayfalarda “Şair Sınıfının Methi” şeklinde sadece başlık olarak geçmekte ve herhangi bir bilgi verilmemektedir.

2.5.6. ÜSKÜP ŞEHRİ ŞAİRLERİ

Der-na‘t-ı musannifin-i şâ‘irân: Hâkî Bâyezîd-i Velî şu‘arâsıdır ve Râzî Çelebi dahi Üskübî'dir kim pâkîze eş‘ârları var. Koca Hasanzâde derler. (s.299)

Günümüz Türkçesi

Şair Sınıfının Methi: Hâkî, II. Bâyezîd dönemi şairlerindendir. Râzî Çelebi de Üsküplüdür ki onun da sade, güzel şiirleri vardır. Koca Hasanoğlu derler.

2.5.7. ZİYÂRET-İ SULTÂNÜ'Ş-ŞU'ARÂ ÜVEYS BİN MEHEMMED EŞ-ŞEHİR VEYSİ EFENDİ

Anadolu beldelerinde medîne-i Alaşehir[de] mütevellid olup bir monlanın mâye-i girân-mâyîsi idi, ammâ tekâmîl-i fûnûn edüp nûr-ı İlahî oldu ve Devlet-i Âl-i Osmân'da safâ-yı hâtır ile mutasarrıf olmaduğu menâsib-i âlî kalmayup her mansıbı elbette birer gûne risâle te'lîfîyle alırdı. Hattâ *Vâkı'anâme-i Veyisî* nâmıyla bir târîh-i nûrdur, ibn Sultân Ahmed'e edüp kazâ-i Üsküb kendüye mü'ebbed sadaka olunur.

Ve *Siğer-i Veyisî* dahi bir siğerdur kim hakkâ ki Hazret-i Risâlet-penâhı ve cümle Hulefâ'ü'r-Râşidîn ve Muhâcirîn [ü] Ensârîleri ve cümle Erbâb-ı Suffeleri eyle ta'rîf ü tavsîf eylemişdir kim hakkâ ki Hâhânî bile eyle bir hilye ve siğir edememişdir. Bir müdevven-i azîm siğerdur, ammâ Kamûs-ı Ahter'i ve Sîhâha muhtâc hummûs-ı Nahşivânî bir kitâb-ı mu' teberdir.

Ve ilm-i inşâyâ müte'allık niçe dîvânları ve ilm-i şî'rde cihân-ârâ Hamse Dîvânı var kim Hamse-i Nizâmî'den makbûl dîvândır. Âhir-i kâr Üsküb'de münzevî olup ekser evkâtı Üsküb kazâsıyla geçirdi ve âhirü'l-emr ömr-i girân-mâyesi dahi Üsküb'de geçdi ve ibtidâ kendüleri Üsküb kazâsı olduklarında Misâlî Çelebi târîh demişdir:

*Misâlî şâd olup kevneyn(?) eyledikde dedi târîhin
Yine Veyisî Efendi hâkim oldu şehir-i Üsküb'e*

Sene 1015

Yedi kerre kazâ-i Üsküb'e mutasarrıf olmuşlardır. Âhir zemzeme-i enfâsı dem-beste-i menâfiz ve menâhir oldu. Sinn-i târîhi "ha, sin" 68 lafzıdır. Baba Lokmân civârında bir merkad-i (...) âşiyânı var ma'lûm-ı hâss u âmmdır. Mevtine Atâ'î Çelebi târîh demişdir:

*Veyisî ki olmuşdu nesr-i lugazda bî-bedel
Ta'yîn-i sâl-i fevtine târîhdir gazel*

Sene 1037

Mevlânâ-yı merkûm kadı ve râzî ve fâzıl ve münşî-i dîvân-ı fezâ'il bedî'ü'l-abîr harîrû't-tahrîr vassâf-ı firdevs-edâ sîr-i cüvân sultân-ı herdü-sezâ idi. Hulâsa-i kelâm, eğer ilm-i inşâda eğer ilm-i lugazda benî Âdem'de vech-i arza eyle bir vücûd-ı nûr-ı İlahî gelmemişdir. Hattâ yüzden mütecâviz risâle ve yüze yetmiş belki dahi

altmış aded kasâ'id-i belîgaları var ve kırk aded mücelled kitâbları var kim her biri cihân-ârâlarıdır. Husûsan siğeri nazîre kabûl etmez kabîlindendir. Hattâ bu hakîr Üsküdarî Mahmûd Efendi huzûrunda azîzin kendü güftelerinden,

*Açıldı çûn bezm-i elest
Devr eyledi peymânesi
Andan içenler oldu mest
Ayılmadı mestânesi*

ilâhîsin hoş-elhân ile tilâvet ettiğimde,

Veysî Efendi "Bârekallâh, ne hoş savt-ı hazîne mâlik olur. Bu mahdûmu Hudâ mu'ammer edüp sa'âdet-i dâreyne mâlik ede" deyü du'âdan sonra hakîri Azîz'den su'âl ettikde,

Azîz buyurdular kim, "Bu bizim evlâd-ı ma'nevîmizdir ve zâkir ve şâkirimizdir. Kalk Evliyâm Veysî Çelebi'nin elin öp" buyurduklarında, hemân kalkup dest bûs edince

Veysî Çelebi eyitdi: "İnşâ'allâh sultânım bu necîb ve reşîd ma'sûmdan çok ma'nâ zâhir olup makbûl-i dü-cihân ola" deyü hayır du'âlar edüp hamd-i Hudâ anların da hüsn-i nazarlarına nâ'il olup, elli seneden sonra şimdi Melek Ahmed Paşa efendimizle Bosnasarâyı mansıbından ma'zûl olup Rûmeli mansıbına gelirken bu Üsküb nevâhîlerinden Kaçanik nâm kasabaya geldikde Veysîzâde Çelebi ile görüşmek müyesser olmuştur...

(s.300–301)

2.5.8. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: ŞAİRLER SULTANI MUHAMMED OĞLU ÜVEYS YANİ MEŞHUR VEYSÎ EFENDİ'Yİ ZİYARET

Anadolu şehirlerinden Alaşehir'de doğmuş, bir mollânın kıymetli evladıydı. Tahsilini tamamlayıp, ilâhi bir nûr oldu ve Osmanlı Devleti'nde gönül rahatlığı ile mutasarrıf olmadığı yüce bir makam kalmayıp, her makamı da birer çeşit küçük eserle alırdı. Hatta *Vâkı'anâme-i Veysî* adıyla bir nûrlu tarih yazıp, bunu Sultan Ahmet'in oğluna vermiş, bunun sonucunda da Üsküb kadılığı, ömür boyu kendisine verilmiştir.

Ve *Siyer-i Veysî* de bir siyerdur ki doğrusu Hz. Muhammed'i, ilk dört halifeyi (Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali), Muhâcirleri, Ensârîleri²⁶ ve bütün Erbâb-ı Suffeleri²⁷ öyle bir tarif edip, anlatmıştır ki gerçekten Hâkânî²⁸ bile böyle bir hilye ve siyer yazamamıştır. Büyük, kitap hâline getirilmiş bir siyerdur. Ama Yıldız Sözlüğü ve düzeltilmesi, doğrulanması gereken hummûs-ı Nahşivânî de değerli kitaplardır.

Ve inşâ ile ilgili birçok divânı ve şiirde cihânı süsleyen bir Hamse Divânı var ki Nizâmî'nin Hamsesi'nden daha beğenilen bir divândır. Neticede Üsküp'te inzivaya çekilmiş olup, vaktinin çoğu Üsküp kadılığıyla geçirdi ve en nihayetinde kıymetli ömrü de Üsküp'te geçti. Başta kendileri Üsküp kadısı olduğunda Misâlî Çelebi bu tarihi düşmüştür:

*Misâlî şâd olup kevneyn(?) eyledikde dedi târîhin
Yine Veysî Efendi hâkim oldu şehr-i Üsküb'e*

Sene 1606

Yedi kere Üsküp kadılığına mutasarrıf olmuştur. Sonunda nefesinin nağmesi, soluğu kesildi. Yaşadığı ömür 68 yıldır. Baba Lokmân civarında bir mesken mezarı vardır, herkes bilir. Ölümüne Atâ'î Çelebi tarih demiştir:

*Veysî ki olmuşdu nesr-i lugazda bî-bedel
Ta'yîn-i sâl-i fevtine târîhdir gazel*

Sene 1628

Adı geçen efendi, kadı, itaat eden, erdemli, faziletler divânını yazan, eşsiz güzel kokulu, ipek gibi yazan, cenneti öven, iki cihana da layık bir sultan idi. Sözün kısası hem inşâ (güzel yazılmış nesir) hem de lûgaz (manzum bilmece) yazmada, insanoğlundan yeryüzüne öyle bir İlâhî nûr gelmemiştir. Bunun yanında yüzden fazla risalesi, yüz yetmiş ya da yüz altmış tane güzel söylenmiş kasidesi ve kırk tane ciltli kitabı vardır ki her biri cihânı süsleyen eserlerdir. Özellikle siyeri, benzersiz kabul

²⁶ Hicretten sonra, Hz. Muhammed'e din uğrunda yardımcı olan kimseler. (*Ferit Devellioğlu, a.g.e.*)

²⁷ Medine'de Mescid-i Nebvî civârında "suffa" denilen misafirhânede Peygamberimiz tarafından yedirilip içirilen fakir Müslümanlar. (*Ferit Devellioğlu, a.g.e.*)

²⁸ Divan ve mesnevi şairi. İstanbul'ludur. Hakani'yi ebedileştiren Hilye adındaki mesnevîsidir. Arapça Siyer ve Şemâil-i Şerif kitaplarından faydalanarak yazdığı ve Hz. Muhammed'in fizikî yapısını, beden özelliklerini anlattığı bu mesnevi (yazılış tarihi 1598) asırlarca okunmuş eski ve yeni harflerle defalarca basılmıştır. Tasavvuf edebiyatımızda hilye çığırı bu eserle açılmıştır. Pek çok nazîre yazılmışsa da hiçbirisi bu eserin eriştiği şöret ve rağbete erişememiştir. (<http://www.edebiyatfakultesi.com/hakani-mehmet-bey.htm>)

edilir. Hatta zavallı ben, Üsküdarlı Mahmut Efendi'nin huzurunda, muhteremin kendi sözlerinden,

*Açıldı çûn bezm-i elest
Devr eyledi peymânesi
Andan içenler oldu mest
Ayılmadı mestânesi*

ilâhisini güzel bir şekilde okuduğumda,

Veysî Efendi, “Allah mübarek etsin, ne güzel hüznü bir sese sahiptir. Bu oğula Allah uzun ömür verip, iki cihan saadeti versin” diye duâ ettikten sonra beni Aziz'den sorunca,

Azîz şöyle buyurdu ki, “Bu, bizim manevi evlâdımızdır, öğrencimizdir. Kalk Evliyâm Veysi Efendi'nin elini öp” deyince, hemen kalkıp elini öpünce,

Veysî Efendi şöyle söyledi: “Sultanım inşallah bu soyu temiz ve akıllı, doğru yolu tutan masumdan çok mana ve bilgi açığa çıkıp, iki cihanda da kabul edile” diyerek hayır duaları edip, Allah'a şükür onların da iltifatlarına erişip, elli sene sonra şimdi Melek Ahmet Paşa efendimizle Saraybosna makamından azledilip, Rumeli makamına gelirken Üsküp'ün nahiyelerinden Kaçanık adında bir kasabaya gelince Veysî Efendi'nin oğluyla görüşmek kolay olmuştur.

2.5.9. MANASTIR ŞEHİRİ ŞAİRLERİ (MAKEDONYA), “Şair Sınıfının Tarifi” şeklinde sadece başlık olarak geçmekte; herhangi bir bilgi verilmemektedir.

(s.308)

2.6. SEYAHATNÂME’NİN 6. KİTABINDA BULUNAN ŞAİRLER

2.6.1. ZİYÂRET-İ SULTÂNÜ’Ş-ŞU‘ARÂ ZARÎFÎ ÇELEBÎ: Maskat-ı re’sleri yine bu şehr-i Vidin olup bu kal’a inşâ olunurken Sultân Bâyezîd-i Velî’ye duhûl edüp nedîm-i hâssu’l-hâss-ı şehriyârî olup kal’a târîhleri ve niçe tevârîhleri var. Cihân-ârâ bir nev-cüvân iken dâr-ı cihândan gidüp kal’a dibine karîb bir suffe üzre medfûndur. (---) Bu,

..... (1 satır boş).....

(s.99)

2.6.2. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: ŞAİRLER SULTANI ZARÎFÎ EFENDÎ’Yİ ZİYARET: Doğduğu yer bu Vidin Şehri olup, Vidin kalesi inşa edilirken Sultan II. Bâyezîd’a tâbi’ olup, padişâhın en has nedimi olmuştur. Kale tarihleri ve yazdığı çok sayıda tarih vardır. Cihanı süsleyen bir delikanlıyken vefat edip, kale dibine yakın bir sofaya defnolunmuştur. (---) Bu,

..... (1 satır boş).....

2.6.3. PEÇUY ŞEHRİ ŞAİRLERİ (MACARİSTAN)

Belirtilen sayfada “Seçkin Şair Âlimlerin Methi” şeklinde sadece başlık olarak geçmektedir. (s.118)

2.6.4. BUDİN ŞEHRİ ŞAİRLERİ (MACARİSTAN)

Der-na‘t-ı güzîde-i musannifn [ü] şâ‘irân: Bu şehrin Boşnak zurefâsı çelebileri Peçoy-ı Sirem mânend bâğ-ı İrem çelebilerinin ba‘zı ebyât [u] eş‘ârları şikeste beste nazîre penç beytler gazeller edüp birbirlerine gönderirler. Pâk-zebân Fârisî-hân şu‘arâları vardır. Evvelâ Gâzî Çelebi ve Nâzî Çelebi ve Sâmi‘î Efendi, niçe şu‘arâları dahi var.

(s.152)

Günümüz Türkçesi

Seçkin Şair ve Yazarların Methi: Bu şehrin nazik efendileri, cennete eş Srem, Peçuy efendilerinin bazı beyit ve şiirlerine şöyle böyle benzer beyitler ve gazeller yazıp birbirlerine gönderirler. Sade, temiz dilli, Farsça'ya hâkim şairleri vardır. İlk önce Gâzî Çelebi, Nâzî Çelebi ve Sâmi'î Efendi gelir ve daha nice şairleri vardır.

2.6.5. UZİCE (OZİÇE) ŞEHİRİ ŞAİRLERİ (SİRBİSTAN)

Der-na't-ı güzîde-i şi'r-i şâ'irân: Erbâb-ı ma'ârifî ve musannifîn ve nüktedân ârifânları çokdur. Hattâ hâlâ hayâtda olan Cârî Çelebi bir divân tertîb eylemiş, hakkâ ki kelâm-ı dürrer-bârın ayân eylemiş. İslâmbolî Fehîm Çelebi'ye nazîreler etmiş kim sihr etmiş.

(s.247)

Günümüz Türkçesi

Seçkin Şairlerin Methi: Bilginleri, kitap yazarları ve ince, zarif irfan sahipleri çoktur. Hatta hâlâ hayatta olan Cârî Çelebi bir divân düzenlemiş, doğrusu inci gibi sözler dizmiş. İstanbullu Fehîm Efendi'ye nazireler yazmış ki büyülemiş.

2.6.6. MOSTAR ŞEHİRİ ŞAİRLERİ (BOSNA-HERSEK), “Şairlerin Methi” şeklinde sadece başlık olarak geçmektedir.

(s.290)

2.7. SEYAHATNÂME’NİN 7. KİTABINDA BULUNAN ŞAİRLER

2.7.1. BAHÇESARAY ŞEHRİ ŞAİRLERİ (KIRIM)

Der-na‘t-ı musannifin-i güzîde-i şâ‘irân: Evvelâ cümleden pâkîze-güftâr Hân hazretlerinin dîvân efendisi Kastamonî Abdülmü’min Efendi (---) tahallüs eder. Kasîde-perdâz ve hattât ve ressâm kimesnedir.

Andan Fazlî Çelebi ilm-i târîh güftesinde lâ-nazîrdir. Ve Selîm Geray Sultân efendimizin Feyzî Çelebisi cümle kırâ‘ât ve aşere takrîbini ilm-i tecvîdde tekmîl etmiş bir harâbâtî cândır, ammâ niçe penç beytlerinde hakkâ hayâl-pesend fikirler ile mazmûnları var kim sihr-i helâldir. Ve hân kâtibi Necâtî Çelebi ve "Kâtibî" tahallus eder Hasan Akay Efendi ve niçe şâ‘irler dahi vardır. (s.233)

Günümüz Türkçesi

Seçkin Şâirler Sınıfının Methi: İlk önce herkesten temiz, saf sözlü Hân hazretlerinin (Gazi Giray Han) divân efendisi Kastamonulu Abdülmü’min Efendi, (---) mahlasını kullanmıştır. Kaside yazan, hattât ve ressam biriydi.

Ondan sonra Fazlî Efendi, tarih söylemede benzersizdir. Ve Selim Giray Hân efendimizin Feyzî Efendisi, Kur‘ân’ın on farklı okunuşunu (kıraat-ı aşere) usulüne bağlı kalarak okuyup tamamlamış perişan, solgun bir candır; ama çok sayıdaki gazellerinde doğrusu hayalci fikirler ile mazmunları vardır ki sihr-i helâl tarzındadır. Ve Hân katibi Necâtî Efendi, Katibi mahlasını kullanan Hasan Akay Efendi ve daha birçok şâir vardır.

2.7.2. KIRIM HANLARINDAN SELİM GİRAY HÂN VE ZAMANINDAKİ ŞAİRLER

...Ve şu‘arâlardan Lem‘î Çelebi ve Mü’min Efendi ve Fazlî Çelebi [ve] Dârâtî Çelebi ve Emîr Medhî Çelebi ve Nedîmî Çelebiler ve gayriler nedîm-i hâsları olup kendülerinin dahi cevelân-ı tab‘-ı nâzûkleri oldukda tâze-zebân hoş-âyende penç-beyt gazeller ve müseddes ve muhammes ve rubâ‘iler buyururlardı kim Azmîzâde Hâletî Çelebi böyle rubâ‘iyyât demeğe kâdir değiller idi. Bu fûnûnda dahi sâ‘ir sultânlardan ve bürâder-i ahterlerinden mümtâz ü müsellemler bir müslim Selîm Geray’dır kim beyne’l-akrân yegâne-i asırdır...

(s.236)

Günümüz Türkçesi

Kırım Hanlarından Selim Giray Hân ve Zamanındaki Şairler

...Ve şâirlerden Lem‘î Efendi, Mü‘min Efendi, Fazlî Efendi, Dârâtî Efendi, Emîr Mehdî Efendi ve Nedîmî Efendiler ve başka şairler, (Hân'ın) hâs nedimleri olup, (Hân) kendileri de zarîf, ince bir yaradılışa sahip oldukları için temiz dilli, beğenilen beş beyitli gazeller, müseddes, muhammes ve rubâîler söylerler ki Azmîoğlu Hâletî Efendi, böyle rubâîler söyleyemezdi. Bu ilimde de başka sultanlardan ve kardeşlerinden üstünlüğü kabul gören müslüman Selîm Giray'dır ki yaşıtılarının arasında asrın bir tanesidir.

2.7.3. TARHU ŞEHRİ ŞAİRLERİ (DAĞISTAN)

s.300'de “Şair Sınıfının Seçilmiş Şiiri” şeklinde sadece başlık olarak geçmektedir.

2.8. SEYAHATNÂME’NİN 8. KİTABINDA BULUNAN ŞAİRLER

2.8.1. SEREZ ŞEHRİ ŞAİRLERİ (YUNANİSTAN), “Şairler Sınıfının Methi” şeklinde sadece başlık olarak geçmektedir. (s.59)

2.8.2. SELANİK ŞEHRİ ŞAİRLERİ

Der-şi’r-i na’t-ı şerîf güzîde-i şâ’irân: Niçe yüz aded musannifîn [ü] mü’ellifinden emlahu’ş-şu’arâ sâhib-i tab‘ ve zekî ve necîb ü reşîd tekmîl-i funûn etmiş şu’arâ-yı pâkîze-güftârları var ammâ cümleden Senâyî Çelebi ve (---) (---) (---) (---) (---) (---) (---) (---) (s.74)

Günümüz Türkçesi

Seçkin Şairlerin Methi: Kitap yazar, eser sahibi şairleri ve zeki, soyu temiz, akıllı ve eğitimi tamamlamış, temiz, saf sözlü yüz tane şairleri var ama hepsinden Senâyî Çelebi ve (---) (---) (---) (---) (---) (---) (---) (---)

2.8.3. TRİKALA²⁹ (TIRHALA) ŞEHRİ ŞEYHLERİNDEN

Ve **ziyâret-i imâm-ı sâhib-i sadr, hümâm-ı âlî-kadr, ma’den-i ilm-i ledünn-i Rabbânî, sâkin-i külbe-i Sübhânî EŞ-ŞEYH HAZRET-İ SİNÂN EFENDİ:** Edirne kurbunda Ergene köprüsü kasabasında rahm-ı mâderden müştak olup bir aşk-ı ilâhî ile âlûde olmuş merd-i fenâ iken Karadeniz sâhilinde Varna nâm şehirde Şeyh Mehmed Kırımî hazretlerinden cihâz-ı fakrî kabûl anlardan tekmîl-i tarîk edüp bu Tırhala şehrinde Gâzî Ömer Bey câmi’i zâviyesinde sâhib-i post cemî’i Rûmeli halkı mu’tekidi olup âhır-ı kâr rehzen-i ecel girîbânın alup dâr-ı bâkîye irtihâl edüp zâviyesi hazîresinde medfûndur. Ammâ azîz-i merhûm sâbit-kadem-i makâm-ı tecrîd, pergâr-ı edvâr [u] etvâr-ı tevhîd olup Sinânî mahlası ile eş’âr-ı pâkîze-güftârı olup keyfiyyet-i aşk-ı ilâhî ile pür-şevk u sâhib-i zevk olup vilâyet-i Rûmeli’nde yetmiş bin aded mürîde mâlik olmuş bir server sultân imiş, *rahmetullâhi aleyh*. (---) (---) (---) (---) (---) (---) (s.94)

²⁹ Yunanistan'da Teselya coğrafi bölgesine dâhil bir il. (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Tesalya>)

Günümüz Türkçesi

Yürekli imam, çok kıymetli, azimli, Allah'ın sırlarına ait mânevî bilgi madeni, Allah evinin sakini **Şeyh Sinân Efendi Hazretleri**: Edirne yakınında Ergene köprüsü kasabasında doğup, bir İlâhî aşka bulaşmış; kötü bir insan iken Karadeniz kıyısında bulunan Varna isimli şehirde Şeyh Muhammed Kırımî hazretlerinden yoksulluk takımlarını kabul edip, onlarla yolu tamamlayıp, bu Trikala şehrinde Gâzi Ömer Bey Câmî'i tekkesinde makam sahibi olup, tüm Rumeli halkının inancını kazanmış; sonunda da ecel yolunu kesip, ahirete göçüp tekkesinin mezarlığına defnedilmiştir. Ama merhum her şeyden el ayak çekip, Allah'a yönelen, yerinde ve sözünde duran, zamanlar pergeli ve tevhid inancına uygun hâl ve hareketlerde olup, Sinânî mahlası ile güzel, temiz sözlü şiirler yazıp İlâhî aşkın keyfiyle neşe dolu ve zevkli olup, Rumeli vilayetinde yetmiş bin müride sahib olmuş bir ulu sultan imiş. Allah rahmet eylesin. (---) (---) (---) (---) (---) (---) (---)

2.8.4. ANAPOLİ³⁰ ŞEHİRİ ŞAİRLERİ (s.165), “Tanınan Seçkin Şairlerin Methi” şeklinde sadece başlık olarak geçmektedir.

2.8.5. ERGİRİ ŞEHİRİ ŞAİRLERİ (ARNAVUTLUK)

...Ekseriyyâ halkı erbâb-ı ma‘ârif ve şu‘arâ-yı mü’ellifinlerdir. Bâhusûs Bükâyî ve Figanî ve Nâlişî ve Sükûtî ve Feza‘î nâm şu‘arâlar hâlâ bu şehirde mevcûdlardır kim her [bir]i birer fende yed-i tûlâların ayân etmişlerdir, ammâ Nâlişî penç-beytde ve kasîde-perdâzlıkda lâ-nazîrdir... (s.302)

Günümüz Türkçesi

...Halkın çoğu bilgili, kültürlü ve eser sahibi şairlerdir. Özellikle Bükâyî, Figanî, Nâlişî, Sükûtî ve Feza‘î adındaki şairler, hâlâ bu şehirde bulunurlar ki her biri bir ilimde eksiksiz, geniş bilgi birikimine sahiptirler, ama Nâlişî beş beyit, gazelde ve kaside yazmada benzersizdir...

³⁰ Selanik'te “eski şehir” olarak adlandırılan bölge, Eski Selanik.

2.8.6. ELBASAN ŞEHİRİ ŞAİRLERİ (ARNAVUTLUK), s.321’de “Şair Sınıfının Seçkin Şiiri” şeklinde sadece başlık olarak geçmektedir.

2.8.7. TEKİRDAĞ ŞEHİRİ ŞAİRLERİ

Der-şi‘r-i güzîde-i musannifîn-i şâ‘irân: Niçe erbâb-ı ma‘ârif celebileri ilm-i şi‘re tâliblerdir, ammâ cümleden Na‘tî Çelebi pâk-zebân ve kasîde-perdâz celebidir, ammâ zâlim gâyet gaddâr heccâvdr. Selîkası hicv tarafına düşüp gâyet zebân-dırâzdır. Bundan mâ‘adâ levendâtlar içre çöğür şâ‘irleri vardır. (s.350)

Günümüz Türkçesi

Şair Sınıfının Seçkin Şiiri: Nice bilgili, kültürlü efendileri, şiire meraklıdır; ama içlerinden Na‘tî Efendi, temiz dilli ve kaside yazan bir efendidir, ama zâlim ve çok gaddar hicveden biridir. Güzel söyleme ve yazma yeteneği, hiciv tarafında gelişmiş olup çok uzun dillidir. Bundan başka levantların içinde çöğür şairleri (çöğür çalan) vardır.

2.9. SEYAHATNÂME’NİN 9. KİTABINDA BULUNAN ŞAİRLER

2.9.1. KÜTAHYA ŞEHRİ ŞAİRLERİ

...Ve bu şehirde hânedân sâhibleri çokdur. Ve halkı gâyet zekiyyü't-tab‘ erbâb-ı ma‘ârif ve müfessir ve muhaddis çelebiler gâyet çokdur. Cümleden dîvân sâhibi Abûsî Çelebi ilm-i arûzda bî-bedel zat-ı şerîf çelebidir. Ve Leccî Çelebi ve Nevmî Çelebi ve Nevmîzâde Şûmî Çelebi beyne'z-zurafâ bir mudhik ve rind-ferzend âdemdir. Ve Mez‘î Çelebi ve Veznî Efendi ve Uzâmî Efendi ve Meşrebî Çelebi. Bu makûle mahlaslı erbâb-ı ma‘ârifden şu‘arâ çelebileri vardır...

(s.21)

Günümüz Türkçesi

...Bu şehirde köklü, büyük aile çoktur. Ve bu şehirde zeki, bilgi sahibi, tefsir ve hadis ilmiyle meşgul efendiler oldukça çoktur. İçlerinden dîvân sahibi Abûsî Efendi, aruz ilminde eşi olmayan muhterem bir kimsedir. Ve Leccî Efendi, Nevmî Efendi ve Nevmî'nin oğlu Şûmî Efendi zarifler arasında, bir güldürücü ve bir çocuk gibi aldırışsız, her şeyi hoş gören bir insandır. Ve Mez‘î Çelebi, Veznî Efendi, Uzâmî Efendi ve Meşrebî Çelebi. Bilgili, kültürlü insanlardan bu tür mahlas kullanan şairler vardır...

2.9.2. MANİSA ŞEHRİ ŞAİRLERİ

...Ve âb [u] hevâsının hoşluğundan mahbûb u mahbûbesi vefret üzredir. Gerçi Etrâk diyâridir ammâ taht-ı kadîm ve şehir-i azîm olmağıle halkı gâyet söz anlar mîr-i kelâm erbâb-ı ma‘ârif şu‘arâları çokdur.

Evvelâ Ânî ve Vanî ve Kânî ve Âbî ve Zülâlî ve Lâlî ve La‘lî ve Lâkî ve Vâlî nâm şu‘arâlar fasîhü'l-lisân ve bedî‘ü'l-beyân sâhib-i dîvân kimesnelerdir.

Ammâ Lâlî Çelebi mukaddemâ şîrîn kelâm-ı sühân-perdâz ve kelimât-ı fesâhatde hü mâ-pervâz ve hoşgûy ehl-i fazl kimesne imiş. Ba‘dehu kendüye ağır hastalığı ârız olup hikmet-i Hudâ zebânında bir lüknet hâsıl olup Lâlî tahallus eder. Mukaddemâ Le‘âlî imiş. Hâlâ bî-zebândır. Kimesne ile kelimât etmeğe nutka mecâlî yoktur. Ammâ kilik-i cevâhirin ele alup ser-i kalemden bilâ-tasîh niçe beyt ve kasâ‘id ve târîhler eder kim Hassân ve İmrü'l-kays misilli tasavvufâne dürr-i meknûnlar

tahrîr eder. Hâlâ bir müdevven dîvânı vardır ve hüsniyyât [u] hicviyyâtı dahi memdûhdur.

Ve Nîmî Çelebi dahi Lâlî Çelebi'ye hem-pâdır. Nîmî tahallus etmesinin aslı meflûcdur. Kemerinden aşağı pâylerine varınca pâydar olmadığından Nîmî tahallus edüp Lâlî ile Nîmî birbirleriyle hempâ olmaları o cihetdendir. Ammâ hakkâ ki ikisi dahi fâzıl ve üstâd-ı kâmillerdir. Gerçi bu Nîmî meflûcdur ammâ Cenâb-ı Bârî buna bir talâkat-i lisân vermiş kim bununla akrânı şu'arâlar değil belki gayri ulemâlar dahi bununla mubâhese-i ilmiyye edemezler, zîrâ gâyet akl-ı Aristo çelebidir. Ammâ şeb [u] rûz halkı mezemmet [ü] kadh edüp kuduz it gibi dalamadadır. Ammâ her hicvi Sihâm-ı Kazâ-i Nef'î'ye mânenddir.

Ve Şeyhü'lislâm Mahmûd Efendi dahi fuzelâyi'd-dehrden ve ulemâ-yı asrdan efsahü's-şu'arâ ve'l-bülegâ yegâne-i asır çelebidir. Ve ilm-i musîkîde musîkîvâr serâgâz etdükde kavl-i edvâr üzre tahrîratında sihr-i mübîn edüp istimâ' eden deverân etmesi mukarrerdir. Ve'l-hâsıl bu şehirde on yedi dîvân sâhibi şu'arâ vardır. (s.44)

Günümüz Türkçesi

...Havası ve suyunun hoşluğundan âşığı ve mâşuğu boldur. Gerçi Türk memleketidir ama eski sultan makamı ve büyük şehir olduğu için halkı gayet iyi sözden anlar. Söz ustası, bilgi sahibi şairleri çoktur.

İlk önce Ânî, Vanî, Kânî, Âbî, Zülâlî, Lâlî, La'î, Lâkî ve Vâlî adlı şairler açık sözlü ve güzel anlatımlı divân sahibi kimselerdir.

Ama Lâlî Efendi eskiden sevimli, güzel söz söyleyen ve açık sözlülükte mutluluktan bahseden, tatlı dilli bir insan imiş. Ondandır kendisi ağır hastalığına yakalanıp, Allah'ın hikmeti ile dilinde bir pelteklik olunca mahlası Lâlî olmuştur. Eskiden mahlası Le'âlî imiş. Hâlâ dilsizdir. Kimseyle kelime etmeye, konuşmaya takâti yoktur. Ama kıymetli kalemini eline alıp, kalemin başını düzeltmeden sayısız beyit, kaside ve tarih yazar ki şair Hassân ve İmrü'l-kays gibi tasavvufla ilgili dizilmiş parlak inciler yazar. Hâlâ düzenli, kitap hâlinde bir divânı vardır. Güzellik ve hicivle ilgili şiirleri de övülmüş, beğenilmiştir.

Ve Nîmî Efendi de Lâlî Efendi'nin arkadaşıdır. Nîmî mahlasını kullanmasının nedeni felçli olmasıdır. Belinden aşağı ayaklarına kadar sağlam olmadığı için Nîmî mahlasını almış, Lâlî ile Nîmî'nin birbiriyle arkadaş olması da bu sebeptendir. Ama doğrusu ikisi de erdemli ve olgun üstâdlardır. Gerçi Allah Nîmî'ye bir dil açıklığı vermiş ki bununla yaşıtı şairler değil belki de başka âlimler dahi

kendisiyle ilimden bahsedemezler, zirâ gayet Aristo akıllı bir efendidir. Fakat gece gündüz halkı kınayıp, çekiştirip kuduz köpek gibi ısırılmaktadır. Ama her hicvî Neffî'nin Sihâm-ı Kazâ'sına eşittir.

Ve Şeyhülislâm Mahmud Efendi de zamanın erdemlilerinden ve asrın âlimlerinden açık sözlü, iyi şairlerden, belâgat sahibi asrının bir tanesi bir efendidir. Ve musîkî ilminde müziğe yeniden başladığında, zamanların sözü üzerine yazdıklarında açık bir anlatım olup, dinleyeni zaman içinde dolandırdığı şüphesiz doğrudur. Sözü'nün kısası bu şehirde divân sahibi on yedi şâir vardır.

2.10. SEYAHATNÂME’NİN 10. KİTABINDA BULUNAN ŞAİRLER

(MISIR)

2.10.1. KADIASKER (---) HIFZÎ EFENDİ: Hâfız-ı Kur’ân hâkim-i edyân âlim ü şâ‘ir ü müselmân bâbâ-yı âlem idi.

..... (5 satır boş)

(s.281)

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ

KADIASKER (---) HIFZÎ EFENDİ: Kur’ân’ı hıfzetmiş, dine hâkim, âlim, şair ve müslüman, âlemin babasıydı.

2.10.2. KABR-İ HAZRET-İ ŞEYH UKBE İBN ÂMİRÜ’L-CÜHEYNÎ, *radiyallâhu anh:* lakab-ı şerîfleri Ebâ Hâmîle idi. Ba‘zılar Ebî İsyed Esîd derlerdi. Ba‘zılar Ebî Ömer ve ba‘zılar Âmir derlerdi. Sene semâne ve hamsinde Mısır fethinde şehîd oldu. İlm-i ferâyizde ve ilm-i fıkıhda fasîhü’l-lisân şâ‘ir ve kâtib idi. Hattâ kendü hatları ile Hazret-i Osmân’ın izniyle yazdığı Kelâm-ı İzzet Amr ibnü’l-Âs câmi‘inde Cebelü’l-Mukattam zıllinde Karâfe-i kübrâda âsûdedir...

(s.290)

2.10.3. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: ÂMİRÜ’L-CÜHEYNÎ’NİN OĞLU ŞEYH UKBE HAZRETLERİNİN KABRİ, *Allah ondan razı olsun:* Değerli lakabları Ebâ Hâmîle idi. Bazıları Baba İsyed Esîd derlerdi. Bazıları Baba Ömer ve bazılarıysa Âmir derlerdi. Hicrî 58’de (678) Mısır’ın fethinde şehit oldu. Dinin farzları konusunda ve fıkıh ilminde açık sözlü, şair ve katibdi. Hatta Hazret-i Osmân’ın izniyle kendi yazısı ile yazdığı Yüce Allah’ın Kelâmı, Amr ibnü’l-Âs Câmi‘inde Mukattam Dağı’nın gölgesinde Karâfe-i Kübrâ denilen yerde huzura ermiştir...

2.10.4. KABR-İ ZİYÂRET-İ EŞ-ŞEYH ZENNÛN-I MISRÎ: Cebel-i Mukattam'ın zıllında şeyh Ukbe-i Âmirü'l-Cüheynî kurbunda başka bir kubbede medfûndur. Şark Ahmîm nâhiyesinde mütevellid olmuş Mısır meliki Melik Mukavkıs'ın nedîm-i hâslarından Kıbtî kavminden idi. Melik Mukavkıs anı elçilik ile iki câriye ile biri Mâriye adlı câriye idi, Hazret-i Risâlet'in İbrâhîm nâm oğlu Mâriye câriyeden oldu. Ve bir katır götürdü ve bir kılıç götürdü. Hazret katırı Hazret-i Alî'ye ihsân etti, Düldül dedikleri katır oldur kim Mukavkıs hedâyâsıdır. Ve kılıcı dahi Hazret-i Alî'ye verüp Zülfikâr oldur.

Câriyenin birin şâ'ir Hassân'a ihsân eyleyüp Abdurrahmân ibn Hassân ol Kıbtî bâkiyesinden oldu.

Bu hedâyâları Zennûn Hazret-i Risâlet'e îsâl edince hazretin kemâl-i mahabbetine tâkat getiremeyüp derûn-ı dilden ve cân [u] gönülden İslâm ile müşerref olup Sahâbe-i kirâm oldu. Hazret-i Alî kemerin bağlayup tabîb-i hâzıklara pîr oldu. İlm-i tıbbda Fisagores-i Tevhîdî idi. Âlim ü şâ'ir ve mâhir ü mâir idi. İlm-i tasavvufu Hazret-i Alî'den görüp min-ledünnâ ilmine dahi mâlik oldu. Tabîblerin silsilesi ana müntehîdir. Ba'dehu Hazret-i Ömer hilâfetine Amr ibnû'l-Âs ile vatan-ı aslîsini ârzû edüp Mısır fethinde şehîd oldu. Maskat-ı re'si olan hâk-i amber pâkde kaldı kim *Küllü şey'in yerci'ü ilâ aslıhı'di*.

(s.302)

2.10.5. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: ŞEYH ZÜNNÛN-I MISRÎ'NİN KABRİNİ ZİYARET: Mukattam Dağı'nın gölgesinde Âmirü'l-Cüheynî'nin oğlu Şeyh Ukbe'nin yanında başka bir kubbeye defnedilmiştir. Doğu Ahmîm nâhiyesinde doğmuş. Mısır hükümdarı Mukavkıs'ın hâs nedimlerinden olup, Kıbtî kavmindendi. Sultan Mukavkıs, onu elçilik vazifesi ile iki cariye –ki biri Mâriye adlı cariye idi. Hz. Muhammed'in İbrâhîm adındaki oğlu bu Mâriye cariyeden oldu- bir katır ve bir kılıç götürdü. Hz. Muhammed, katırı Hz. Ali'ye bağışladı –ki düldül dedikleri katır odur ki Mukavkıs'ın hediyesidir- ve kılıcı da Hz. Ali'ye vermiş ki Zülfikâr denilen kılıç odur.

Câriyenin birini de şâir Hassân'a bağışlamış ki Hassân'ın oğlu Abdurrahman, o Kıbtî câriyeden oldu.

Bu hediyeleri Zünnûn, Resûl Hazretlerine ulaştırınca Resûl'ün sevgi ile dolu oluşuna dayanamayıp gönülden ve candan, samimi bir şekilde İslâmiyeti kabul edip, Hz. Muhammed'in sahabelerinden oldu. Hz. Ali'nin yolunu tutup, işinin ehli hekimlerin üstâdı oldu. Tıp ilminde bir Pisagordu.³¹ Âlim, şâir ve mahirdi. Hz. Ali'den görüp, Allah'ın sırlarına ait manevî bilgiye, gayb ilmine vâkıf oldu. Tabîbler

³¹ Müzikle tedavi çalışmalarıyla tıbbı katkıda bulunmuştur. (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Fisagor>)

zinciri onda tamamlanır. Ondan sonra Hz. Ömer'in halifeliği sırasında Amr ibnü'l-Âs ile öz vatanını arzulayıp, Mısır'ın fethinde şehit oldu. Doğduğu yer olan temiz anber kokulu toprağında kaldı ki *her şey aslına rüçû eder*.

2.10.6. KABR-İ EL-MEVLÂNÂ EL-FÂZİL RIZÂYÎ MEHEMMED ÇELEBÎ: Dârü'l-mülk-i Konya kadısı Pîrî Efendi merhûmun mahdûm-ı kihteridir. Bu Rızâyî Çelebi'nin mevlûduna târîh lafz-ı *rızâ*'dır, sene 1001, anıñün Rızâyî tahallus eder. Mısır mollâsı olup Kâhire'ye dâhil olunca Rızâyî Efendi rızâ-yı Hakk'ı gözleyüp Kâhire'de kahra mazhar olup ba'dehu yeri dâr-ı cinân oldu. Fevtine şeyhülislâm târîh demiş:

Âh vâh Rızâyî.

Sene 1039

Târîh-i Atâyî Çelebi:

*Yakdı derûnu dâğ-ı firâkı Rızâyî'nin
Yaş dökmeğile olmadı hâsıl firâğ-ı dil
Nev zahm-ı hûn-feşânile dil kanlar ağıladı
Dedi Atâyî mevtine târîh dâğ-ı dil.*

Sene 1039

Merkûm Çelebi Rızâyî hasîb ü nesîb ve kâmil [ü] edîb çelebi ve mü'ellif ü musannif ve şâ'ir ü mâhir ve her fûnûnda istihrâcına kâdir hâfız-ı *Kâmûs-ı Ahterî* bir dervîş-nihâd halûk çelebi idi. Mısır'da meşhed-i İmâm Hüseyin câmi'i sâhasında medfûndur. Türbesinin der-i dîvârları ve seng-i mezârı târîhler ile pür olmuşdur. Kabr-i Fâzıl-ı Rûm deyü ziyâret ederler.

(s.309)

2.10.7. GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ: FÂZIL RIZÂÎ MUHAMMED EFENDİ'NİN KABRİ: Konya şehrinin kadısı merhum Pîrî Efendi'nin küçük oğludur. Bu Rızâyî Efendi'nin doğum tarihi *rızâ* (rı:200, dad:800, elif:1) sözüdür, yani 1001(1593) senesidir bunun için Rızâyî mahlasını kullanır. Mısır'ın büyük kadısı olup Kahire'ye gidince Rızâyî Efendi, Allah'ın rızasını gözetip Kahire'de zorlanıp, çok kederlenmiş; ondan sonra da mekânı cennet oldu. Ölümüne şeyhülislâm tarih söylemiştir:

Âh vâh Rızâyî.

Sene 1630

Atâyî Efendi'nin tarihi:

*Yakdı derûnu dâğ-ı firâkı Rızâyî'nin
Yaş dökmeğile olmadı hâsıl firâğ-ı dil
Nev zahm-ı hûn-feşânile dil kanlar ağladı
Dedi Atâyî mevtine târîh dâğ-ı dil.*

Sene 1630

Adı geçen Rızâyî Efendi itibârlı, soyu temiz, olgun, zarif, terbiyeli bir efendi, kitap yazan, yetenekli bir şâir ve her ilimden anlayan, her ilimde ileriye görebilen, Yıldız Sözlüğü'nü ezberlemiş, derviş ruhlu, alçak gönüllü, iyi huylu bir efendiydi. Mısır'da İmâm Hüseyin Câmî'i şehitliğine defnedilmiştir. Türbesinin duvarları ve mezar taşı, yazılan tarihlerle dolmuştur. Anadolulu Fâzıl'ın Kabri diye ziyaret ederler.

3. SONUÇ

Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi'nde tarafımızdan yapılan şair araması sonunda ismi zikredilen 232 şaire ulaşıldı. Bu 232 şairin Seyahatnâme'nin ciltlerine göre dağılımı şöyledir:

1. Kitap : 131 şair.
2. Kitap : 27 şair.
3. Kitap : 4 şair.
4. Kitap : 19 şair.
5. Kitap : 5 şair.
6. Kitap : 5 şair.
7. Kitap : 10 şair.
8. Kitap : 8 şair.
9. Kitap : 19 şair.
10. Kitap : 4 şair.

Fakat Evliya Çelebi bu şairler hakkında çok kısa bilgiler vermektedir. Çelebi, bu şairlerden 186'sının memleketini belirtmiştir. Örneğin; Amasyalı 5 şair, Bursalı 17 şair, Edirneli 9 şair, İstanbullu 3 şair, Kastamonulu 11 şair, Kütahyalı 8 şair, Manisalı 11 şair, Tebrizli 22 şair, Üsküplü 5 şair bulunmaktadır. Diğer şairler ve memleketleri çalışmanın sonuna bırakılan tabloda açıkça yer almaktadır.

Evliyâ Çelebi, eserde adı geçen bu 232 şairden sadece 14'ünün şiirlerinden kısa örnekler vermiştir. Bu şairlerden 45'inin de eserlerinden bahsetmiş, genel olarak eserlerin sadece isimlerini vermiş, içeriğinden bahsetmemiştir.

Çelebi, şehirlere göre yaptığı şair tasniflerinin bazısında şairleri isim olarak sayarken, bazısında sayı olarak vermektedir. Çelebi, 45 şehrin şair tasnifini yapmakta; fakat bu şehirlerden 23 tanesinde yaptığı şair tasnifi, sadece başlık olarak geçmekte; genellikle “Şair Sınıfının Methi” şeklinde bıraktığı başlıklardan sonra herhangi bir bilgi vermemektedir.

Seyahatnâme'de adı zikredilen şairlerden sadece ikisinin, Akşemseddinzâde Hamdî (c.2, s.244) ile Rızâyî'nin (c.10, s.309) doğum tarihleri ve yine bu şairlerden sadece 12'sinin ölüm tarihi verilmektedir.

Çalışmamızın sonuna adı geçen tüm bu şairler hakkında eserden elde edinilen bilgileri kapsayan bir tablo konularak, şair biyografileri ile ilgili net bilgilere bu tablodan ulaşım kolaylığı sağlanmıştır.

“Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi’nde Şairler” adı altında yaptığımız bu çalışmada gördük ki Evliyâ Çelebi, eserine kaydettiği şairler hakkında verdiği bilgiler için herhangi bir kaynak belirtmemekte; bu bilgileri kendi bilgisiymiş gibi vermektedir. Çelebi’nin herhangi bir kaynak göstermese de zikrettiği şairler hakkında verdiği bilgileri, bir yerlerden duyduğu ya da okuduğu; okuduğu ve duyduklarından etkilenererek eserine kaydettiğini söyleyebiliriz. Eserine kaydettiği şairlerin büyük çoğunluğu da çağdaşı olmadığı için adını zikrettiği şairler hakkındaki bilgileri belli kaynaklardan aldığı ya da duyduğu şüphesizdir. Bu nedenle de şura tezkirelerinin, Çelebi’nin şair biyografileri konusunda yararlandığı belli başlı kaynaklar arasında geldiği söylenebilir. Özellikle tezkire türünün Anadolu sahasındaki ilk örnekleri olan 16. yüzyıl tezkirelerinden Sehî, Lâtîfî ve Âşık Çelebi tezkireleri ile Çelebi’nin yaşadığı asır olan 17. yüzyılda kaleme alınan Fâizî, Riyâzî ve Sâdikî tezkireleri gibi önemli tezkirelerin, Çelebi’ye şair biyografileri konusunda kaynaklık ettiğini söylemek mümkündür. Ki bugün elimizde bulunan 31 tezkireden 13’ünün yazılış tarihi itibarıyla Evliyâ Çelebi’nin yaşadığı döneme yetiştiği düşünülürse; Çelebi’nin, eserine kaydettiği şair biyografileri konusunda şura tezkirelerinden yararlandığı ihtimalini kuvvetlendirir. Ali Şîr Nevâyî, Sehî, Lâtîfî, Âşık Çelebi, Hasan Çelebi, Ahdî, Beyânî, Sâdikî, Riyâzî, Fâizî, Rızâ Yümnî ve Güftî tezkireleri Evliyâ Çelebi’nin dönemine yetişen tezkirelerdir.

Seyahatnâme’nin birinci cildinde yaptığı şair tasnifi ve eserin genelinde şairler hakkında verilen bilgilerin takdimi, Çelebi’nin şura tezkirelerinden yararlandığını göstermektedir. Bilindiği gibi tezkirelerde yer alan biyografilerde şairlerin doğum yeri, adı, lâkabı, eğitim durumu, meslek hayatı, ölümü, varsa ölüm tarihi, mezarı, edebi kişiliği üzerine değerlendirmeler vs. hususlar üzerinde durulup, eserlerinden örnekler verilmektedir. Seyahatnâme’de yer alan şair biyografilerini bu açıdan değerlendirdiğimizde Evliyâ Çelebi’nin tezkirelere göre şairler hakkında çok kısa bilgiler verdiği görülmektedir. Aslında Evliyâ Çelebi, birinci kitapta IV. Murad dönemi şairlerini anlatırken, dönem şairi Nef’î’yi anlattığı satırlarda “*Eğer zikr olunacak şu ‘arâların elfâz-ı dürrer-bârları olan ebyât u eş ‘ârların yazsak, başka bir dîvân olur*” diyerek şairler hakkında verdiği kısa bilgilerin nedenini de açıklamaktadır. Şairlerin eserlerinden bahsedip, örnekler vermenin başlı başına ayrı bir iş olduğunu vurgulamaktadır. Bunun yanı sıra Çelebi’nin şairler hakkında kısa bilgiler vermesinin nedeni tezkire geleneğinde, şura tezkirelerinde yüzyıllara göre yaşanan değişimler olabilir. Çünkü 16. asırda kaleme alınan tezkirelerde biyografik bilgiler uzun tutulurken, 17. asırda biyografik bilgiler önceki asra göre kısalmış, 18. asırda tekrar uzamıştır. Evliyâ Çelebi’nin de 17. yüzyılda yaşadığı ve eserini de bu yüzyılda kaleme aldığı düşünülürse, eserine kaydettiği şair biyografilerinde 17. yüzyılda tezkirelerde yaşanan bu değişimi göz önünde bulundurduğu ve dikkate aldığı da söylenebilir.

Evliyâ Çelebi’nin Seyahatnâme’nin birinci kitabında bulunan şairler ve mutasavvıf şairler hakkında verdiği bilgilerde ve bu bilgilerin sunumunda şura tezkirelerini ve tezkirecileri örnek aldığı ve tezkirelerden yararlandığı –kendisi bunu belirtmese de- birçok açıdan görülmektedir. Şairler hakkında verilen bilgiler kısa da olsa bilgilerin veriliş şekli tezkireleri andırmaktadır.

Evliyâ Çelebi, eserin birinci kitabındaki şairleri ve mutasavvıf şairleri kaydederken şairleri mahlaslarına ya da en çok tanınan ve bilinen isimlerine göre sıralamış; şairler hakkındaki bilgileri mahlasların akabinde vermiştir. Bunun yanı sıra Çelebi, diğer ciltlerde şehirlere göre yaptığı şair tasniflerinde de şairleri mahlaslarıyla kaydetmiştir. Şairleri bu şekilde tanıtmaya tezkirelerde de görülen bir durumdur. Esere kaydettiği şairlerin adlarını ise ya mahlaslarının akabinde vermiş ya da şairleri baba adlarıyla birlikte kaydetmiştir. Bazı şairlerin ise sadece mahlaslarını vermiş; gerçek adlarını kaydetmemiştir. Bunun yanı sıra Çelebi, tezkirelerde olduğu gibi şairlerin doğum yeri, memleketi hakkındaki bilgiyi kısa da olsa muhakkak vermiştir. Öyle ki Seyahatnâme’de hakkında bilgi olarak sadece doğum yerini verdiği şairler vardır. Çelebi, ayrıca şairlerin memleketlerinden bahsederken tezkirelerdeki gibi bazen geniş bir coğrafi alan vermiş (Acem, Anadolu, Rumeli gibi); bazen de hatta çoğunlukla mekân ve şehir ismini (Amasya, Bursa, Kastamonu, Kayseri, Üsküp gibi) tam olarak belirtmiştir. Ki Seyahatnâme’nin ikinci cildinden itibaren şehirlere göre şair tasnifi yapıldığını belirtmiştik. Yine tezkirelerde şairlerin doğum tarihlerinin nadiren verildiği bilinmektedir. Çelebi de eserine kaydettiği şairlerden sadece ikisinin doğum tarihini vermiştir. Ayrıca tezkirelerde şairlerin yaşadıkları belirli dönemler, çağlar ya da yaşadıkları padişah dönemleri ayrıca belirtilmiştir. Fakat Çelebi, eserin birinci cildinde yaptığı tasnifte şairlerin yaşadığı dönemleri ayrı ayrı vermemiş; padişahların tahtta kalış sürelerini esas alan bir tasnif yoluna giderek, şairleri padişah dönemleri başlıkları altında kaydetmiştir. Çelebi’nin tamamında İstanbul’u anlattığı birinci ciltte böyle bir tasnif yapmasının nedeni, adı geçen padişahların saltanat dönemlerinde adı duyulmuş, tanınmış, eserleri beğenilmiş; belki de saray çevresi ve padişah tarafından desteklenmiş şairler olabilmesinden kaynaklanabilir. Çelebi, belki de o dönem tezkirelerinde böyle bir tasnif şekliyle karşılaşmış; eserinin belli bir kısmında böyle bir tasnif şeklini benimsemiştir.

Evliyâ Çelebi’nin eserine kaydettiği şairlerden 12’sinin ölüm tarihi tezkirelerdeki gibi ölümüne düşülen tarihlerle verilmiştir. Yine şairlerin doğduğu, yetiştiği, bulunduğu mekânların dışında vefat ettiği yerleri de kaydetmiştir. 30 şairin vefat ettiği, defnedildiği yer belirtilmiştir. Fakat bu yerler kısaca sadece isim olarak geçmektedir. Çelebi’nin, şairlerin doğduğu, bulunduğu ya da vefat ettiği yerleri sadece isim olarak vermesi, 17. yüzyıl şura tezkirelerinde mekân anlayışının sadece şairin doğduğu, yerleştiği ya da herhangi bir sebeple bulunduğu yer olarak görülmesinden ve 16. yüzyıl tezkirelerine göre daha kısa bilgi verilmesinden kaynaklanabilir. Ayrıca Çelebi, aile, soy, akrabalık hakkında bilgi olarak genelde şairlerin baba adlarını kaydetmiştir. Tezkirelerde de genel olarak şairlerin baba adı daima verilmektedir.

Evliyâ Çelebi, Seyahatnâme’ye kaydettiği şairler hakkında verdiği bu bilgilerin yanında 16. ve 17. yüzyıl tezkirelerinde olduğu gibi şairlerin ilmi durum ve seviyelerine, mesleklerine, mevkilerine, kişilik yapısı ve özelliklerine, inanç dünyasına; şahsiyet zenginliği, derinliği ve olgunluğuna, hüner ve kabiliyetlerine, fiziki durum ve görünümüne, edebi kişilikleriyle ilgili değerlendirmelere, özellikle bî-bedel, lâ-nazır gibi sıfatlarla diğer şairlerle karşılaştırmalara; şairler arası

münasebetlere; eserlerinin türü, miktarı, telif, tercüme oluşuna dair bilgileri eserine kaydetmiştir. Fakat adını zikrettiği her şair hakkında saydığımız tüm bu bilgileri vermemiştir. Bazı şairin sadece mahlasını verirken, bazısının sadece adını zikretmiş; kiminin sadece mahlasının akabinde memleketini söylemiş; kiminin adını, doğduğu yeri, babasının adını, mesleğini; kiminin sadece eserinin adını vermiştir. Kısacası Evliyâ Çelebi, eserine kaydettiği şairler hakkında yukarıda saydığımız bilgilerden bir veya birkaçını vermiştir. Hakkında tüm bu bilgilerin çoğunu ya da önemli olanlarını verdiği şair ise eserin beşinci cildinde Üsküp Şehri şairlerinden Veysî Efendidir diyebiliriz. Bunun yanı sıra Çelebi, eserinde gidip, gördüğü yerlerde karşılaştığı ve daha sonra da kabrini ziyaret ettiği Veysî Efendi (c.5, s.300, 301) gibi birkaç şairden de bahsetmekte ve bu şairler hakkında daha uzun bilgiler vermektedir. Bu da Evliyâ Çelebi'nin bizzat karşılaştığı, tanıştığı şairlere eserinde daha geniş yer verdiğini gösterir. Ayrıca Çelebi, tezkirelerde olmayan Bitlisli Cennetî, Kâtib Çelebi ve Mollâ Ramazan; Vanlı Mir Sipihî; İran Kazvinli Humâî, Kâşânî, Pencâhî, Yârî, Sabâî, Vâizî ve Hıtâyî gibi çok az sayıda şairden bahsetmektedir. Bunlar da eserde sadece isim olarak geçmekte, memleketleri dışında hiçbir bilgi verilmemektedir.

Tüm bu değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda Evliyâ Çelebi, herhangi bir kaynak belirtmese de Seyahatnâme'ye kaydettiği şair biyografilerinde şuara tezkirelerinin etkilerini görmek mümkündür.

Evliyâ Çelebi'nin, eserinde şairlerle ilgili verdiği bilgiler kısıtlı da olsa, Seyahatnâme'nin edebiyat tarihimiz açısından önemli bir kaynak olduğunu düşünüyoruz.

Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi'nin Yapı Kredi Yayınları tarafından, güvenilir tam metin yayınının 2007 gibi kısa bir süre önce tamamlandığı düşünülürse bu tarihten sonra Seyahatnâme üzerinde yapılan çalışmaların, Seyahatnâme'ye daha bir ışık tutacağını; hem Seyahatnâme açısından hem de araştırma yapılan alanlar açısından önem arz edeceğini düşünüyoruz. Bu büyük eser ve onun sahibi büyük seyyah Evliyâ Çelebi'yi daha yakından tanımak ve tanıtmak için ne kadar çalışma yapılsa azdır. Evliyâ Çelebi ve büyük eseri Seyahatnâme geç de olsa onlara gösterilen tüm ilgi ve önemi hak etmektedir. Biz de bu büyük esere, Seyahatnâme'ye "Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi'nde Şairler" başlığı altında yaptığımız bu çalışmayla ışık tutabilmeyi ve eseri bu yönüyle merak edenlere yardımcı olabilmeyi umuyoruz.

KAYNAKLAR

BANARLI, Nihad Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, C. 2, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul–2001.

BAYSUN, Cavid, “Evliya Çelebi”, İslam Ansiklopedisi, C.4, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1988.

DANKOFF, Robert, Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi Okuma Sözlüğü, Çeviren: Semih Tezcan, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008.

DEVELLİOĞLU, Ferit, Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi, Ankara, 2004.

Evliyâ Çelebi, Seyahatnâme 1. kitap, Hazırlayan: Prof. Dr. Robert Dankoff - Seyit Ali Kahraman - Yücel Dağlı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006.

Evliyâ Çelebi, Seyahatnâme 2. kitap, Hazırlayan: Zekeriya Kurşun - Seyit Ali Kahraman- Yücel Dağlı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1998.

Evliyâ Çelebi, Seyahatnâme 3. kitap, Hazırlayan: Yücel Dağlı - Seyit Ali Kahraman, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999.

Evliyâ Çelebi, Seyahatnâme 4. kitap, Hazırlayan: Seyit Ali Kahraman - Yücel Dağlı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2000.

Evliyâ Çelebi, Seyahatnâme 5. kitap, Hazırlayan: Yücel Dağlı - Seyit Ali Kahraman – İbrahim Sezgin, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001.

Evliyâ Çelebi, Seyahatnâme 6. kitap, Hazırlayan: Seyit Ali Kahraman - Yücel Dağlı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002.

Evliyâ Çelebi, Seyahatnâme 7. kitap, Hazırlayan: Yücel Dağlı - Seyit Ali Kahraman - Robert Dankoff, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003.

Evliyâ Çelebi, Seyahatnâme 8. kitap, Hazırlayan: Yücel Dağlı - Seyit Ali Kahraman - Robert Dankoff, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003.

Evliyâ Çelebi, Seyahatnâme 9. kitap, Hazırlayan: Yücel Dağlı - Seyit Ali Kahraman - Robert Dankoff, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005.

Evliyâ Çelebi, Seyahatnâme 10. kitap, Hazırlayan: Yücel Dağlı - Seyit Ali Kahraman - Robert Dankoff, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2007.

<http://www.edebiyatfakultesi.com/hakani-mehmet-bey.htm>

<http://www.osmanlicaturkce.com/>

<http://tdkterim.gov.tr/bts>

<http://tr.wikipedia.org/wiki/>

İLGÜREL, Mücteba, “Evliyâ Çelebi”, c.11, İslam Ansiklopedisi, Diyanet Yayınları, İstanbul, 1995.

İSEN, Mustafa, Ötelerden Bir Ses, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997, s.186–195.

KILIÇ, Filiz, 17. Yüzyıl Tezkirelerinde Şair ve Eser Üzerine Değerlendirmeler, Akçağ Yayınları, Ankara, 1998.

PALA, İskender, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Kapı Yayınları, İstanbul, 2009.

TEZCAN, Nuran, Çağının Sıradışı Yazarı Evliyâ Çelebi, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2009.

TOLASA, Harun, Sehî, Lâtîfi ve Âşık Çelebi Tezkirelerine Göre 16. Yüzyılda Edebiyat araştırma ve Eleştirisi, Akçağ Yayınları, Ankara, 2002.

ÖZET

“Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi’nde Şairler” adı altında yaptığımız bu çalışma, Türk kültür tarihimizin çok önemli kaynaklarından biri olan Seyahatnâme de yapılan şair taramasıdır.

17. yüzyılda Evliyâ Çelebi tarafından kaleme alınan, tarihten coğrafyaya, mimariden sanata pek çok alana kaynaklık eden Seyahatnâme, edebiyat tarihimizin de önemli kaynakları arasında yer almaktadır. Bu yönüyle ele alıp incelediğimiz Seyahatnâme’nin Yapı Kredi Yayınları esas alınarak yapılan bu çalışmada, eserin 10 cildinde tek tek şair biyografileri aranmıştır. Yaptığımız arama sonucunda Evliyâ Çelebi’nin, şair biyografilerini farklı şekillerde tasnif ettiği görülmüş ve çalışmada Çelebi’nin tasnifine sadık kalınmıştır.

Her bir ciltte yapılan tarama sonunda elde edilen bilgiler, ulaşılan şair ve şair biyografileri olduğu gibi Seyahatnâme’deki tasniflerine ve ciltlere göre çalışmaya kaydedilmiştir. Şair ve şair biyografileriyle ilgili kaydedilen her bilgi, önce eserdeki hâliyle sonrasında da günümüz Türkçesi’ne aktarılmış hâliyle sunulmuştur.

Çalışmamızın sonunda da Seyahatnâme’de ulaştığımız şairler ve bu şairler hakkındaki bilgiler bir tablo hâline getirilerek tez içindeki bilgilere ulaşım kolaylığı sağlanmıştır.

SUMMARY

This study, conducted under the name of “Poets in Evliya Celebi’s Seyahatname”, is a poet research carried out in Seyahatname which is a very important source of our Turkish culture history.

Seyahatname, written by Evliya Celebi in 17th century, is also among the sources of our own history of literature, providing resources for many fields from history to geography from architecture to art. In the study that is based on The Yapı Kredi Publications of Seyahatname and that we discussed and researched with those aspects, it is searched for the biographies of the poets one by one in each volume. As a result of our research, it is appeared that Evliya Celebi classifies the biographies of the poets in different ways and it is adhered to Evliya Celebi’s classification in the study.

The information obtained at the end of our analyses of each volume is recorded to the study in accordance with the classifications and volumes in Seyahatname, as such the poets and the biographies of the poets found. All information recorded about the poets and the biographies of the poets are first presented in their original form in the book, and then they are adapted to today’s Turkish.

Finally at the end of our study, by tabularizing all the information about the poets and the biographies of the poets found in the book, a convenience of access to the information in the thesis is provided.

SEYAHATNÂME'DE BULUNAN ŞAİRLER İLE İLGİLİ TABLO

	Adı	Memleketi	Ölüm tarihi	Ölüm yeri	Eserleri	Cilt no
‘Adnî Paşa	Mahmud	-	-	-	-	1
‘Ahdî	-	Edirne	-	-	-	1
‘Alevî	-	Bursa	-	-	-	1
‘Andelîbî	-	-	-	-	-	1
‘Aşkî	-	Bursa	-	-	-	1
Abdûlmü’min Efendi	Abdûlmü’min	Kastamonu	-	-	-	7
Âbî	-	Manisa	-	-	Divân	9
Abûsî	-	Kütahya	-	-	Divân	9
Adlî	-	-	-	İstanbul	-	1
Âfitâbî	-	Bursa	-	-	-	1
Âhî Çelebi	Benli Hasan	Niğbolu	-	Karaferye	Divân	1
Ahmed Bican	Ahmed	-	-	-	Envârü'l-Âşıkîn	1
Ahmed Paşa	Ahmed	Bursa	1496	-	-	1
Akşemseddin oğlu Hamdullah	Hamdullah	-	1504	-	Yusuf ve Züleyhâ, Leylâ ve Mecnûn, Manzum Mevlid	2
Alî Câmî	Alî Câmî	Trabzon	-	-	Divân	2
Alî Rizâyî	Alî Rizâyî	-	-	-	-	1
Ânî	-	Manisa	-	-	Divân	9
Azmîzoğlu Hâletî	-	-	-	-	-	1

Bahâyî Muhammed	Bahâyî Muhammed	-	-	-	-	1
Bâkî	Mahmud Abdülbâki	İstanbul	1600	İstanbul	Divân	1
Balı Dayı Çelebi	-	Bağdat	-	-	-	4
Behiştî	Sinan	Karışdırın	-	-	Hamse	1
Bencâhî	-	Kazvin	-	-	-	4
Bükâyî	-	Ergiri	-	-	-	8
Câmî-i Rûmî	-	Kastamonu	-	-	-	1
Cârî	-	Oziçe	-	-	Divân	6
Câyî	-	Tebriz	-	-	-	2
Celîlî	-	Bursa	-	-	-	1
Cem Sultan	Cem	İstanbul	-	Avrupa	Divân	1
Cemâlî	-	Karaman	-	-	-	1
Cennetî	-	Bitlis	-	-	-	4
Çâkerî	-	-	-	-	-	1
Çâkerî	-	Tebriz	-	-	-	2
Dâ'î	-	Kastamonu	-	-	-	1
Dârâtî	--	Bahçesaray	-	-	-	7
Dede Cân	-	Tebriz	-	-	-	2
Dede Şürîmî	-	Tebriz	-	-	-	2
Deli İsmâ'îl Efendi	-	-	-	-	-	1
Diğer Da'î	-	Bursa	-	-	-	1
Edhemî	-	Tebriz	-	-	-	2
Elvend Ağa	-	Tebriz	-	-	-	2

	Adı	Memleketi	Ölüm tarihi	Ölüm yeri	Eserleri	Cilt no.
Emîr Medhî	-	Bahçesaray	-	-	-	7
Emîrî	Seyyid Muhammed	-	-	-	-	1
Fakîrî	-	Rumeli	-	-	-	1
Fazlî	-	Bahçesaray	-	-	-	7
Fennî	Fennî Efendi	-	-	-	-	1
Ferhî	-	Kazvin	-	-	-	4
Feyzî	Mustafa	-	-	İstanbul	-	1
Feyzî	Feyzî	Bahçesaray	-	-	-	7
Feza'î	-	Ergiri	-	-	-	8
Figânî	-	Ergiri	-	-	-	8
Figânî	-	Karaman	-	-	İskender-nâme	1
Firdevsî	-	Bursa	-	-	Süleyman-nâme	1
Gâzî Çelebi	-	Budin	-	-	-	6
Gencî	-	Bitlis	-	-	-	4
Gınâyî	-	Trabzon	1650	Sofya	-	2
Gurâbî Mahmûd Efendi	Mahmûd	Bağdat	-	-	-	4
Gülşenî	-	Saruhan	-	Mısır	-	1
Habîbî	-	İran	-	Sütlüce	-	1
Hafî	-	Edirne	-	-	-	1
Hâkî	-	Üsküp	-	-	-	1
Hâkî	-	Üsküp	-	-	-	5

	Adı	Memleketi	Ölüm tarihi	Ölüm yeri	Eserleri	Cilt no.
Halîfî	-	Diyarbakır	-	-	-	1
Halimî	Abdülhalim	-	1604	-	-	1
Halîmî	-	İran	-	Şam	Lügat-ı Halîmî	1
Halîmî Çelebi	-	Kastamonu	-	Şam	-	1
Harîrî	-	Bursa	-	-	-	1
Hasan Keferî Bahâyî	Hasan Keferî Bahâyî	-	-	-	-	1
Hasan Mu'îd	Hasan Mu'îd	Anadolu	-	İran	-	1
Hâşimî	-	İran	-	-	-	1
Haydar	-	Sivrihisar	-	-	-	1
Hayrî	Ahmedî Efendi	Bursa	1616	-	-	1
Hıfzî Efendi	-	Mısır	-	-	-	10
Hıtâyî	-	Kazvin	-	-	-	4
Hicrânî	-	Kayseri	-	-	-	3
Hilâlî	-	Bursa	-	-	-	1
Hoca Nağdî	-	Tebriz	-	-	-	2
Hudûrî	-	Gelibolu	-	-	-	1
Husâm Ata	-	Tebriz	-	-	-	2
Hümâ-yı Kâşânî	-	Kazvin	-	-	-	4
İmrü'l-Kays	İmrü'l-Kays	Kureyş	-	Kayseri	-	3
Kâdirî	-	Edirne	-	-	-	1
Kadrî Çelebi	Abdülkâdir	İran	-	Karaman	-	1
Kâfzâde Fâyizî	-	-	-	-	-	1

	Adı	Memleketi	Ölüm tarihi	Ölüm yeri	Eserleri	Cilt no.
Kandî	-	Serez	-	-	-	1
Kânî	-	Manisa	-	-	Divân	9
Kâtibî	-	Bursa	-	-	-	1
Kâtibî	-	Bitlis	-	-	Divân	4
Kâtibî	Hasan Akay	Bahçesaray	-	-	-	7
Kebirî	-	Florina	-	-	-	1
Kelb Ali	-	Tebriz	-	-	-	2
Kemal-i Zerd	-	Bergama	-	-	-	1
Keşânî	-	Kazvin	-	-	-	4
Kevkebî	-	-	-	-	-	1
Kurbân Kulu	-	Tebriz	-	-	-	2
La‘lî	-	Manisa	-	-	Divân	9
Lakâyî	-	-	-	-	-	1
Lâkî	-	Manisa	-	-	Divân	9
Lâlî	-	Tokat	-	-	-	1
Lâlî	-	Manisa	-	-	Divân	9
Leccî	-	Kütahya	-	-	-	9
Lem‘î	-	Bahçesaray	-	-	-	7
Mantıkî	-	-	-	-	Sâkînâme	1
Mehdî	-	Bursa	-	-	-	1
Melîhî	-	Tokat	-	-	-	1
Memikoğlu Muhammed	Muhammed	Amasya	-	-	-	1

	Adı	Memleketi	Ölüm tarihi	Ölüm yeri	Eserleri	Cilt no.
Merdân Ağa	-	Tebriz	-	-	-	2
Mestî	-	Edirne	-	-	-	1
Meşrebî	-	-	-	-	-	1
Meşrebî	-	Kütahya	-	-	-	9
Mez‘î	-	Kütahya	-	-	-	9
Mihrî	-	Amasya	-	-	Divân	1
Mihrî	Mihrimâh	Amasya	-	-	Divân	2
Mîr Sipihî	-	Van	-	-	-	4
Mirza Bey	-	Tebriz	-	-	-	2
Mollâ Hamdî	-	Kastamonu	-	-	-	1
Mollâ Ramazân	Ramazân	Bitlis	-	-	Divân	4
Mollâzâde	-	Bağdat	-	-	-	4
Muhammed Kestelî Efendi	İmâmoğlu	-	-	İstanbul	-	1
Murad Han	IV.Murad	İstanbul		-	Divân	1
Münîrî	-	Amasya	-	-	-	1
Münîrî		Amasya	-	Amasya	-	2
Na‘tî	-	Tekirdağ	-	-	-	8
Nâ‘ilî	Nâ‘ilî	-	-	-	Divân	1
Nâlişî	-	Egri	-	-	-	8
Nasîrî	-	İran	-	-	-	1
Nâzî	-	Budin	-	-	-	6
Necâtî Beğ	‘İsa	Edirne (?)	1508	İstanbul	Divân, 76 tane ciltlenmiş eser	1

	Adı	Memleketi	Ölüm tarihi	Ölüm yeri	Eserleri	Cilt no.
Necâtî Çelebi	-	Bahçesaray	-	-	-	7
Necmî	-	Çankırı	-	-	-	1
Nedîmî	-	Bahçesaray	-	-	-	7
Nef'î	-	-	-	-	-	1
Neşrî	-	Germiyan	-	-	-	1
Nevmî	-	Kütahya	-	-	-	9
Nihâlî	-	Bursa	-	-	-	1
Nihânî		İşkodra		-		1
Niksârî	Mahmûd Niksârîzâde	-	-	İstanbul	-	1
Nîmî	-	Manisa	-	-	-	9
Nişânî	Muhammed	Karaman	-	-	Nâme-i durerbâr	1
Nişânî	-	Anadolu	-	-	-	1
Niyâzî	-	Gelibolu	-	-	-	1
Nizâmî	-	Konya	-	-	-	1
Nurî	-	-	-	-	-	1
Ömrî	Abdülkerim-oğlu	-	-	-	-	1
Pârsâ Çelebi	-	Gelibolu	-	-	-	5
Pîrbaş Ağa	-	Tebriz	-	-	-	2
Pîrî	Şeyh Pîrî Efendi	-	-	Silistre	-	3
Râzî	Koca Hasanoğlu	Üsküp	-	-	-	1
Râzî	-	Tebriz	-	-	-	2
Râzî	Koca Hasanoğlu	Üsküp	-	-	-	5

	Adı	Memleketi	Ölüm tarihi	Ölüm yeri	Eserleri	Cilt no.
Remzîoğlu Muhammed Efendi	Muhammed	-	-	-	-	1
Resmî	-	Bursa	-	-	-	1
Revânî	Şücâ	Edirne	-	İstanbul	Divân	1
Rızâ Bey	-	Tebriz	-	-	-	2
Rızâyî Efendi	Muhammed	Mısır	1630	Kahire	-	10
Sa‘dî Paşa	-	Sivrihisar	-	-	-	1
Sa‘yî	-	Prizren	-	-	-	1
Sâ’ibî	-	Tebriz	-	-	-	2
Sabâyî	-	Edirne	-	-	-	1
Sabâyî	-	Kazvin	-	-	-	4
Safâyî	-	Sinop	-	-	Divân	1
Saî	Cezerî Kasım Paşa	-	-	-	-	1
Sağır Riyâzî	-	-	-	-	-	1
Sâmi‘î	-	Budin	-	-	-	6
Sehî Beğ	Sehî Beğ	-	1544	-	Divân	1
Selîm Giray	Selîm Giray	Bahçesaray	-	-	-	7
Senâyî Çelebi	-	Kastamonu	-	-	-	1
Senâyî Çelebi	Senâyî	Selanik	-	-	-	8
Seyfî	-	Sinop	-	Sofya	-	1
Seyyid Vâhidî	-	Tebriz	-	-	Divân	2
Sırrî	-	-	-	-	Divân	1

	Adı	Memleketi	Ölüm tarihi	Ölüm yeri	Eserleri	Cilt no.
Sinânî	Sinan	Trikala	-	Trikala	-	8
Sucûdî	-	Kalkandelen	-	-	-	1
Sun'î	-	Kastamonu	-	-	Na't-ı şerif	1
Sun'î	Sun'ullâh Hamîdî	Yalvaç	-	-	-	1
Sun'î Beğ	Mustafa Bey	-	-	-	-	1
Sun'î	-	Bursa	-	-	-	1
Surûrî	-	Doğu illeri	-	-	-	1
Sûzî	-	Prizren	-	-	-	1
Sükûtî	-	Ergiri	-	-	-	8
Şâbî	-	Tebriz	-	-	-	2
Şâh Kend	-	Tebriz	-	-	-	2
Şâhî	Okçuoğlu Şâhî	-	-	-	-	1
Şâhidî	-	Edirne	-	-	-	1
Şâmî	-	Şam	-	-	-	1
Şâmî Arabî	-	-	-	İstanbul	-	1
Şânî	-	Van	-	-	-	4
Şehdî (Şehîdî)	-	-	-	-	-	1
Şehrî Çelebi	-	Kastamonu	-	-	-	1
Şehzâde Korkud Hân	Korkud	-	-	-	-	1
Şemsî	-	Bursa	-	-	-	1
Şerifi	Hüsamoğlu	Germiyan	-	-	-	1

	Adı	Memleketi	Ölüm tarihi	Ölüm yeri	Eserleri	Cilt no.
Şevkî	-	Edirne	-	-	-	1
Şeyh Ağazâde	-	Gelibolu	-	-	-	5
Şeyh Beyânî	-	Rusçuk	-	İstanbul	-	1
Şeyh Edîbî Efendi	-	Bursa	1616	-	Farsça belâgat	1
Şeyh Efendi Şemsettin Ahmed	Ahmed	-	1534	İstanbul	70 kitap, 200 risale	1
Şeyh Kâtib Selâhaddin	Selâhaddin	Ankara	-	-	Mülheme, Ta'bîrnâme	1
Şeyh Ukbe	Ukbe	Mısır	-	Mısır	-	10
Şeyh Yazıcıoğlu Muhammed Efendi	-	-	-	-	Muhammediyye	1
Şeyhülislâm Mahmûd Efendi	-	Manisa	-	-	-	9
Şeyhülislâm Yahyâ Efendi	Yahyâ	-	-	-	-	1
Şeyhzâde	-	Bağdat	-	-	-	4
Şihâb Çelebi	Şihâb	Kayseri	-	-	Divân	3
Şûh Cân	-	Tebriz	-	-	-	2
Şûmî	-	Kütahya	-	-	-	9
Tâcî	-	-	-	-	-	1
Tâli'î	-	Kastamonu	-	-	-	1
Tarîkî	-	Vidin	-	Vidin	-	1
Tarzî	-	-	-	-	Zellenâme, Vasiyetnâme ve Divân	1
Tıflî	Tıflî	-	-	-	Divân	1
Türâbî	-	Kastamonu	-	-	-	1

	Adı	Memleketi	Ölüm tarihi	Ölüm yeri	Eserleri	Cilt no.
Uzâmî	-	Kütahya	-	-	-	9
Vâ'izî	-	Kazvin	-	-	-	4
Vahdetî	-	-	-	-	-	1
Vâlî	-	Manisa	-	-	Divân	9
Vanî	-	Van	-	-	-	4
Vanî	-	Manisa	-	-	Divân	9
Vasfî	-	Serez	-	-	-	1
Vaslî	-	Aydın	-	-	-	1
Veysî	Veysî	Üsküp	1628	Üsküp	Vâkı'anâme-i Veysî, Siyer-i Veysî, Hamse Divânı	5
Veznî	-	Kütahya	-	-	-	9
Yârî	-	Kazvin	-	-	-	4
Yâverî	-	Tebriz	-	-	-	2
Yezdân Ağa	-	Tebriz	-	-	-	2
Zarîfî	-	Bolu	-	-	-	1
Zarîfî	-	Vidin	-	Vidin	-	6
Zekâyî	-	-	-	-	-	1
Zeyneb Hatun	Zeynep	Kastamonu	-	-	Divân	1
Zihnî	-	-	-	-	-	1
Zülâlî	-	Manisa	-	-	Divân	9
<i>Zünnûn-ı Mısırî</i>	<i>Zünnûn-ı Mısırî</i>	<i>Mısır</i>	-	<i>Mısır</i>	-	10

